

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Integrace vybraných textů Williama Shakespeara
do literární výchovy

Bc. Lucie Kubáčková

Učitelství českého jazyka a literatury – Učitelství anglického jazyka

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma Integrace vybraných textů Williama Shakespeara do literární výchovy pod dohledem vedoucího práce vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 30. 3. 2024

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych vyjádřila upřímné poděkování vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Milanu Mašátovi, Ph.D., MBA za jeho neocenitelnou podporu, odborné rady a trpělivost v průběhu tvorby této práce.

Dále bych chtěla vyjádřit vděk všem lidem, kteří mi poskytli pomoc a podporu během tvorby práce. Jejich připomínky a podnětné diskuse mi pomohly lépe porozumět zkoumané problematice a posunout se vpřed.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Ukázka ze série Manga Shakespeare – Hamlet (Vieceli, 2010, str. 87)	59
Obrázek 2: Ukázka z díla Shakespeare (Fučíková, 2016, str. 36–37)	61
Obrázek 3: Ukázka z kapitoly Macbeth v knize Stage Full of Shakespeare (McAllister, 2018, str. 8)	63
Obrázek 4: Přehled postav z kapitoly Sen noci svatojánské v knize Complete Shakespeare (Milbourne, 2016, str. 6–7)	64
Obrázek 5: Ukázka z knihy YOLO Juliet (Shakespeare & Wright, 2015, str. 16)	65
Obrázek 6: Vennovy diagramy (Hovorková Hebrová, 2018)	79
Obrázek 7: Mapa příběhu (Cibáková in Vala, 2015)	79
Obrázek 8: INSERT metoda (Hovorková, Hebrová, 2018)	80
Obrázek 9: Pětílístek (Cibáková in Vala, 2015)	80
Obrázek 10: T-schéma (Cibáková in Vala, 2015)	81
Obrázek 11: Možné role v metodě Literární kroužek (Hovorková, Hebrová, 2018)	84
Obrázek 13: Ukázka z díla Manga Shakespeare: Hamlet (Vieceli, 2010, str. 72–73)	120
Obrázek 14: Ukázka z Manga Shakespeare: Sen noci svatojánské (Brown, 2010, str. 138–139)	135

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled děl Williama Shakespeara v knize Dějiny literatury I. (Stříbrný, 1987)...	17
Tabulka 2: Aktuálně uváděné inscenace Shakespeareových her v České republice (i-divadlo.cz, online)	57
Tabulka 3: Transformace textu jako celku (Hník, 2021).....	66
Tabulka 4: Transformace jedné z textových rovin (Hník, 2021)	67
Tabulka 5: Konstrukce textu z částí / rekonstrukce chybějících částí textu (Hník, 2021)	68
Tabulka 6: Kondenzace/diluce textu (Hník, 2021).....	69
Tabulka 7: Substituce částí textu (Hník, 2021)	69
Tabulka 8: Přístupy v literatuře (Vala, 2017, str. 18–19)	72
Tabulka 9: Metoda PRAISE (Cibáková in Vala, 2015)	81
Tabulka 10: Strategie RISE (Cibáková in Vala, 2015)	82
Tabulka 11: Strukturovaná porovnávací tabulka (Hovorková Hebrová, 2018)	83
Tabulka 12: Informace doložek z MŠMT zaměřující se na integraci textů Williama Shakespeara do literární výchovy (MŠMT, 2024)	97

Obsah

ÚVOD.....	8
1. WILLIAM SHAKESPEARE – GÉNIUS, JEHO ŽIVOT A ZROD DIVADLA	10
2. INTEPRETACE VYBRANÝCH TEXTŮ AUTORA.....	16
2.1 KOMEDIE	19
2.1.1 <i>Zkrocení zlé ženy</i>	19
2.1.2 <i>Sen noci svatojánské</i>	20
2.1.3 <i>Mnoho povyku pro nic</i>	22
2.1.4 <i>Troilus a Kressida</i>	23
2.2 HISTORICKÉ HRY	25
2.2.1 <i>Jindřich VIII.</i>	25
2.3 TRAGÉDIE	27
2.3.1 <i>Romeo a Julie</i>	27
2.3.2 <i>Julius Caesar</i>	29
2.3.3 <i>Hamlet</i>	30
2.3.4 <i>Othello</i>	33
2.3.5 <i>Macbeth</i>	36
2.3.6 <i>Antonius a Kleopatra</i>	38
2.4 ROMANCE	40
2.4.1 <i>Zimní pohádka</i>	40
2.4.2 <i>Bouře</i>	42
2.5 BÁSNĚ	44
2.5.1 <i>Venuše a Adonis</i>	44
2.5.2 <i>Znásilnění Lukrécie</i>	45
2.6 SONETY	46
3. PŘEVYPRÁVĚNÉ PŘÍBĚHY A TRANSFORMACE TEXTŮ WILLIAMA SHAKESPEARA	54
3.1 FILMOVÉ ADAPTACE	54
3.2 INSCENACE	55
3.3 KOMIKSY – MANGA SHAKESPEARE.....	58
3.4 PŘEVYPRÁVĚNÉ PŘÍBĚHY	59
3.4.1 <i>České převyprávěné příběhy</i>	60
3.4.2 <i>Zahraniční převyprávěné příběhy</i>	62
3.5 TRANSFORMACE TEXTU V RÁMCI LITERÁRNÍ VÝCHOVY	65
4. DIDAKTIKA LITERATURY	70
4.1 LITERÁRNÍ VÝCHOVA JAKO VZDĚLÁVACÍ PŘEDMĚT	70
4.2 ČETBA A INTERPRETACE DÍLA	73
4.3 VÝUKOVÉ METODY A ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE.....	77

5. ANALÝZA UČEBNIC	89
5.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY.....	89
5.2 ANALÝZA ČITANEK A UČEBNIC LITERÁRNÍ VÝCHOVY NA 2. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	91
6. ROZHOVOR S PROF. HILSKÝM.....	98
7. INTEGRACE TEXTŮ DO VÝUKY	101
7.1 PRVNÍ KAPITOLA: NEHYNOUCÍ LÁSKA	102
7.1.1 <i>Sonety</i>	102
7.1.2 <i>Romeo a Julie</i>	105
7.1.3 <i>Antonius a Kleopatra</i>	108
7.2 DRUHÁ KAPITOLA: CO SE ŠKÁDLIVÁ...	111
7.2.1 <i>Zkrocení zlé ženy</i>	111
7.2.2 <i>Mnoho povyku pro nic</i>	114
7.3. TŘETÍ KAPITOLA: POMSTA A MOC	118
7.3.1 <i>Hamlet</i>	118
7.3.2 <i>Julius Caesar</i>	121
7.3.3 <i>Macbeth</i>	125
7.4 ČTVRTÁ KAPITOLA: MAGICKÁ NOC	129
7.4.1 <i>Bouře</i>	129
7.4.2 <i>Sen noci svatojánské</i>	133
7.5 PÁTÁ KAPITOLA: OČI OMRÁČENÉ	136
7.5.1 <i>Sonety</i>	136
7.5.2 <i>Venuše a Adonis</i>	139
7.5.3 <i>Znásilnění Lukrécie</i>	142
7.6 ŠESTÁ KAPITOLA: PODVOD, NEBO LEŽ?	147
7.6.1 <i>Jindřich VIII.</i>	147
7.6.2 <i>Zimní pohádka</i>	150
7.6.3 <i>Troilus a Kressida</i>	154
7.6.4 <i>Othello</i>	157
ZÁVĚR.....	162
DISKUSE	163
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	164
1. PRIMÁRNÍ LITERATURA	164
2. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA.....	165
ANOTACE.....	172
PŘÍLOHY	174
1. PŘÍLOHY VÁZANÉ	174
2. PŘÍLOHY VOLNĚ VLOŽENÉ.....	175

Úvod

William Shakespeare, jedno z nejvýznamnějších jmen ve světové literatuře, představuje fascinující studijní objekt pro literární badatele, historiky a milovníky divadla po celém světě. Jeho rozsáhlé dílo zahrnuje nezapomenutelné tragédie, komedie, historické hry, romance, básně a sonety, které nejen zanechaly trvalou stopu v literárním kánonu, ale také ovlivnily společenské a kulturní dějiny.

Tato diplomová práce si klade za cíl zkoumat možnosti a výzvy integrace textů Williama Shakespeara do literární výchovy na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií. Seznamuje čtenáře s životem a dílem autora a současně klade důraz na poznání aspektů týkající se didaktiky literatury. Zároveň se zaměřuje na identifikaci vhodných metod a přístupů pro efektivní začlenění Shakespearových textů do výuky, s ohledem na specifika vzdělávacího prostředí a potřeby žáků na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií.

Literární výchova na druhém stupni základních škol představuje důležitý pilíř ve vývoji jazykových a literárních dovedností žáků. V tomto kontextu nabízí integrace textů Williama Shakespeara unikátní možnost obohatit výuku literatury a rozvíjet u žáků porozumění literárnímu dílu a jeho kontextu. William Shakespeare, jakožto jedna z nejvýznamnějších postav světové literatury, přináší do výuky nejen bohatství literárních forem, ale také hloubku lidského poznání a univerzální témata.

První část práce podrobněji zkoumá život a dílo Williama Shakespeara a transformaci jeho textů do převyprávěných příběhů, filmových adaptací a divadelních inscenací. Zabývá se také možnostmi a výzvami transformací textů ve výuce. Současně se věnuje nahlédnutí do didaktiky literatury jako vzdělávacího předmětu a jeho specifiky, metodami a strategiemi používanými ve výuce. Dále analyzuje existující čítanky pro druhý stupeň základních škol z hlediska integrace děl autora, což komentuje a zhodnocuje v krátkém rozhovoru prof. Hilský, který se celoživotně práci Williama Shakespeara věnuje.

Druhá část práce se zaměřuje na praktickou stránku integrace Shakespearových textů do literární výchovy. Tato část navrhuje konkrétní metody a strategie výuky, které umožňují žákům aktivně zapojit se do porozumění a interpretace Shakespearových děl. Součástí této části je také tvorba pracovních listů a vizuálních materiálů, které podporují porozumění a reflexi žáků v rámci výuky literatury.

Cílem je poskytnout konkrétní doporučení a inspiraci pro učitele literatury, kteří chtějí začlenit Shakespearovy texty do své výuky s cílem podpořit rozvoj komplexních literárních a jazykových dovedností žáků a poskytnout jim inspiraci k osobnímu a kulturnímu růstu.

1. William Shakespeare – g3nius, jeho 2ivot a zrod divadla

Je celkem paradox, jak m3lo v3me o mu2i, jeho2 jm3no zn3 cel2 sv3t a jeho2 d3lo je p3elo2eno do nespo3tu jazyk3. D3lo Williama Shakespeara je sou3ast3 v3uky liter3rn3 v3chovy snad v ka2d3 zemi, a kdy2 dojde na jeho 2ivot, tak v n3kter2ch ot3zk3ch nelze jasn3 odpov3d3t. 3asto si ani 2ivotopisci nev3 rady a sna2i se naj3t v jeho hr3ch vod3tka, kter3 by zaplnila „b3l3 m3sta“ v jeho 2ivot3. N3kter3 si dokonce mysl3, 2e Shakespeare neexistoval a jeho jm3no bylo pouze pseudonymem pro jin3ho autora. A n3m zb3v3 polo2it si stejnou ot3zku: Kdo byl William Shakespeare? A jak se z n3j stal g3nius? (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 9)

Dne 23. dubna 1564 se man2el3m Johnu Shakespearovi a Mary Ardenov3 ve Stratfordu nad Avonou narodil syn, kter3ho pojmenovali William. D3le2it3 je ale dodat, 2e toto datum je p3ibli2n3. Nedochovalo se, kdy p3esn3 se narodil. V3me pouze, 2e 26. dubna byl pok3t3n. Na z3klad3 spekul3ci bylo ur3eno datum 23. 4. 1564. O jeho d3tstv3 a dosp3v3n3 se nedochovalo p33li2 dokument3. V3me, 2e vyr3stal v rodinn3m dom3 na Henley Street ve Stratfordu nad Avonou. Jeho otec vlastnil firmu na v3robu rukavi3ek. Toto p3ostred3 mu b3hem dosp3v3n3 utv3relo imaginaci. Bl3zk2 Ardensk2 les, kter2 se nach3z3 severn3 od Stratfordu nad Avonou, je nap33klad spojen s jeho komedi3 *Sen noci svatoj3nsk3*. (Hilsk2 in Shakespeare, 2023, str. 20–21) *Bez p33rody Ardensk3ho lesa a pov3st3 s n3m spjat2ch by pravd3podobn3 v Shakespearov2ch komedi3ch nebyli elfov3 ani v3ly... Je pravd3podobn3, ba t3m3r jist3, 2e tyto a podobn3 v3ci z krajiny Shakespearova d3tstv3, nikdy p3esn3 nezdokumentovan3 a p3esn3 nedolo2iteln3, byly pro utv3ren3 jeho tv3r33ho g3nia d3le2it3j2i ne2 v2echny zjistiteln3 liter3rn3 prameny a p3edlohy jeho d3l.* (Hilsk2 in Shakespeare, 2023, str. 21)

V dob3 al2b3tinsk3 byl p3ostrednictv3m reformace kladen velk2 d3raz na to, aby se d3ti nau3ily 33st. Studium bylo v t3 dob3 zdarma, av2ak n3jak3 poplatky na 2koln3 pot3eby museli rodi3e d3t3 vynalo2it, a tak ti nejchud23 do 2koly nechodili. Firma Johna Shakespeara prosperovala, a tak mohl William chodit studovat. 2kola se v t3 dob3 ale li2ila od dne2n3. Za33nala mezi 2estou a sedmou hodinou rann3, pot3 m3li 23ci v jeden3ct hodin p3est3vku na ob3d a potom n3sledovala v3uka a2 do 2esti hodin ve3er. Do 2koly se chodilo 2est dn3 v t2dnu. V dan3 dob3 byl nejv3t23 d3raz d3v3n na studium latiny. V3domosti byly 23k3m v2t3pov3n2 p3edev23m na z3klad3 memorov3n3 dlouh2ch text3, co2 ovlivnilo pozd3j23 b3snickou a dramatickou kari3ru Shakespeara. (Greenblatt, 2007, str. 15–17) *Prakticky v23chni u3itel3 se shodovali v tom, 2e jedn3m z nejlep23ch zp33sob3, jak v23t3pit 23k3m dobrou znalost latiny, bylo nechat je 33st a p3edv3d3t antick3 divadeln3 hry, obzvl322 komedie od Terencia*

a *Plauta*. (Greenblatt, 2007, str. 16) Zároveň četli i Vergilia a Ovidia, kterými se později inspiroval ve své tvorbě. Můžeme říct, že se nejspíš Shakespeare s divadlem ale setkal dříve než ve škole. V době jeho raných let se střetávala stará víra a nová reformační víra. V divadlech se ještě často hrávaly tzv. mystéria¹, která mohl s otcem navštěvovat, ale nelze to jednoznačně potvrdit. (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 23–24)

Ve věku patnácti nebo šestnácti let měli dobří studenti ze zámožných rodin možnost pokračovat na univerzitě v Oxfordu nebo v Cambridgi. Shakespeare ve studiích nepokračoval, což mu později jeho kolegové dramatici, kteří univerzitní vzdělání získali, předhazovali. (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 10) Dle záznamů je možné, že se jeho otec dostal do finančních problémů a mladý William začal pracovat s otcem v dílně na výrobu rukaviček (Brandes, 1924, str. 9), avšak podle jedné stratfordské pověsti se stal řezníkem stejně jako jeho otec, což my dnes můžeme posoudit jako nepravděpodobné, protože jeho otec řezníkem nebyl. (Greenblatt, 2007, str. 41)

V osmnácti letech se William oženil s Anne Hathawayovou, což později vyvolalo spoustu otázek, hypotéz a domněnek. Vzali se v listopadu roku 1582. Nevíme, kdy a jak se seznámili, ale víme, že už v září tohoto roku propadli nemanželským touhám a zplodili jejich první dceru Sussanu. (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 24–25) Anne byla o osm let starší než Shakespeare. Proč si bral starší ženu? Anně zemřeli oba rodiče, a tak byla ve svých dvaceti pěti letech pro tu dobu ve zvláštním postavení, stala se svobodnou ženou, která mohla dle svého uvážení dělat různá rozhodnutí, což nejspíše mladého Williama okouzlo. Dva roky po svatbě se jim narodila dvojčata Judith a Hamnet a Shakespeare tak byl ve dvaceti letech otcem tří dětí. (Greenblatt, 2007, str. 88–101) Velice zvláštní však je, že neexistuje žádná zmínka o jeho manželství. *Shakespeare, básník, který propůjčil hlas lásce a vyvolal v život nesmrtelné milenecké páry, jako jsou Romeo a Julie, Troilus a Kressida anebo Antonius a Kleopatra, je pozoruhodně odmítavý anebo mlčenlivý, kdykoli jde o manželství.* (Lyne, 2009, str. 28) Zároveň je tvůrcem hrdinek nezávislých, jako byla například Kateřina ve *Zkrocení zlé ženy* a Desdemona v *Othellovi*. Inspiroval se nezávislostí své ženy? To nelze prokázat. Jediné, co víme, je, že své ženě v závěti odkázal pouze postel. (Lyne, 2009, str. 28) *Ačkoli neexistuje důkaz, že by Willy a Anna spolu nevycházel, do Londýna v roce 1592 odjel Shakespeare sám. Nic nepotvrzuje,*

¹ středověké křesťanské hry provozované řemeslnickými cechy

že by jí kdy navrhl, aby přijela za ním. (Graham, 2007, str. 19) V roce 1596 umírá za nevyjasněných okolností jeho syn Hamnet. (Graham, 2007, str. 19–20)

Období, nad kterým uvažují všichni odborníci, se nazývá tzv. ztracená léta (v anglickém originále lost years). V letech 1585–1592 se o životě Shakespeara nedochoval jediný dokument. Poslední dokument je z roku 1582 ze křtu Hamneta a Judith a následně až v roce 1592, kdy se Shakespeare objevuje v Londýně už jako herec a dramatik. (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 27) *Nevíme, kdy přesně odešel ze Stratfordu, nevíme, kdy a za jakých okolností přišel do Londýna. Nevíme ani, proč ze Stratfordu odešel. Proč se čerstvě ženatý mladý muž a otec tří malých dětí rozhodl odejít od rodiny?... Nevíme, co dělal a jak žil. Nevíme, kdy a jak se stal hercem. Nevíme, jak se stal básníkem, a nevíme, jak se stal dramatikem.* (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 27–28) *Teorii je nepřeborně. Shakespeare mohl působit jako učitel, studovat práva, dát se naverbovat do vojska, cestovat po Evropě v průvodu nějakého významného muže, být zatčen pro upytlačení jelena a uprchnout do Londýna.* (Greer, 1996, str. 7) Další teorií, která se nedávno objevila, je, že Shakespeare se stal součástí herecké společnosti Služebníků královny, která sloužila k propagování reformace a královské moci. V jejich repertoáru se nacházely hlavně anglické historické hry, například *Slavná vítězství Jindřicha V.*, *Pravdivá tragédie Richarda III.* nebo *Bouřlivá vláda krále Jana*. Shakespeare napsal také hry *Jindřich V.*, *Král Jan* nebo *Richard III.* a jejich podobnost v propagandistickém tónu je nepřehlédnutelná. Mohlo by to tedy dokazovat, že Shakespeare znal velmi dobře repertoár této společnosti. (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 31)

V době narození Shakespeara se v Anglii „narodilo“ i divadlo. Drama existovalo i ve středověku ve formě mysterií (dramatizace biblických příběhů), moralit (postavy ve hrách ztělesňovaly mravní vlastnosti – Cnost, Neřest apod.) a mirákul (hry ze života svatých), avšak divadla ve středověku neexistovala. Často se hrálo v kostelích nebo na tržištích. (Hilský, 2015)

Divadlo se jako instituce narodilo téměř na rok přesně jako Shakespeare. Znamená to podle mého soudu to, že nebýt této shody časové, je to shoda do jasné míry náhodná, nebyl by Shakespeare dnes to, co je. Ale platí to opačně, kdyby k tomu nedošlo, tak by anglické divadlo nebylo tím, čím je dnes. (Hilský, 2015, 3:10–3:35)

Je zcela nepravděpodobné, že by v naší době mohl vzniknout druhý Shakespeare. Už jen z důvodu, že nikdy nebudou stejné podmínky jako v éře Shakespeara. Tou nejhlavnější podmínkou bylo, že neexistoval repertoár her, a tak bylo na Shakespeareovi, Marlowovi

a ostatních talentovaných dramaticích té doby, aby vytvořili vůbec první repertoár, a to byla šance, která se už neopakuje.

Příčinou zrodu divadel anglických byla anglická reformace, kdy se král Jindřich VIII. zřekl katolické víry a nechal se prohlásit za hlavu anglikánské církve. Díky této skutečnosti byly zakázané středověké hry (mysteria, miráky, apod.), protože to bylo součástí katolické víry. Tento cenzurní akt trval i po celou dobu vlády královny Alžběty a krále Jakuba I.

Tato skutečnost umožnila vznik světského dramatu, což byly hry, které chtěly bavit a nezabývaly se náboženstvím mimo propagandistických her anglické reformace. (Hilský, 2015, 0:00–18:00) *Během celé své profesní dráhy, Shakespeare naprosto setřel veškerou zbožnost, kterou se hry vyznačovaly za jeho dětství. Základní výstavba her, které vidal, byla náboženská.* (Greenblatt, 2007, str. 24) Shakespeare se mimo jiné vyhýbal i zachycení anglické reformace. I ve hře *Jindřich VIII.* ji zmiňuje jen nepřímo. (Hilský, 2015, 00:01–18:00)

První divadlo jako instituce bylo postaveno v roce 1567 a jmenovalo se *Červený lev* (v angl. originále *Red Lion*). Divadlo stálo za hradbami Londýna poblíž Toweru, kde John Brayne vybudoval na dvorku bývalé farmy jeviště. *O repertoáru tohoto divadla se nedochovaly žádné záznamy a slavná historie anglického renesančního divadla začala až roku 1576.* (Hilský, 2020, str. 176) Skutečná éra divadla tedy začíná s divadlem *Divadlo* (v angl. originále *The Theatre*), kdy podnikatel James Burbage nechal vybudovat podle tvaru býčích arén základy tzv. arénového divadla. V té době vzniklo v okolí Londýna dalších devět veřejných divadel. Veřejná divadla se vyznačovala tím, že neměla oponu a téměř žádné kulisy. Vše bylo na hercích a jejich kostýmech. *Podstatou shakespearovského divadla byl herec hrající na prázdném jevišti. Nebylo to realistické divadlo, ale divadlo imaginace. Diváci si museli představovat to, co z jeviště slyšeli.* (Hilský, 2020, str. 179). Hry se hrály hlavně během dne, ne večer. Diváci navštěvující veřejná divadla pocházeli z různých vrstev, od řemeslníků po šlechtice. Ve stejné době začala vznikat také soukromá divadla, která byla na rozdíl od veřejných zastřešena. Tato divadla navíc měla také oponu a používaly se v nich různé kulisy. Vstup do těchto divadel byl dražší, a proto se do nich dostala jen vybraná společnost. (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 27) Co měly ale oba druhy divadel společné bylo, že *za Shakespeara ženy hrát nesměly, a tak všechny ženské role hráli chlapi.* (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 27)

Shakespeare po svém příchodu do Londýna začal působit jako herec v divadle *Divadlo*. Zároveň je možné, že už v roce 1592 měl několik her napsaných, avšak žádná z jeho her ještě

nevyšla tiskem, což bylo v té době normální. První zmínkou o jeho působení v Londýně je útočný pamflet Roberta Greena, kde Shakespeara obviňuje z plagiátorství a označuje ho jako „povýšeneckou vránu“. (Hilský, 2020, str. 34–38) *Pohrdavá nadávka „povýšenecká vrána“ má příchut' žárlivosti a ve slovech „krášlící se našim peřím“ Greene jakoby mluví za své přátele dramatiky i za sebe s nenávistí, že se jeden herec úspěšně změnil v dramatika, kterého by také mohl obvinít z plagiátorství...* (Wells, 2004, stránky 67–68) Vzhledem k této informaci můžeme s jistotou určit, že Shakespeare byl už v roce 1592 známým hercem a dramatikem. Green krátce na to umírá během morové epidemie.

V roce 1594 se stal dle záznamů Shakespeare součástí divadelní společnosti Služebníci lorda komořího, která hrála své hry mimo jiné i v královském paláci. V té době ale skončila smlouva o pronajmutí pozemku divadla *Divadlo* a herci neměli kde hrát. Na konci prosince roku 1598 rozebrali Divadlo a znovu jej postavili na druhém břehu Temže s názvem *Zeměkoule* (v anglickém originálu *The Globe*) a William Shakespeare už nebyl jen hercem a dramatikem, ale i částečným držitelem divadla *Zeměkoule*. Autor se pod záštitou divadla *Zeměkoule* vypracoval na jednoho z nejhranějších dramatiků té doby. (Hilský in Shakespeare, 2023, str. 41–43) V roce 1603 zemřela královna Alžběta a na trůn se dostává skotský král Jakub VI., nově přezdívaný Jakub I. Ten udělil Služebníkům lorda komořího královský patent stvrzený Velkou pečeti Anglie a došlo ke změně jména na Služebníci královi. (Greer, 1996, str. 16) Patent prohlašoval: *Shakespearova společnost smí hrát ve své „obvyklé budově zvané Svět“, v každém městě, včetně univerzitních, a každém hrabství říše. Soudci, starostové a jiní úředníci jim mají beze všech překážek „dovolit a strpět“ účinkování v představeních a musí jim být prokazována „dřívější zdvořilost, jaká byla prokazována lidem jejich postavení a důstojnosti.* (Honan, 2011, str. 267)

Za vlády Jakuba I. kariéra Shakespeara i jejich divadelní společnost vzkvétala. *Divadla se však změnila. Rozdíl mezi alžbětinským a jakubovským divadlem nespočíval jen v nových jménech společností – oblibu si začal získávat jiný typ her. Alžbětinské divadlo bylo v podstatě optimistické, dokonce i historické hry dávaly tušit šťastnější budoucnost... Jakubovské divadlo bylo naopak vážnější, více moralizováno a filozofováno. Tato atmosféra se zřejmě odrazila i v Shakespearových posledních komediích, které jsou daleko temnější.* (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 30) Herci za Jakuba I. hráli v divadle *Zeměkoule* skoro každý den a bylo potřeba rozšířit repertoár. (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 13) Autor napsal v tomto období své poslední komedie, vrcholné tragédie a všechny romance (Hilský in Shakespeare,

2023, str. 45). *Během posledních devíti let vlády Alžběty I. vystupovala společnost u dvoru dvaatřicetkrát; od roku 1603 do roku 1616 pod novým názvem Služebníci krále sehrála pro Jakuba I. celých 177 představení, tedy víc než všechny ostatní společnosti dohromady.* (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 13) V roce 1608 získala společnost Služebníků krále do pronájmu divadlo *U černých bratří*. Toto divadlo bylo na rozdíl od *Zeměkoule* přímo v centru Londýna a spadalo pod divadla soukromá, takže bylo zastřešené. Zároveň díky nové technice začalo používat nové vizuální efekty. V roce 1613 autor napsal hru *Jindřich VIII.* pro příležitost svatby dcery krále Jakuba I. Alžběty. Tato hra byla v divadle *Zeměkoule* hrána ještě téhož roku znovu, avšak během představení divadlo začalo hořet. Rok nato bylo postaveno nové divadlo *Zeměkoule*, avšak Shakespeare svůj podíl ve společnosti prodává a odjíždí zpět do Stratfordu. (Hilský in Shakespeare, str. 46–48) *Celý život Shakespeara pronásledoval pocit neskutečnosti věci – to je téměř nevyhnutelné břímě herecké profese – a onen požár dal pouze doslovný rozměr tomu, co již věděl...* (Greenblatt, 2007, str. 332). V roce 1616 se Shakespeareovi přitížilo a sepsal svou závěť. Umírá nejspíše v den svých narozenin 23. dubna, avšak to nevíme jistě, stejně tak ani nevíme, na jakou nemoc umírá. O dva dny později je pohřben v kostele Nejsvětější Trojice ve Stratfordu. (Hilský in Shakespeare, str. 46–48)

2. Intepretace vybraných textů autora

Dílo Williama Shakespeara bylo poprvé vydáno souborně v roce 1623 díky autorovým dvěma divadelním kolegům v originálním názvu *First Folio*. V úvodu byla zahrnuta známá óda Bena Jonsona, ve které vzdává Shakespearovi hold. (Stříbrný, 1987, str. 167-168) Kniha obsahovala 36 her a byla rozdělena podle dle žánru na komedie, tragédie a historie. Na základě pozdějšího vývoje byl dále připojen do Shakespearova kánonu i žánr romance, který v prvním foliu nebyl zařazen, romance *Zimní pohádka* a *Bouře* byly v této knize považovány za komedie a *Cymbelín* za tragédii. Toto souborné vydání neobsahovalo dvě díla, a to romance *Perikles* a *Dva vznešení příbuzní*. (Hilský, 2019, str. 23)

Zdeněk Stříbrný (1987) postupuje ve své knize *Dějiny anglické literatury I.* Shakespearovým dílem chronologicky, dělí jeho tvorbu na čtyři období: rané, střední, vrcholné a pozdní. Dále vytvořil v knize přehlednou tabulku děl autora (viz tabulka č. 1).

Prvně hráno	Dramata	Poezie	Prvně tištěno
1588–95	3 díly Jindřicha VI.		1594, 1595, 1623
	Komedie omylů		1623
	Richard III.		1597
	Král Jan		1623
	Titus Andronikus		1594
		Venuše a Adónis	1593
		Znásilnění Lukrécie	1594
	Zkrocení zlé ženy		1623
	Dva veronští páni		1623
	Marná lásky snaha		1598
1595–6	Romeo a Julie		1597
	Sen noci svatojánské		1600
	Richard II.		1597
1596–8	Benátský kupec		1600
	2 díly Jindřicha IV.		1598, 1600
	Veselé windsorské paničky		1602

	Mnoho povyku pro nic		1600
	Sonety		1609
1598–1600	Jindřich V.		1600
	Jak se vám líbí		1623
	Večer tříkrálový		1623
	Julius Caesar		1623
		Fénix a hrdlička	1601
1600–1602	Hamlet		1603
	Troilus a Kressida		1609
1602–1605	Dobry konec všechno spraví		1623
	Půjčka na oplátku		1623
	Othello		1622
1605–6	Makbeth		1623
	Král Lear		1608
	Antonius a Kleopatra		1623
	Koriolanus		1623
	Timon Athénský		1623
1608–10	Perikles		1609
	Cymbelín		1623
1610–11	Zimní pohádka		1623
	Bouře		1623
1613	Jindřich VIII.		1623
	Dva vznešení příbuzní		1634

Tabulka 1: Přehled děl Williama Shakespeara v knize *Dějiny literatury I.* (Stříbrný, 1987)

Do rané tvorby (1588–1595) patří díla: *Jindřich IV.*, *Richard III.*, *Král Jan*, *Komedie omylů*, *Titus Andronikus*, *Zkrocení zlé ženy*, *Vemuše a Adonis*, *Znásilnění Lukrecie*, *Dva veronští páni* a *Marná lásky snaha*.

Další je období střední tvorby (1595–1600), kam patří: *Romeo a Julie*, *Sen noci svatojánské*, *Richard II.*, *Jindřich IV.*, *Jindřich V.*, *Veselé windsorské paničky*, *Benátský kupec*, *Mnoho povyku pro nic*, *Jak se vám líbí*, *Večer tříkrálový*, *Sonety* a *Fénix a hrdlička*.

Do vrcholné tvorby (1600–1608) patří: *Julius Caesar*, *Hamlet*, *Troilus a Kressida*, *Dobrý konec všechno spraví*, *Něco za něco*, *Othello*, *Macbeth*, *Král Lear*, *Antonius a Kleopatra*, *Korionalus* a *Timon Athénský*.

Posledním obdobím je pozdní tvorba (1608–1613), kde najdeme díla: *Perikles*, *Cymbelín*, *Zimní pohádka*, *Bouře*, *Jindřich VIII.* a *Dva vznešení příbuzní*.

Martin Hilský (2019) rozděluje ve své knize *Shakespeare a jeviště svět* dílo Shakespeara dle žánru na pět částí: komedie, historické hry, tragédie, romance a díla básnická, ale zároveň zachycuje vývoj jednotlivých žánrů díky chronologickému sestavní dělu v daných částech.

Do první části s názvem komedie zařadil díla: *Dva páni z Verony*, *Zkrocení zlé ženy*, *Komedie omylů*, *Marná lásky snaha*, *Sen noci svatojánské*, *Kupec benátský*, *Veselé paničky windsorské*, *Mnoho povyku pro nic*, *Jak se vám líbí*, *Večer tříkrálový*, *Troilus a Kressida*, *Něco za něco* a *Dobrý konec všechno spraví*.

Následují historické hry, kde najdeme díla: *Jindřich VI.*, *Richard III.*, *Richard II.*, *Král Jan*, *Jindřich IV.*, *Jindřich V.* a *Jindřich VIII.*

Třetí část obsahuje hry v žánru tragédie, a to: *Titus Andronicus*, *Romeo a Julie*, *Julius Caesar*, *Hamlet*, *Othello*, *Timon Athénský*, *Král Lear*, *Macbeth*, *Antonius a Kleopatra* a *Coriolanus*.

Následuje výše zmíněná kategorie romancí: *Perikles*, *Cymbelín*, *Zimní pohádka*, *Bouře* a *Dva vznešení příbuzní*.

Další část obsahuje básně: *Venuše a Adonis*, *Znásilnění Lukrécie* a *Fénix a hrdlička*. Hilský na to navazuje částí zabývající se *Sonety*.

V následujících podkapitolách jsou zachycené vybrané texty Williama Shakespeara, které budou později využity v části integrace vybraných textů do literární výchovy.

2.1 Komedie

2.1.1 Zkrocení zlé ženy

Jednou z nejranějších komedií autora je *Zkrocení zlé ženy*. Základem *Zkrocení* je lidová fraška o odvěkém nepřátelství mezi mužem a ženou, navazující na středověce misogynská zpracování a poučky o tom, že tři věci jsou tím lepší, čím víc se thučou: pes vlašský ořech a ženská. (Stříbrný, 1987, str. 174) Od lidové frašky se však liší tím, že je komplexnější a zachycuje tři dějová pásma. Prvním pásmem je Předehra, která zachycuje příběh o opilci Kryštofovi Šikulkovi, který se nechá oklamat a myslí si, že je šlechtic a na jeho počest se hraje komedie o zkrocení. Předehra je výjimečná v tom, že je rámcem celé divadelní hry a *Zkrocení zlé ženy* je hra ve hře. (Hilský, 2019, str. 43)

Druhé dějové pásmo je zaměřeno na Bianku (v knize Stříbrného uvedena jako Blanka) a na hon jejích nápadníků s cílem získat ji za svoji ženu. Toto dějové pásmo hru zjemňuje a zároveň staví Bianku do kontrastu s její sestrou Kateřinou, což ve hře můžeme pozorovat prostřednictvím neovladatelné přímosti „zlé“ Kateřiny a tichosti a poslušnosti „hodné“ Bianky. Třetí dějové pásmo se již podle názvu hry zaměřuje na příběh Petruchia a Kateřiny. (Stříbrný, 1987, str. 174) Důležité je si i zmínit slovo v originálním názvu – shrew, kdy toto slovo *koncem patnáctého století v podstatě splývalo se slovem „dábel“ (devil)*. O ženě toto slovo poprvé použil Chaucer v *Canterburských povídkách*, ale teprve během šestnáctého století dostalo toto slovo „shrew“ ten význam, v jakém ho používá Shakespeare a v jakém přežilo do dnešní doby: *panovačná, odmouvačná, hubatá žena dračice neboli saň*. (Hilský, 2019, str. 45) Zároveň se ale Shakespeare v této hře odpoutává od starých misogynických pouček o nadřazenosti mužů nad ženami a vytváří postavy rovnocenné. Prostřednictvím prvního dialogu mezi hlavními postavami můžeme vidět, že Kateřina není typem ženy, která by se poddávala muži, a v tom spočívalo celé její zkrocení. (Stříbrný, 1987, str. 174)

KATEŘINA: Případný nápad hodný nápadníka!

*Když vás to mohlo, pane, napadnout,
můžete zase hezky vypadnout!*

PETRUCHIO: Šoupeš tu se mnou jako s nábytkem!

KATEŘINA: Já šoupu s vámi?

Odsuňte se sám, vy trojnožko!

PETRUCHIO: Já? Já a trojnožka!

Sedni si na mě! (Shakespeare, 2023, str. 105)

I přesto, že většina jejich prvních setkání probíhala výbušnou formou, tak si nakonec Petruchio Kateřinu „zkrotí“, dokonce se vsadí s ostatními a vyhrává sázku o nejvíce poslušnou ženu. Hra je zakončena monologem Kateřiny o poslušnosti, která je pronesena formou kázání. (Hilský, 2019, str. 46–50)

2.1.2 Sen noci svatojánské

Zcela výjimečným dílem autora je komedie *Sen noci svatojánské*. Často je označovaná jako svatební komedie nejen proto, že v ní svatba proběhne, ale zároveň určuje i celou atmosféru hry. (Stříbrný, 1987, str. 177) Dále je tato hra zajímavá v tím, že stejně jako u *Zkrocení zlé ženy* se i v této komedii objevuje tzv. hra ve hře, kterou tu zinscenují řemeslníci. Zajímavé také je, že *Sen noci svatojánské* je jednou ze tří autorových her, u které nevíme, z jaké literární předlohy čerpal, avšak i přesto můžeme vyzorovat inspiraci některými autory. V tomto případě se Shakespeare inspiroval Ovidiovými *Proměnami* a propůjčil si například příběh o Pyramovi a Thisbě nebo jméno Titanie, které se objevilo v latinském překladu Ovidiova díla pro bohyni Dianu. Další inspirací byly například i Chaucerovy *Canterburské povídky*, kdy autor převzal z *Rytířovy povídky* příběh o dobytí království Amazonek athénským vévodou Théseem a jeho následné svatbě s královnou Hippolytou. (Hilský, 2019, str. 88–93)

Shakespeare v této hře podporuje mladé lidi a jejich úsilí bojovat za možnost svobodně si vybrat svou životní lásku. Zároveň ale částečně zesměšňuje city vyšší společnosti prostřednictvím hry řemeslníků o Pyramovi a Thisbě. (Stříbrný, 1987, str. 178) Ve hře se střídají celkem tři dějová pásma: *dvorské (vévoda Théseus, jeho vyvolená Hippolyta a dva páry mladých athénských milenců)*, *folklórně bájeslovné (král elfů Oberon, jeho manželka Titanie a jejich miniaturní služebníci v čele s Pukem)* a *konečně pásmo lidově komické (athénští řemeslníci a zároveň divadelní ochotníci v čele s Honzou Klubkem)*. (Stříbrný, 1987, str. 178) Hra začíná přípravami na svatbu Thésea a královny Amazonek. V tu dobu za Théseem přichází Egeus, otec Hermie, který chce na svoji dceru podat stížnost, protože jeho dcera nesouhlasí s domluveným sňatkem s Demetriem, neboť je zamilovaná do Lysandra. Padne rozsudek: vzít si Demetria, smrt, nebo klášter.

V průběhu hry se tyto tři pásma začnou vzájemně slučovat. Hermie s Lysandrem se domluví, že utečou do athénského lesa. K nim se přidá také Demetrius, který stále chová city k Hermii, a Helena, která je stále zamilovaná do Demetria. Mezitím se v lese schází i řemeslníci, kteří chtějí nacvičovat tragédii o Pyramovi a Thisbě. V lese se zároveň nachází ještě Titanie a její víly, Oberon a elfové. Oberon začne prostřednictvím magické šňávy

ovlivňovat city jednotlivých postav a měnit jejich zamilování. Změna nastává pokaždé během spánku, což nám odkrývá spojitost se slovem *Sen* v názvu díla. Ke změně dochází, když sluha Puk nakape magickou tekutinu postavám do očí. Vedoucímu spolku divadelníků, řemeslníkovi Klubkovi, naroste oslí hlava a Titanie se pod vlivem magické šťávy do něj zamiluje. Lysandr začne pociťovat lásku k Heleně, poté i Demetrius, až se o ni málem poperou. Citových změn si všímáme z rozhovorů, kdy postavy vyjadřují své city prostřednictvím základních gest obřadného uctívání přírody: vzývání (uctívání) a spílání (nadávání). (Hilský, 2019, str. 95–135) *Jazyk zbožného uctívání se ve *Snu* mísí s jazykem nadávek, hrubého osočování, hanobení a tupění do té míry, že v tom lze spatřovat další projev komediálního spojení sakrality a profánnosti. Shakespeare navíc používá jazyka uctívání a spílání v ostrém střihu a dociluje tak, zvláště v emocionálně vypjatých situacích, výrazného komediálního efektu.* (Hilský, 2019, str. 94)

Nejdříve se Helena snažila vzývat Demetria, on pouze spílal:

DEMETRIUS: Svádím tě? Nebo si tě namlouvám?

*anebo ti tu říkám bez obalu,
že tě už nechci, že tě nemám rád?*

HELENA: A já tě proto miluju tím víc.

*Tvůj pejsek jsem. Mě můžeš stokrát spráskat,
a já se k tobě lísat nepřestanu.
Jak psa mě tluč a třeba do mne kopej,
ignoruj mne a posílej mne pryč,
dovol mi jenom chodit za tebou.
Poslední místečko v tvém srdci chci,
pro mne to bude, věř mi, vzácná čest!
Zacházej se mnou jako se svým psem!*

DEMETRIUS: Nech už těch řečí. Štveš mě dost i bez nich.

Hned, jak tě vidím, dělá se mi mdlo. (Shakespeare, 2023, str. 196)

V dalším jednání se prostřednictvím magické šťávy jeho city mění a začne Helenu vzývat jako bohyni.

DEMETRIUS: Heleno, nymfo, moje božská krásko,

s čím tvoje oči měl bych srovnávat, lásko? (Shakespeare, 2023, str. 203)

Později elfové všechny změny, které napáchali pod vlivem Oberona, dávají zase do pořádku a do lesa přijíždí Theseus se svojí manželkou. Hra končí nakonec třemi svatbami, a to Thésea s Hipolyte, Demetria s Helenou a Lysandra s Hermií. Na svatbě řemeslníci zahrají svoji hru a poté zazní Spenserovy písně. (Hilský, 2019, str. 94–135)

2.1.3 Mnoho povyku pro nic

Komedie *Mnoho povyku pro nic* patří k vrcholnému období tvorby autora. Shakespeare se zde inspiroval příběhem Mattea Bandella o nevinné dívce, která byla neprávem obviněna z nevěry, avšak později z viny očištěna. Hra má dvě dějová pásma. První se zabývá příběhem lásky Héro a Claudia, kteří se chtějí vzít. Don John se ale rozhodne svatbu překazit a vymyslí si pomluvu, že Héro byla nevěrná, a to se na základě odposlouchávání roznese. Claudio před kostelem Héro obviní a pomluví. Héro tuto pomluvu neunesse a předstírá svou smrt. (Hilský, 2019, str. 212–214)

Druhé dějové pásmo se zabývá dvojicí Beatrice a Benedicka, kteří mezi sebou mají opravdu pozoruhodné pouto. Jejich namlouvání probíhá podobně jako u Kateřiny a Petruchia ve *Zkrocení zlé ženy* prostřednictvím slovní dynamiky v podobě „nevinného válčení“. (Hilský, 2019, str. 221–222) Lásku neberou vážně a z plánování svatby si dělají srandu a do posledního okamžiku zamilování popírají (Stříbrný, 1987, str. 184).

BEATRICE: Divím se, že pořád ještě mluvíte,

pane Benedicku. Nikdo vás neposlouchá.

BENEDICK: No ne! Slečna Nafrněná!

Vy pořád ještě žijete?

BEATRICE: Cožpak by Nafrněnost mohla umřít, když

má tak vydatnou potravu jako pan Benedick?

Zdvořilost sama se změní v Nafrněnost,

když se k ní přiblížíte vy.

BENEDICK: pak je ovšem Zdvořilost pěkná potvora –

kam vítr, tam plášt'. Jisté však jest, že kromě vás mne

všechny dámy milují. Z celého srdce bych si přál,

abych neměl srdce jako kámen, protože věřte,

já nemiluju žádnou.

BEATRICE: Jak nevýslovné štěstí pro ženy! Nápadník

*jako vy je hotové neštěstí. Díky Bohu a své studené
krvi jsem v tomhle stejná jako vy. Snesu spíš
psa, co štěká na vrány, než mužského, co by mi
přísahal lásku. (Shakespeare, 2023, str. 292)*

Benedick a Beatrice jsou z velké části protiklady Claudia a Héro. Jejich divoká, vášnivá a často intimní hra se slovy je v rozporu s romantickými konvencemi, které ve hře zastupuje Claudio a Héro. *V Mnoho povyku pro nic úspěšně kontrastuje citová upřímnost Beatrice a Benedikta, kteří převážně mluví prózou, s dutým veršem Claudia a Héry.* (Wells, 2004, str. 175) Avšak na druhou stranu můžeme vidět, že Claudio a Héro se nedokážou za svou lásku prát. Až poté, co Claudio zjistí, že to byla lež, uznává svoji chybu. Chce se znovu oženit a u oltáře zjistí, že dívka, kterou si bere, je samotná Héro, která se vydávala za svoji sestřenicí. Nakonec hra končí dvojitou svatbou – Héro s Claudiem a Beatrice s Benedickem, podobně jako u *Snu noci svatojánské*. (Hilský, 2019, str. 227)

Důležitým motivem hry je ono odposlouchání, protože děj je založen hlavně na odposlouchávání jiných rozhovorů nebo naslouchání ostatním. (Hilský, 2019, str. 216) *Borachio vyslechne rozhovor Dona Pedra a Claudia o chystané svatbě Claudia a Héro, Benedick vyslechne v zahradě rozhovor Dona Pedra, Claudia a Leonata o tom, jak ho Beatrice miluje, Beatrice ve stejné zahradě slyší Héro a Ursulu mluvit o Benedickově domnělé lásce, strážní omylem vyslechnou rozhovor Konráda a Borachia, během něhož vyjde najevo podvod Dona Johna, Claudio a Don Pedro slyší v zahradě rozhovor Borachia a Margarety, což je pro ně důkaz Héroiny viny, a tak dále. Scéna odposlouchání má zkrátka ve hře klíčový význam a právě tyto „zaslechnuté“ rozhovory jsou hlavním důvodem celého „povyku“ Shakespearovy komedie.* (Hilský, 2019, str. 216)

2.1.4 Troilus a Kressida

Každá Shakespearova hra je něčím jedinečná a komedie *Troilus a Kressida* není výjimkou. Většina Shakespearových her se vyznačuje žánrovou různorodostí. Z velké části nenajdeme čistou komedii, protože i v komediích se objevují motivy smrti a ani čistou tragédií, protože v nich se zase objevují humorné dialogy nebo komické postavy. Takové míšení žánrů je pro Shakespeara příznačné, avšak *Troilus a Kressida* z tohoto pohledu upoutává pozornost nejvíce. Dle originálního názvu *The History of Troilus and Cressida* je možné ji označovat za historii, avšak například v prvním souborném vydání byla zařazena *Coriolana* pod názvem

Tragédie Troila a Kressidy. Většina současníků zaměřujících se na studium Shakespeara (např. Stanley Wells, Stephen Greenblatt) hru řadí mezi komedie. (Hilský, 2019, str. 264) *Předtím, než napsal Shakespeare Troila a Kressidu, přečetl si zřejmě Sedm knih Illiady, které v roce 1598 vydal George Chapman*. (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 265) Kniha, kterou se pravděpodobně autor inspiroval, byla první částí Chapmanova překladu *Illiady* od Homéra, ze které v dané době čerpalo více dramatiků (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 265).

Další ojedinělost, která označuje tuto hru, je, že je jedinou plnohodnotnou satirou, kterou Shakespeare napsal. Na rozdíl od jeho současníků, satirické hry nejsou příznačné pro jeho tvorbu. *Satira nebyla blízka jeho uměleckému temperamentu, protože satirik, podobně jako karikaturista, vybírá určité jevy, které zveličuje, aby tak ve zkratce postihl věci podstatné. Satira předpokládá jisté morální zjednodušení, nevyklučuje černobílé vidění a vždy vychází z jasně určeného kritického náhledu na svět. Shakespeare nebyl satirik, ale básník složitosti, metafor a paradoxu*. (Hilský, 2019, str. 265) Autor v tomto případě satiru povýšil na jinou úroveň a čerpal z jedné z nejznámějších, nejvznešenějších a hrdinných událostí od nepaměti, a to z trojské války (Stříbrný, 1987, str. 194). Shakespeare si vypůjčil příběh Troila a Kressidy a vytvořil satiru na téma války a lásky, čímž vytvořil jednu z nejtemnějších her, kterou kdy napsal (Hilský, 2019, str. 265).

Hlavním motivem je zrada, která se ve hře vyskytuje neustále. Helena je zde popsána jako zrádkyně, protože zrazuje svého muže a s ním i celé Řecko. Shakespeare na této rovině ukazuje absurditu války skrz lásku:

HEKTOR: Od chvíle, kdy jsme v téhle válce vytasili meče,

z tisíců našich mrtvých každý měl

tak velkou cenu jako Helena.

Když jsme ztratili jsme tolik našich mužů,

Abychom udrželi jednu ženu,

Co nemá cenu jediného z našich.... (Shakespeare, 2023, str. 409)

Další zradou, která se ve hře stane, je zrada Achylla, který zrazuje Hektora i svou vlast a zabije Hektora. Jeho tělo potupně vláčí kolem hradeb. Avšak největší lstí v této komedii je zrada Kressidy. Ve hře můžeme pozorovat, jak se válečná lest Achylla a Kalchase prolíná s milostnou zradou Heleny a Kressidy. Troilus věří v opravdovou lásku úplně stejně jako ve vojenskou čest. Už při prvním setkání milenců můžeme pozorovat, že Troilus je do Kressidy

zamilovaný od první chvíle, avšak to stejné nemůžeme říct o ní. Z jeho slov můžeme pozorovat, že je bezmezně zamilovaný, ona však i z hlediska lásky přemýšlí prakticky a realisticky. Sama ví, že poté, co si slíbili věrnost a prožili spolu společnou noc, tak její cena klesla. Poté, co byla vysvobozena ze zajetí, podléhá svádění Diomeda a tím se dopouští zrady, kterou už nezamaskuje, protože Troilus celou událost pozoroval zpovzdálí. A i přesto, že vše viděl na vlastní oči, nechce si připustit, že by mu byla nevěrná. (Hilský, 2019, str. 269–274)

TROILUS: Kressida není Kressida, když patří

Diomedovi. Ne, není to ona.

Když krása má duši, není to ona.

Když svatý slib jde z duše, svatost bohům

Je drahá, což je nedělitelné,

není to ona... (Shakespeare, 2023, str. 434)

2.2 Historické hry

2.2.1 Jindřich VIII.

Jindřich VIII. se liší od ostatních historických her svou dobou. Zatímco většina historických her probíhá v 15. století (kromě *Krále Jana*), *Jindřich VIII.* se odehrává v blízké minulosti autora. Zároveň je tato hra i poslední historickou hrou, kterou autor napsal a zajímavé je, že na ní spolupracoval s dramatikem Johnem Fletcherem. (Hilský, 2019, str. 376)

Hra zachycuje úspěšnou část Jindřichovy vlády. Na začátku hry je obviněn králův přítel lord Buckingham ze zrady a je popraven. Král dává na rady kardinála Wolseyho, avšak ne všichni souhlasí s černými intrikami, kterými Wolsey krále ovládá. První manželka krále Kateřina přimlouvá, aby zrušil daně uvalené na poddané kardinálem Wolseyem, o kterých ani král nevěděl, že byly zavedeny. Král i přesto Wolseymu důvěřuje. Objeví se na večírku u Wolseyho bez ohlášení, kde se seznámí s Annou Boleynovou a zamiluje se do ní. Král se rozhodne anulovat sňatek s Kateřinou. Ta se soudním jednáním brání. Král v mezičase prokoukne intriky Wolseyho a zbaví ho jeho postavení. Bere si Annu za manželku. Hra končí křtinami malé Alžběty ve formě chvalo zpěvu.

Jindřich VIII. se také od tzv. henriad (*Jindřich IV.*, *Jindřich V.*, *Jindřich VI.*) liší tím, že nezaznamenává vzestup a pád panovníka, ale ostatních. Pád mocných je hlavním motivem, který je v díle všudypřítomný. Už na začátku díla je zobrazen „pád“ vévody z Buckinghamu,

který sice byl odsouzen dle zákona, avšak odmítá svoji vinu. Poté následuje „pád“ Kateřiny, který je emocionálním vyvrcholením hry, kdy se Kateřina vzepře svému osudu a bojuje za spravedlivost. A nakonec „pád“ kardinála Wolseyho, který se po prozrazení mění ve skromného muže, který lituje svých činů. (Hilský in Shakespeare, 2009, str. 126–127)

KATEŘINA: Chcete mě zničit. Běda vám a všem

proradným vyznavačům víry. Kdyby

jste měli trochu citu v těle, trochu

víc svatosti, než má váš kněžský šat,

nemohli byste mě dát do rukou

někoho, kdo mě nenávidí. Nejdřív

mi upřel lásku, teď mě vyhnal z lože.

Jsem stará, páni, stará. Z našeho

vztahu mi zbyla jenom poslušnost.

Co horšího se ženě může stát?

A všechno díky vám. (Shakespeare, 2009, str. 63–64)

Můžeme si všimnout, že Shakespeare se snaží zobrazit *Jindřicha VIII.* čistě v pozitivním smyslu. Všechny negativní činy a povahové vlastnosti panovníka se ve hře nevyskytují. Z části je to ovlivněno tím, že zachycuje jeho vládu do roku 1533. Avšak to, že nechal v roce 1536 Annu Boleynovou popravit na základě lživého obvinění, už v díle není. Nenachází se tam ani ostatní tyranie, které během své vlády spáchal (např. poprava Thomase Moora, Thomase Cromwella a Thomase Cranmera). Vynecháváním záporných momentů z vlády krále se také *Jindřich VIII.* liší od ostatních her. Zároveň ve hře není reflektováno vzkvétání anglické reformace, kdy po smrti Wolseyho se zrušila papežská jurisdikce v Anglii a král se prohlásil za hlavu anglické církve.

Původním názvem hry bylo *Všechno je pravda* a autor hned v úvodu sliboval pravdivost, tak i přes to ve hře najdeme i situace, u kterých si nejsme jistí, jestli jsou pravdivé. Například Jindřichova radost z narození Alžběty, když víme, že si přál syna. (Hilský, 2019, str. 382–383) *Jindřich VIII. je především hra o světě neustálého obviňování a falešných nařčení. Mnohokrát opakované slovo „pravda“ je klíčovým pojmem celé hry a otázka „Co je pravda?“ je v ní naprosto určující. (Hilský, 2019, str. 382)*

2.3 Tragédie

2.3.1 Romeo a Julie

Jednou z nejznámějších tragédií zobrazující tragický osud milenců je *Romeo a Julie*. *Hlavně asi proto, že nejplněji a nejvzrušivěji zachycuje věčnou touhu mládí po samostatném, svobodném určování svých lásek a celého osudu proti všem pragmatickým radám a morálním poučkám starých generací a starých společností. Shakespeare vyjadřuje tuto touhu v renesančně silných akcentech, reagujících na středověkou askezi, nábožnou pokoru i bezpodmínečnou podřízenost dětí vůči rodičům.* (Stříbrný, 1987, str. 175–176) Toto čistě renesanční pojetí zdůrazňuje individualismus. Autor nezobrazuje pouze mladé vzplanutí, ale i tělesnou touhu. Shakespeare čerpal ze středověké pověsti o Romeovi a Julii, kterou už před Shakespearem zpracovalo spousta spisovatelů, avšak setkal se nejvíce pravděpodobně s básnickou verzí, kterou napsal Arthur Brooke, kde odsuzuje náruživost milenců. (Stříbrný, 1987, str. 175–176) Zároveň můžeme vypožorovat i inspiraci Dantovým *Očistcem*, ze kterého převzal jména rodů – Montechi, Capuletti (Hilský, 2019, str. 406).

Z hlediska jazykových prostředků, které se ve hře vyskytují, se kromě blankversu často objevují rýmovaná dvojverší, sonety, večerní píseň (když čeká Julie na balkóně), jitřní píseň (když se loučí po společné noci) anebo smuteční elegie (nad mrtvou Julií). Ve hře se objevuje i próza (např. mluva chůvy), ale verš převažuje. *Bylo by ovšem těžké popřít, že Shakespearovo umnější zacházení s blankversem vyplývalo ze silnějšího technického vybavení, které mu umožňovalo větší jemnost výrazu, pevnou poetickou strukturu a hloubku psychologické působivosti... Něco z toho výboje je v Romeovi a Julii, jehož stylistická škála je v próze i ve verši větší než ve všech hrách do té doby napsaných Shakespearem nebo někým jiným.* (Wells, 2004, str. 172)

I přesto, že je hra tragédií, tak začíná jako komedie. Hned na začátku jsme my, čtenáři, vystaveni rvačce členů dvou znepřátelených rodů – Monteků a Kapuletů. Avšak Shakespeare nikde nezmiňuje, jaký je důvod nenávisti, nejspíš záměrně, aby si každý čtenář každé doby důvod doplnil sám. Zároveň se hned na začátku dozvídáme, že Romeo prožil neopětovanou lásku a jeho dialogy ukazují jeho romantickou, ale i naivní povahu. Slovo láska je v jeho prvních monolozích užíváno spíše obecně, až po setkání s Julií, kdy se do ní na první pohled zamiluje, dostává láska konkrétní význam a formu sonetu. Sonety v této hře dodávají milostným projevům jak básnickou, tak divadelní atmosféru. (Hilský, 2019, str. 407–415)

*ROMEO: Jestli má ruka nevhodně a směle
znesvěcuje tvou dlaň, tu svatyni,
ať rty jsou poutníci, co uzarděle
svým něžným hříchem ten hřích odčiní.*

*JULIE: Své ruce křivdíš, a to velice,
vždyť jako svátost vzýváš mne svou dlani,
poutník se dotkne ruky světice,
dlaň libá dlaň, než vyřkne zbožné přání.*

ROMEO: Světice mají rty – i poutníci.

JULIE: Ty rty jsou, poutníče, jen na modlení.

*ROMEO: Světice, vyslyš ústa prosící –
beznaděj ihned ve víru se změni.*

JULIE: Vyslechnu mlčky tvoje svaté přání.

ROMEO: Tvé mlčení je pro mne požehnání. (Shakespeare, 2023, str. 966)

Jednou z nejznámějších scén ze hry je scéna balkónová, kdy se Romeo přiblíží k balkónu Julie, aby s ní mohl nerušeně promluvit. Juliin monolog, kdy prosí Romea, aby se vzdal svého jména, se rázem stává dialogem a můžeme pozorovat proměnu, kdy už Romeo není hrdý na své jméno a nejradši by se jej vzdal jen kvůli Julii.

ROMEO: Beru tě za slovo.

Řekni mi „lásko“, tím mně znovu pokřtíš.

Už nejsem Romeo, chci být tvá láska. (Shakespeare, 2023, str. 968)

Hlavní hrdinové se rozhodnou vzít se a my můžeme pozorovat i rapidní proměnu hlavních hrdinů, kdy se přes noc z naivního mladíka stává odpovědný muž a ze čtrnáctileté Julie vyzrálá žena. Avšak hned poté se strhává bitka mezi rody, kdy i přes snahu Romea Tybalt usmrtí jeho přítele Merkucia a poté Romeo usmrtí bratrance Julie, Tybalta. Autor ve hře neskrývá nezkrotnou vášně mladých hrdinů. Příkladem může být už jen to, že se Romeo a Julie seznámili i přes nevoli svých rodin, ba se dokonce tajně vzali. Gradaci Shakespeare vyjadřuje následnou sebevraždou obou hrdinů, i přesto, že byla v té době považována za těžký zločin. Současně ale ukazuje, jak Romeo, i přesto, že miluje Julii, pomstí smrt Merkucia a zavraždí Tybalta. A nakonec je vyhnán z města. Ačkolí by měla být Julie ovlivněna tak brutálním činem, její lásku to nezastavilo a ona se rozhodne uskutečnit plán, aby mohla za Romeem utéct. Jejich plán však ztroskotá a oba páchají sebevraždou z nešťastné lásky. (Stříbrný, 1987, str.176–177)

2.3.2 Julius Caesar

První z vrcholných tragédií Williama Shakespeara je *Julius Caesar*. I v tomto případě si autor usmyslel zpracovat náročnou látku a vybral si jednu z neznámějších postav římské historie. Avšak Shakespeara nic nezastavilo a opět vytvořil mistrovské dílo. (Stříbrný, 1987, str. 188) Čerpal především z Pluchartových *Životopisů slavných Řeků a Římanů*, kde se snažil jednotlivé události dávat do stejné posloupnosti. Na rozdíl od Plucharta ale nevidí Shakespeare Caesara jen jako válečného hrdinu a schopného politika, ale odkrývá nám zároveň i jeho osobní život. (Hilský, 2019, str. 426)

Autor zhustil historické události z let 44–42 př.n.l. do několika dní (Stříbrný, 1987, str. 189). *Shakespearova tragédie se odehrává na oné křižovatce římských dějin, kdy římská republika se již rozpadala zevnitř a římské císařství se ještě nezrodilo.* (Hilský, 2019, str. 424) Římská říše byla v té době na vrcholu a měla svoji největší rozlohu. Julius Caesar byl proslulým vojevůdcem, který výrazně pomohl k zvětšování rozlohy Říma, avšak jeho sklony k absolutismu byly ohrožením pro republiku.

Někteří příznivci Shakespeara byli udiveni, že hlavní hrdina umírá ve hře už ve třetím aktu, avšak musíme se pozastavit nad tím, že tragickým hrdinou této hry není Julius Caesar, ale Brutus. Shakespeare ho popsal jako čestného stabilního muže, který se nenechá vyvést z míry a vše řeší rozumem. (Stříbrný, 1987, str. 189) Sám vnímá, že je na něj takhle nahlíženo, a tak tomu podřizuje své veškeré činy a činnosti. Avšak jednu slabost má, a to že podléhá, když ho ostatní vychvalují, čehož si byl Cassius vědom, a prostřednictvím lichocení ho chtěl zmanipulovat k vraždě Caesara, což po nějaké době zabralo. Zároveň mu začal psát anonymní dopisy, kde ho vyzývá k jednání. A Brutus i přesto, že byl blízkým přítelem Caesara, chce udělat dobrou věc pro Řím a zachovat jeho cnost. Avšak ve hře není vyobrazen jenom jako politik a řečník, ale zároveň jako člověk, který v některých situacích nemusí být rozhodný.

BRUTUS: Od momentu, kdy Cassius mě prvně

nabrousil záští proti Caesarovi,

nespím.

Čas mezi prvním podnětem, co vede

k činu, a vykonáním toho činu

je přízračný jak přelud, jak zlý sen,

v němž duch a přání smrtelného těla

se pořád spolu přou a lidská duše

jak malá říše rozvrácená vzpourou

se zmitá v chaosu a věčném sváru. (Shakespeare, 2023, str. 1006)

A nakonec se rozhodl. Čin byl vykonán a Caesar mrtev. Brutus to bral jako poslání k obnovení svobody a míru v Římě, avšak jeho svědomí vzápětí pochopilo, že se účastnil činu podobně nečestného, ze kterých byl dříve pobouřen. Myslel si, že Caesar musí být mrtev, aby Řím opět prosperoval podle jeho představ. V tom se ale spletl, protože podcenil situaci a blízkého přítele Caesara, Antonia. Caesar byl posmrtně jmenován králem a Řím byl pod vládou triumvirátu². Brutus byl poražen a na konci hry se loučí s přáteli a s životem. (Hilský, 2019, str. 427–435)

CINNA: (Poklekne) Caesare –

CAESAR: Ty chceš pohnout Olympem?

DECIUS: (Poklekne) Caesare dej –

CAESAR: Neznám řeč kolenou.

CASCA: Pak musí mluvit naše ruce!

(Bodají Caesara, Casca první, Brutus poslední.)

CAESAR: Ty taky, Brute? – Padni, Caesare.

(Umře.) (Shakespeare, 2023, str. 1013)

2.3.3 Hamlet

Jednou z nejznámějších her Williama Shakespeara je tragédie *Hamlet*. Dílo vychází z dánské kroniky *Saxa Grammatika*, ve které se nachází příběh o dvou bratřích. Jeden z bratrů zabije krále a dostane za ženu královskou princeznu, se kterou zplodí syna Amleta. Druhý bratr mu však úspěch závidí a rozhodne se jej zabít před zraky ostatních a zmocnit se jeho ženy. Po smrti otce se Amlet rozhodne otce pomstít, a to taky splní. Tento příběh byl přepracován francouzským autorem Françoisem de Bellforestem, z něhož Shakespeare čerpal. Avšak několik „detailů“ se liší, například: Vražda krále byla u Shakespeara provedena tajně. Hamlet je často zachycen při bolestném zpytování, ne přemýšlející o cti a hrdinství. Hamlet během své pomsty improvizuje, nemá ji připravenou. Dalším zdrojem, ze kterého Shakespeare čerpal, bylo dílo s názvem *Ur-Hamlet*, jehož autorství není jasné. V tomto příběhu se poprvé objevuje scéna s duchem. (Hilský, 2019, str. 440–442)

² Vláda tří (Oktávius, Antonius, Lepidus)

Hlavním tématem hry je královražd a od té se odvíjí veškeré důležité události, které ve hře nastanou. Zároveň je i původcem veškerého zla, které se ve hře nachází. Toto téma bylo v Anglii té doby velice populární a aktuální, protože královraždy byly typické pro tehdejší renesanční politiku (např. pokus o vraždu královny Alžběty, Alžbětina vražda královny Marie, Darnleyho skandál). (Hilský, 2019, str. 445–448) Důležitým motivem této tragédie je i svědomí, které reprezentuje hlavní hrdina. Často ve hře dochází k rozebírání jeho svědomí včetně odůvodňování a sebeobviňování, což v hlavním hrdinovi vyvolává pocity neklidu a nepřičetnosti. *Hamletovo sebezpytování není slabostí, tím méně zbabělostí. Hamlet po vzoru nejlepších intelektů své i předchozí doby zkoumá své svědomí, neustále se ptá a pochybuje o sobě samém, aby si pro sebe definoval cestu správného konání a vyhnul se špatnosti.* (Hilský, 2019, str. 451)

Zajímavostí hry je objevení ducha na scéně. V tehdejší době se objevovaly dva hlavní názory, jak se pohlíželo na duchy, a to jako na ďábla vtěleného do zemřelé osoby, nebo jako na podvod nějakého mizery. Shakespeare ve své hře dal duchovi vlastní postavu (dříve byli duchové hraní loutkami) a pohrával si s oběma názory na duchy, na začátku je duch prezentován jako „prolog budoucího zla“ a během hry si můžeme všimnout, že Hamlet duchovi nikdy zcela neuvěřil a neustále pochyboval. (Hilský, 2019, str. 451–454)

Většina Shakespearových tragédií začíná narušením lidského bytí a *Hamlet* není výjimkou. Královražd, kterou Claudius spáchal, je v rozporu s přírodou a čin zcela nehumánní. Claudius si bere za manželku královnu a snaží se uvést nová pravidla, která jsou sice lidem přijímaná, avšak jsou založena na krveprolití vlastní rodiny. Na začátku hry se zjeví Horaciovi a dalším dvěma služebníkům duch zesnulého krále, později i Hamletovi a vyzývá ho k pomstě. Claudius si svými rétorickými schopnostmi získá lid, ale Hamleta ne, ten mu nevěří. Už od prvního dne od smrti otce se obléká do černých šatů, předstírá šílenost a přemýšlí nad pomstou. Mezitím se Ofélie rozchází s Hamletem a on ji posílá do kláštera. (Hilský, 2019, str. 459–485)

I v této tragédii se nachází tzv. hra ve hře. Na rozdíl od *Smu noci svatojánské* je tato skutečnost postavena do středu hry a je hnacím motorem děje. Herci nehrají pro zábavu, ale jsou to profesionálové, kteří dorazili na hrad zahrát hru o vraždě krále Gonzagova. Hamlet se snaží prostřednictvím hry zjistit, zda Claudius opravdu zabil jeho otce. A nemýlil se. Zvrat nastává, když se Claudius začne modlit a Hamlet váhá, co má dělat. (Hilský, 2019, str. 487–493)

HAMLET: Teď nadešla má chvíle, teď se modlí.

A teď to udělám. Pošlu ho do nebe

a sebe pomstím. To je třeba zvážit.

Lotr mi otce zabije a já,

jediný jeho syn, já toho lotra

mám poslat do nebe?

To není pomsta, ale odměna. (Shakespeare, 2023, str. 1061)

Hamlet se celou dobu soustředí na identifikaci vraha, a když je identita vraha odhalena, tak od msty upouští. Avšak rozhodne se to povědět matce. Při rozhovoru si všimne postavy za závěsem a brutálně ji ubije dýkou. Byl to Oféliin otec Polonius. Hamlet odjíždí do Anglie. Mezitím Ofélie spáchá sebevraždu. Sebevražda byla v té době považována za zločin, avšak v této hře můžeme pozorovat, že i přes tento přestupek byla pohřbena na hřbitově, což bylo v tehdejší době nemyslitelné. Po pohřbu Oféliin bratr Laertes vyzývá Hamleta k boji, avšak dojde k dalšímu velikému krveprolití. Umírá Laertes pro probodnutí mečem, Hamletova matka Gertruda se napije otráveného nápoje, který byl připraven pro Claudia. Hamlet umírá na otravu jedem, kterým byl pomazán meč, který ho zasáhl, avšak stíhá ještě zabít Claudia. Smrt Claudia není součástí připraveného plánu, ale pouhé náhody. Jediným přeživším je Horacio, který ve hře představuje lidskou zdvořilost, věrnost a stálost. (Hilský, 2019, str. 476–501)

Ještě výrazněji než v Juliu Caesarovi přerostla také v Hamletovi historicky určitá krize rozumu i ducha ve věkuplatný obraz – v obraz tragicky zklamaného humanismu, jemuž se vítězství všelidských ideálů zdálo na dosah a jenž v náhlém soumraku všech hodnot stane na samém pokraji zoufalství, poraženectví a pesimismu. A Hamlet sám se stává univerzálním symbolem intelektuála v období duchovní krize, symbolem intelektuální slávy i slabosti, intelektuálního vzmachu i hoře z rozumu. (Stříbrný, 1987, str. 191)

Nejběžnějším výkladem tragédie Hamlet je mluvit o „osudné chybě“ nerozhodnosti, stejně jako u Makbetha o ctižádosti nebo u Othella o žárlivosti. Všechny jsou chápány jako fixní rysy osobnosti, jímž nelze uniknout o nic víc než anatomii nebo rase, - ovšem Hamlet se v této pasáži vyjadřuje především o tom, jak působí nápadná chyba na vnímání člověka druhými, kteří jsou slepi vůči jeho cnostem a charakterizují jej jeho jedinou slabostí. (Greer, 1996, str. 55)

Nejznámější scénou hry je monolog Hamleta o bytí či nebytí. Je jediným neosobním monologem hry, nezmiňuje sebe ani svou situaci. Mluví obecně o tom, co je lepší, a nakonec volí bytí. V monologu můžeme vidět kontrasty, kdy hrdina vyjadřuje strach ze smrti, ale zároveň i touhu zemřít. Konec je popsán jako vytoužený cíl, avšak je i prezentovaná nejistota z toho, aby nebyl konec falešný. (Hilský, 2019, str. 476–501)

HAMLET: Být, nebo nebýt – to je otázka:

*je důstojnější zapřít se a snášet
surovost osudu a jeho rány,
anebo se vzepřít moři trápení
a skoncovat to navždy? Zemřít, spát –
a je to. Spát – a navždy ukončit
úzkost a věčné útrapy a strážně,
co údělem jsou těla – co si můžeme
přát víc, po čem toužit? – Zemřít, spát –
spát, možná snít – a právě v tom je zrada.
Až ztichne vřava pozemského bytí,
ve spánku smrti můžeme mít sny –
to proto váháme a snášíme
tu dlouhou bídu, již se říká život... (Shakespeare, 2023, str. 1053–1054)*

2.3.4 Othello

Další autorovou tragédií je *Othello*. Při psaní této hry se rozhodl autor zaměřit na hlavní zápletku tak silně, že nevytvářel žádné další konflikty a vedlejší zápletky (Stříbrný, 1987, str. 196). *Nechal děj proběhnout s drtivou prudkostí a dodal mu psychologickou hloubku rozvinutím dvojího času, kterým vnesl do Othellova manželství s Desdemonou aspekty dlouhodobého bolestného rozkladu, kterým rozpínal a zkracoval prostor mezi Benátkami a Kyprem podle okamžitých dramatických potřeb.* (Stříbrný, 1987, str. 196) Inspiroval se příběhem z knihy novel *Hecatommithi* od Geraldí Cinthia. Předloha se ale od Shakespearovy hry liší tím, že otec Desdemony nemá žádný konflikt s Othellem a Praporčík (Jago) nenávidí Othella kvůli tomu, že sám miluje Desdemonu.

Shakespeare ve hře zdůrazňuje kontrast bílé a černé. Na první pohled si můžeme myslet, že jde pouze o rasu, kdy představitelkou bílé je krásná Desdemona a černé Maur Othello, avšak kontrasty těchto barev se ve hře prolínají ve více zákoutích. Černá barva v té době

znamenalala chtíč, hřích a ošklivost, avšak Shakespeare udělal z Othella cizince vysoké vojenské hodnosti, který bořil stereotypy tehdejší společnosti.

Drama začíná rozhovorem Roderiga s Jagem, kteří mají drsné narážky na Othellovu rasu, čímž vnucují divákovi svůj „první dojem“. Zanedlouho se ale na scéně objevuje Othello a my můžeme porovnat pomlvy se skutečností, kdy zjišťujeme, že Othello je místo „berberského hřebce“ uvážlivý voják, kterému se přičítá zbytečné násilí. (Hilský, 2019, str. 507–516) Shakespeare se v této hře snažil zdůraznit rovnocennost rasovou i pohlavní (Stříbrný, 1987, str. 197).

Manželství bylo v té době posvátnou věcí a existovalo několik principů, jejichž dodržování se bralo zcela za samozřejmé. Můžeme tam zařadit například požadavek poslušnosti a umírněnosti v lásce. Žena byla považována za tvůrkyni „rodinného krbu“. Stejně jako u *Zkrocení zlé ženy* byla žena mlčenlivá považována za hodnou a žena upřímná a výmluvná za zlou. Shakespeare se ale rozhodl všem ženám v této hře vtisknout jakousi neposlušnost. Desdemona je v díle vyobrazena jako svobodomyšlná žena, jejíž chování bylo označeno jako nebezpečné. Už v úvodu hry se dopouští prvního porušení, kdy se tajně schází s Othellem, poté se s ním bez otcova svolení zasnoubí i vdá. Zároveň jsou tato pravidla narušena i tím, že Desdemona nebuduje „rodinný krb“ a odjíždí s Othellem do válečné zóny na Kypr. (Hilský, 2019, str. 512–519)

DESDEMONA: Váže
mne, vzácný pane, dvojí povinnost:
vám dlužím za život a výchovu.
A život a výchova mne naučily
vás nade všechno ctít – jsem vaše dcera.
Tohle však je můj muž a podobně,
jako má matka dala přednost vám –
i před svým otcem –, mám snad právo já
ctít Maura, svého manžela a pána,
víc nežli vás. (Shakespeare, 2023, str. 1092)

Konflikt hry vznikl proto, že Jago, zdatný voják s mnohaletými zkušenostmi nebyl povýšen. Místo velitele zástupce získal Cassio. Zároveň ale nenávidí Othella nejen proto, že je rasistou, ale i proto, že je Othellovi profesně podřízený, a tak dává jasně najevo, že je „alespoň“

rasově nadřazený. Jago dokáže v Othellovi vzbudit, že je čestný, i když ani on sám si to nemyslí. Zároveň mu i podlézá, aby získal jeho důvěru. Avšak nikdo netušil, že je tak zákeřný. Využíval situace, aby obrátil všem život naruby. Cassiovi slíbí, že získá zpět místo zástupce velitele, Roderigovi, že mu pomůže Desdemonu svést a Othellovi se snaží namluvit, že ho jeho žena podvádí a umisťuje falešné důkazy. (Hilský, 2019, str. 520–523) Důkaz, který nakonec usvědčí Desdemoninu vinu je šátek, který dal Othello Desdemoně. Othello zjistí, že ho má Cassius. Rozhodne se jí zabít, nedokáže se přenést přes nevěru. Na konci Othello pod vlivem lži Jaga umlčí rukama svou ženu a ona už se nemůže hájit, což se stane pro ni osudným. Jago udělal z Othella, čestného vojáka, barbarského násilníka, z milující a oddané Desdemony, běhnu. Desdemona umírá nevinná, protože na ni Jago nastražil lest, avšak její poslední slova jsou lži, protože Othella miluje a udat ho nechce. (Hilský, 2019, str. 525–543)

Když benátské vojsko vyhraje nad Turky, tak to nebylo jen díky vedení Othellem, ale především díky špatnému počasí. Bylo tedy řečeno, že bouře se přiklonila na stranu dobra, čímž byla křesťanská Evropa. Už v historii byla bitva u Lepanta chápána jako střet křesťanské Evropy s „říší zla.“ Turci byli kvůli své náboženské víře hrozbou pro Evropu. To se reflektovalo i ve hře Williama Shakespeara. (Hilský, 2019, str. 509–511) *Shakespeare však zároveň tuto hranici velice komplikuje, neboť nositelem nelidské krutosti a satanského zla v jeho hře není žádný konkrétní Turek, ale Benátčan Jago. A hlavním nositelem jinakosti v jeho hře opět nejsou Turci, ale Othello... Othello není Turek ani původem, ani vzhledem, ani náboženstvím, přesto se však právě on dopustí největší krutosti ve hře, čímž potvrdí svou jinakost, vydělí se ze západoevropského křesťanského společenství Benátek a stává se někým jiným.* (Hilský, 2019, str. 511). V Anglii se v době uvedení Othella v divadlech stal oblíbený obrat „stát se Turkem“ (v anglickém originále *to turn Turk*), což znamenalo obrátit se na stranu zla a být krutým a bezcharakterním. Když se v jedné scéně vojáci bijí a Othello tam doběhne, tak se jich ptá, jestli byli „poturčeni“, když se chtějí vraždit mezi sebou. Avšak když pak sám zabije Desdemonu a stává se Turkem svým krutým činem, uvědomí si, co udělal a pak sám sebe probodne, aby zabil Turka v sobě. (Hilský, 2019, str. 511)

Othello není tedy přízemní tragédií žárlivosti, nýbrž velkou básnickou tragédií lásky a manželství ve společnosti zachvácené sobectvím, závistným kariérismem, válečnickou agresivitou i rasovými předsudky. Je tragédií oklamané důvěry, tragédií dočasné ztráty víry v lidskou důstojnost a rovnocennost, jak je vyzvedl evropský humanismus ve svých vrcholných obdobích. (Stříbrný, 1987, str. 198)

2.3.5 Macbeth

Macbeth je nejkratší tragédií a zároveň jednou z nejkratších her autora vůbec. Podobně jako *Othello* i *Macbeth* je příznačný svojí sevřeností, v některých scénách i větší strohostí, než bylo u *Othella*. (Stříbrný, 1987, str. 198) Autor se inspiroval historickou událostí z 11. století, kdy Macbeth v roce 1040 porazil v bitvě u města Burghead skotského krále Duncana a nechal se korunovat králem. Avšak stejně jako u *Jindřicha VIII.*, ani zde autor nevychází přesně z historické skutečnosti, v tomto případě lze ale říci, že to nebylo úmyslné. Shakespeare totiž opět čerpal z kroniky Raphaela Holinsheda, který byl při tvorbě ovlivněn dílem *Historie Skotska*, kde si Hector Boece navymýšlel spoustu věcí. Autor tedy kvůli tomuto ovlivnění z Holinsheda převzal, že Duncan byl pro svůj lid oblíbeným králem a Macbeth ho zabil proradně na jeho hradě, avšak skutečnost se tomu má jinak. Duncan byl králem nenáviděným, který všechny peníze vkládal do válek, které nevyhrál. Zároveň ho Macbeth nezabil zákeřně na jeho hradě, ale v bitvě a jeho porážka byla lidmi přijmuta s radostí a oslavou nového krále Macbetha. (Hilský, 2019, str. 592–594) *Shakespeare sledoval Holinsheda většinou velmi podrobně a přesně, s charakteristickým uměleckým smyslem pro výmluvný detail i pro celkovou náladu daného historického úseku, tj. poloviny 11. století, kdy Makbeth zabil svého předchůdce Dunkana I. a byl po sedmnácti letech na oplátku zabit svým nástupcem, Dunkanovým synem Malkolmem III.* (Stříbrný, 1987, str. 198–199)

Hlavním tématem tragédie *Macbeth* je zločin – královražda a její následující trest. Během hry můžeme pozorovat i to nejdetailnější hnutí mysli vraha, zpytování svědomí, kterému není úniku. U Jaga z *Othella* můžeme pozorovat, že v jeho mysli a činech není rozpor, to nemůžeme ale říct o Macbethovi, protože tam se stávají protiklady jeho činů a mysli tragickými. Macbeth propadá předpovědi čarodějnic a doplácí na tom osobním rozkladem. (Stříbrný, 1987, str. 199–200)

V díle můžeme pozorovat jisté podobnosti s *Hamletem*. Například srovnáním postav – obětí (starý král Hamlet, král Duncan), vrahů (Claudius, Macbeth) a mstítelů (Hamlet, Macduff). Tématem obou děl je královražda, ale je důležité si uvědomit i odlišnosti obou děl. *Hamlet* je nejdelší Shakespearovou tragédií a *Macbeth* nejkratší, což oběma hrám určuje jinou dynamiku hry. V obou hrách sice vrahům pomáhají nadpřirozené bytosti, u *Hamleta* je to duch, který nabádá Hamleta k činu, ale u *Macbetha* je to čarodějnice, která Macbethovi vyvěstila události, které nastanou. Už jen díky těmto skutečnostem můžeme vidět, že *Hamletův* děj se orientuje na něco, co se stalo v minulosti, avšak *Macbeth* je zaměřen na budoucnost. Vražda

v díle probíhá hned na začátku a zachyceny jsou její následky, avšak u *Hamleta* se královražda stala před začátkem a děj je zaměřen na pomstu krále. (Hilský, 2019, str. 600–602) *Přesto jednu věc Hamlet a Macbeth sdílí: pochybu o tom, co je za koncem. Situace je samozřejmě jiná, neboť Hamlet zvažuje pomstu vraždy, zatímco Macbeth váhá, za má či nemá zabít krále. Oba ale mají obavy z toho, co je za koncem. Tento strach ochromuje vůli Hamleta k činu a stejná obava přiměje na chvíli zaváhat i Macbetha.* (Hilský, 2019, str. 601–602)

Další hrou, se kterou má *Macbeth* společné rysy je *Julius Caesar*. Macbeth stejně jako Brutus váhá, jestli má zabít. Oba se rozhodnout čin vykonat, avšak Brutus z důvodů politických, kdežto Macbeth z důvodu předpovědi, která v něm probudila čiré zlo. Dále si můžeme všimnout, že si oba hrdinové poté, co svoji oběť ubodali dýkou, uvědomují svůj čin. I celková atmosféra v obou hrách připomíná bouři. (Hilský, 2019, str. 603–610)

Zajímavou postavou této hry je manželka Macbetha, Lady Macbeth, která je často v divadle zobrazována jako patetická žena – upírka, ale ve skutečnosti jako mladá a krásná žena která je motorem pohánějícím Macbetha k úspěchu, avšak ne kvůli slávě a moci, ale protože svého muže miluje. A to zahrnovalo i odstraňování možných následníků trůnu. Později to hůř nese, když vidí, že svého muže neudělala šťastným, ale spíše „hotové neštěstí“. Nakonec i ji dohání vina a bere si svůj život. (Stříbrný, 1987, str. 200)

MACBETH: Dnes, má drahá, přijede král.

LADY MACBETH: Kdy odjede?

MACBETH: Hned zítra.

LADY MACBETH: Tomu už zítra slunce nevyjde.

Tvá tvář je jako kniha, milý théne,

z níž každý vyčte prapodivné věci.

Zkus klamat čas a tvar se, jak čas velí,

očíma všechny vítěj, rukou, řečí,

buď jako květina, v níž číhá had.

Náš host si žádá mimořádnou péči,

tu velkou věc nech na starosti mě.

Vždyť dnešní noc všem našim dnům má dát

moc, svrchovanost, slávu, majestát.

MACBETH: Ještě to proberem.

LADY MACBETH: Jen hlavu vzhůru;

Z tváře lze vždycky poznat noční můru.

Zbytek nech na mě. (Shakespeare, 2023, str. 1215)

Mlhavost není v Macbethovi zapříčiněna tímž radikálním odstraněním motivace, jakého Shakespeare tak působivě využil v Hamletovi, Othellovi a Králi Learovi. I když diváci přesně nevědí, proč Hamlet předstírá šílenství, proč Jago nenávidí Othella nebo proč Lear své dcery podrobí zkoušce, vědí zcel jistě, proč se Macbeth chystá zavraždit krále Duncana: pobízen svou manželkou se chce sám zmocnit koruny. (Greenblatt, 2007, str. 307)

2.3.6 Antonius a Kleopatra

Jednou z posledních Shakespearových tragédií je *Antonius a Kleopatra*. I v tomto případě se odborníci často nedokážou shodnout na žánru dané hry. Tradičně spadá mezi tragédie a obsahuje rysy, které mají i ostatní tragédie, např. rasová jinakost Kleopatry jako u Othella (Shakespeare si ji představoval jako ženu tmavé pleti), nebo Antoniova krize osobnosti stejně jako u Othella zapříčiněna láskou. Avšak tato hra obsahuje i prvky komedie, které v dané době byly považovány za nepřijatelné u tragédií. Shakespeare ve hře mísí šašky s králi a zároveň dělá z obou hlavních hrdinů šašky, kdy Kleopatra je labilní a proměnlivá v každé situaci a Antonius se jím stal, protože se nechal zmámit a propadl jí. (Hilský, 2019, str. 614–616)

KLEOPATRA: Kde je?

CHARMIAN: Já nevím, neviděla jsem ho.

KLEOPATRA (Alexasovi): Zjisti, kde je, co dělá, kdo je s ním.

A neposlala jsem tě. Když je vážný,

řekni, že tancuju, když veselý,

řekni, že je mi zle. Běž! A vrať se! (Shakespeare, 2023, str. 1246)

Shakespeare se tímto dílem vrací zpět k raným tragédiím, kdy dějem navázal na tragédii *Julius Caesar*. Dva hlavní hrdinové byli vytvořeni tak, že nám na první pohled můžou připomínat *Romea a Julii*, stejné množství touhy a vášně, avšak ve starší verzi. V *Romeu a Julii* pozorujeme konflikt dvou zneprátelených rodů, avšak v *Antoniu a Kleopatře* konflikt dvou světů: římského, který je bezohledný a žene se neustále do válek za větší mocí, a egyptského, kde byl kladen veliký důraz na radostnou oslavu života, ale zároveň i rozhazování. (Stříbrný, 1987, str. 204)

Shakespeare při psaní této hry opět čerpal z Pluchartových *Životopisů slavných Řeků a Římanů*, kdy se pevně držel jeho děje a podobnosti scén. Avšak můžeme pozorovat i lehké odchylky od předlohy. Pluchartos věnuje Octávii mnohem větší pozornost než Shakespeare. Popisuje ji jako velmi silnou postavu, zatímco Shakespeare ji odsunuje do pozadí a prostřednictvím Kleopatřiných promluv zesměšňuje. Shakespeare zároveň více ospravedlňuje činy Antonia, aby dal prostor divákům s ním soucítit, kdy odstraňuje jeho negativní rysy. Negativní názory na Antonia zachycuje v promluvách Octaviána, kdy jsou ale brány jako jeho subjektivní názor. Kleopatra je zase na rozdíl od knihy Plucharta ve středu pozornosti, její sebevraždě věnuje jednu celou scénu. (Hilský, 2019, str. 616–620) Zároveň ji ve své hře neukazuje jako „děvku dějin“, ale *nakonec ji povznesl až do výše Othellovy jako druhou hrdinskou postavu afrického kontinentu*. (Stříbrný, 1987, str. 204)

Už na začátku hry můžeme vidět kontrasty dvou světů, římského, kdy Říman Filo pronáší slova o pádu Antonia ke Kleopatřiným nohám a egyptského, kdy dva milenci pronáší první dialog. Stejně jako u *Othella* hlavní postavy hned svojí mluvou divákům roztrčí první dojem, který jim prostřednictvím své promluvy předal Filo. Antonius a Kleopatra pronášejí dialog jednoduchý, avšak milostný. (Hilský, 2019, 623–634) Jak uvádí Hilský (2019), nikdo ze čtenářů si nemůže myslet, že tato slova pronáší děvka a šašek. Toto dvojí pojetí jejich mimomanželské lásky však můžeme pozorovat celou hru, kdy Antonius a Kleopatra doslova bojují za svou lásku. Avšak v jedné scéně můžeme pozorovat i rozkol mezi hrdiny, kdy se i sám Antonius cítí podvedený, když při bitvě mezi Octaviánem a Antoniem Kleopatřina loď radši uprchla a on bitvu prohrál. *Tato hra je skvěle propracovaná i po emocionální stránce. Badatelé si často všimají přílivu a odlivu citů u hlavních postav – proměnlivosti milostného vztahu, kde vášeň střídají žárlivost a zrada*. (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 375)

Zakončení hry je v duchu rituálů smrti. I v tomto je možné rituály dělit na římské a egyptské. Na základě římských principů může voják ocitající se na hranicích svých možností nalehnout na nůž, což udělal i Antonius. Avšak v jeho případě není vojenská porážka hlavním důvodem, proč se rozhodl ukončit svůj život. Byla to láska. Antonius zjistil, že jeho Kleopatra je mrtvá, a tak se rozhodl, že bez ní nechce být. To ale nevěděl, že to byla sprostá lež, kterou chtěla Kleopatra zjistit, jak bude Antonius reagovat a jestli ji odpustí a vrátí se k ní. *Antoniova sebevražda tak v Shakespearově stylizaci není římskou smrtí, protože se neodehrává v římském světě hrdinství a mužné cti, ale v egyptském světě lásky. Antoniova sebevražda zkrátka není, čím se zdá být. Propriety jsou ryze římské, ale jejich význam je egyptský*. (Hilský, 2019, str.

postavil, je, že český král pobývá na Sicílii už devět měsíců a jeho žena Hermiona je v devátém měsíci těhotenství. Začne si tuto skutečnost promítat ve své hlavě a vše vidí s obrovskou nadsázkou. (Hilský, 2019, str. 680–685)

*LEONTES: Že si pořád
špitají – to snad neznamená nic?
Že lepší si tvář na tvář a nos k nosu?
Že cumlají se, že hned smějí se,
hned vzdychají, že muckají se v koutech,
že vleče se jim čas, že z hodin chtějí
mít minuty a z poledne zas půlnoc,
že ostatním by přáli slepotu,
aby tu chlípnost nikdo neviděl –
to není nic, co? – Celý svět je nic,
nebesa nic, král český nic, má žena
nic a z těch nic zas vzejde další nic,
jestliže tohle není nic!* (Shakespeare, 2023, str. 1429)

Velice zajímavou scénou je soud královny Hermiony, což nám může připomenout soud královny Kateřiny v *Jindřichu VIII*. Avšak při tomto soudu byla Hermiona obviněna z cizoložství, avšak hájí se a je připravena zemřít pro svou nevinu. Stejně jako Kateřina, i Hermiona hájí svoji čest a popírá lži krále. Na rozdíl od královny Kateřiny je Hermiona zproštěna viny, avšak záhy ona i její syn umírají.

Děj *Zimní pohádky* se částečně odehrává v Česku, kdy nám Shakespeare stejně jako Green přisoudil moře. Král sicilský posílá svého sluhu, aby se zbavil jeho čerstvě narozené dcery, která byla dle jeho představ dítětem nemanželským. Důležitým symbolem je zde čas, který zde vystupuje jako postava a obrací děj hry: při bouři umírají námořníci, po útoku medvěda umírá sluha Antigonus, avšak je zachráněn jeden lidský život, a to život královské dcerky. (Hilský, 2019, str. 686–696)

Perdita vyrůstá v rodině pastýřů a zalíbí se českému princovi Floritzelovi. Jeho otec však jeho volbu odmítá. Princ Floritzel stejně jako Perdita je představitelem svobodomyšlné mladé generace a stejně jako Julie se tajně setkává s Romeem, tak Floritzel se vzepře a utíká s Perditou pryč, aby se mohli vzít. Rozhodnou se pro Sicílii. (Stříbrný, 1987, str. 209)

Velice zajímavou částí hry je, když už Perdita ví, že je ztracená sicilská princezna, a ona i všichni přítomní se jdou podívat na sochu její zemřelé matky Hermiony. Sochy se v Shakespearových hrách objevují, avšak v této má socha výjimečnou roli. V závěrečné scéně totiž zjišťujeme, že na jevišti není žádná socha, ale živá Hermiona. Lidé to považují za zázrak, avšak my víme, že je to zázrakem jen díky Paulininým slovům, která tuto sílu víry hlásá. (Hilský, 2019, str. 697–699) *Zdá se, že všichni poslechli Paulinu a probudili v sobě víru. Ale jakou víru? Otázka sama naznačuje, že podstatou závěrečné scény je mystérium a tajemství. Zázrak se bude konat jenom tehdy, když mu uvěříme, jakkoli neuvěřitelný. Čím víc je neuvěřitelný, tím víc víry budou muset v sobě probudit. Paulina zcela zřejmě přehrává přede všemi zázrak zmrtvýchvstání.* (Hilský, 2019, str. 699)

2.4.2 Bouře

Shakespearova *Bouře* je jeho předposlední romanci a jednou z posledních her vůbec. V tomto případě se nejspíš autor inspiroval událostí, která se stala v roce 1609, kdy loď plující do Ameriky ztroskotala na neobydleném ostrově Bermud. I přesto, že *Bouře* se odehrává ve Středomoří, je možné, že se autor inspiroval touto skutečností už jen proto, že znal vlivné členy společnosti Virginia Company, která se snažila kolonizovat Ameriku. (Hilský, 2019, str. 701) Avšak odkud čerpal zápletku dané hry, nelze určit s přesností. Zároveň můžeme ale usoudit, co se týká utopična hry, že Shakespeare čerpal z *Esejů* od Michela de Montaigneho. (Stříbrný, 1987, str. 211)

Bouře je dle Stříbrného (1987) považována za nejdokonalejší Shakespearovu romanci. Na rozdíl od *Zimní pohádky* děj této hry zachycuje pouze tři až čtyři hodiny, a Shakespeare v tomto případě splnil jednotu času, místa a děje. Z hlediska jazykového se *Bouře* vyznačuje dokonalostí. *Blankvers tu dosahuje takové pružnosti a uvolněnosti, že někteří dnešní znalci pokládají pozdního Shakespeara za předchůdce moderního volného verše. Stejně dokonalá je tu metaforičnost, symbolika a zvukomalba. Celou hru můžeme vnímat jako jednu jedinou obrazovou i zvukovou symfonii, rozvíjející se z disharmonie úvodní scény až po vznešenou harmonii závěru. Protiklad bouře a hudby vytváří symbolické pozadí pro ideové těžiště hry: přerození člověka i světa.* (Stříbrný, 1987, str. 210)

Hra zachycuje ztroskotání Evropana Prospera na neosídleném ostrově a následující život v divočině. Shakespeare se to snažil udělat realisticky a nezachycuje pouze boj Prospera s přírodou, ale taky se zkažeností lidské civilizace. Amerika byla v té době propagována jako země vyvolená, snová a úrodná, kde žijí mírumilovní indiáni, avšak později se začaly

objevovat informace o hrůze, násilnosti a brutalitě. Vše tohle se snaží Shakespeare zachytit ve své hře, kde dává do kontrastu ráj s peklem.

Shakespeare používá ve vstupní scéně bouři k podpoření hrůzy a vyvolání chaosu. (Hilský, 2019, str. 701–705) Opět tu používá hru ve hře, kdy se vše odehrává v laboratoři mága Prospera, který se chce posádce pomstít stejnou mírou. Posádka tedy ztroskotá a objevuje se na ostrově, kde žije Prospero, jeho dcera Miranda, duch Ariel a sluha Kaliban. I přesto, že je to mág všeznalý, největší kouzlo vytvoří pouto Mirandy a ztroskotaného Ferdinanda, láska. Miranda je „z příchodu“ nových lidí nadšená, nikdy nebyla ve společnosti jiných lidí a nazývá je krásnými:

MIRANDA: Co to má být? Duch?

*Jak se to rozhlíží? Že je to krásné,
můj pane, vidíte? Ale je to duch.*

PROSPERO: Ne broučku, jí to, spí to, má to smysly

jak my. Ten mládenec je z toho vraku.

Jedinou jeho vadou na kráse

je jeho žal – ten vždycky krásu ničí.

Ztratil své přátele a teď je hledá.

Pohledný, že?

MIRANDA: Já myslím, že je božský.

Nikdy jsem neviděla něco tak –

tak vznešeného. (Shakespeare, 2023, str. 1473)

Avšak je to pravdou? Antonio se snažil vzít moc svému bratrovi, tehdejšímu milánskému vévodovi Prosperovi, a poté se snažil i zabít krále Alonsa. Sebastian je pravou rukou Antonia a Trinkulo a Stefano jsou opilci a klauni. Takové osoby považuje za krásné? Spíše byla ovlivněna tím, že se s nikým jiným v životě nesešla a poté ji přišlo vše nové vzrušující. (Hilský, 2019, str. 708–712)

Zajímavá je postava Kalibana, jehož jméno nejspíše vzniklo z přesmyčky slova kanibal. Shakespeare z něj dělá představitele jiné rasy, domorodce. V divadlech bývá často zobrazován jako netvor se šupinami, avšak nádherným jazykem, dokonalým blankversem, který se vyrovnává všem ostatním postavám. U čehož se můžeme zastavit a položit si otázku: Kdo je tedy Kaliban? Proč by netvor mluvil tak krásnou řečí? Zobrazuje metaforicky vyvražďované

indiány? Shakespeare nám nedává odpovědi. (Hilský, 2019, str. 713–714) *Kaliban představuje nový výboj Shakespearovy fantazie, nespokojující se už jen tvorbou postav čistě lidských a pronikající až do oblasti zvířecosti (zřejmě také pod dojmem starých i nových bestiářů a cestopisů, které zevrubně líčily nejrůznější příšery i křížence lidí se zvířaty).* (Stříbrný, 1987, str. 211) Důležité je zmínit, že nejen Ariel, ale i Kaliban na konci hry získává svobodu, když se Prospero rozhodne vzdát magie a odpustí těm, kteří ho vyhnali z milánského vévodství a vrací se zpět ke svým povinnostem. (Stříbrný, 1987, str. 211)

Obecným míněním je, že Bouře řeší oblíbený renesanční spor „Příroda proti Umění“; málokdo však postřehne, že Shakespearova příroda a umění tvoří kontinuum. Bouře se zabývá uměním dobrým a špatným, užitečným a škodlivým, a zaujímá originální postoj, vědomě odporující páním vzdělavcům. (Greer, 1996, str. 31)

2.5 Básně

2.5.1 Venuše a Adonis

Jednou z prvních básní a celkově vydaných děl byla báseň *Venuše a Adonis*, která se hned stala jednou z velice oblíbených knih dané doby, dokonce autorovi přinášela větší ohlas než jeho rané hry. Téma neopětované lásky bylo velice oblíbené v tehdejší době a Shakespeare i přesto, že si toto téma zvolil, jej zpracoval velice experimentálně a dával jej do kontrastu s tradicí stejně jako u jeho divadelních her. Shakespeare zde přetvořil tradici, kde milovaná bývá často žena, naopak, kdy žena nesmírně touží po mladém muži, ten se její lásce však jen vysmívá. Nedrží se tak tradice petrarkovské, ale ovidiovské (Ovidius často psal o ženách, které byly z hlediska erotického agresivní), kdy byl tento příběh o bohyni Venuši, která se snaží získat lásku Adonise, znám právě díky němu. (Hilský, 2019, str. 731) *Shakespearův Adonis je mladší než Ovidiův a základní erotickou situaci Ovidiova příběhu Shakespeare ve své básni vyhrotil do konfliktu erotické básně s přezíravou lhostejností. Venušina láska k Adonisovi se mnohdy blíží, řečeno dnešními slovy, sexuálnímu obtěžování a v jednom z nejpozoruhodnějších výjevů básně Venuše Adonise málem znásilní. Ani Titanie svádějící ve Snu noci svatojánské Klubka nemůže Venušině smyslnosti konkurovat.* (Hilský, 2019, str. 731) Zároveň se dále předloha od Shakespearova pojetí liší tím, že v *Ovidiovi Adonis Venušinu lásku opětuje, Shakespearova Venuše se může jen zoufale snažit (a její neúspěchy jsou až směšné) svého milovaného svést.* (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 451)

VENUŠE: Nemít zrak, sluchem bych se milovala

*s neviditelnou hudbou tvého hlasu,
nemít sluch, očím bych hned přikázala
k zbláznění milovat tvou vnější krásu.*

Být slepá, k tomu hluchá, milovat

musel by tě můj okouzlený hmat. (Shakespeare, 2011, str. 33)

Avšak mladík ji neustále odmítá. Ona si ale nedá říct. Můžeme tu pozorovat jistou podobnost se sonety, kdy říká, že se *ve svých očích zhléd* (Shakespeare, 2023, str. 1545), což říká i básník, kdy ve svých prvních sonetech mluví o sebezhlížení. Dále také Venuše komentuje jeho postoj žít sám bez lásky. Reaguje na to manželskou a rodičovskou propagandou, která se objevuje i v sonetu čtrnáctém a patnáctém. Na rozdíl od *Sonetů*, kde toto pronáší básník ve formě rady, v básni to pronáší bohyně Venuše a vyznívá to jako nabídka k sňatku a plození dětí, což Adonis v básni už mnohem hruběji odmítá. Najednou se však jeho kuň splaší a běží za klisnou Venušinou. Venuše toto chování koně dává do souvislosti s její láskou k Adonisevi. Zkouší na Adonise další intriky. Nakonec předstírá omdlení a Adonis ji políbí při křísení. Adonis se cítí napálen a odchází. Na konci básně nachází Venuše bezvládné tělo Adonise a truchlí. Na rozdíl od Ovidia, v tomto případě tímto tato báseň končí. Láska zůstává nenaplněna a hlavní hrdina je mrtev. (Hilský, 2019, str. 731–733)

2.5.2 Znásilnění Lukrécie

Další básní, kterou Shakespeare napsal je *Znásilnění Lukrécie*. Stejně jako *Venuše a Adonis*, i tato báseň byla věnována hraběti ze Southamptonu. Na rozdíl od básně *Venuše a Adonis*, zachycuje báseň *Znásilnění Lukrécie* touhu muže. Lukrécie se svou jemností a plachostí podobá Adonisevi a Tarquin svou nezkrotnou touhou Venuši. I příběh Lukrécie byl v tehdejší době oblíbeným. Z pohledu rozsahu je však *Znásilnění Lukrécie* o jednu třetinu delší a oproti dramatickému spádu *Venuše a Adonise* uvolněnější. Autor se zde opět inspiroval Ovidiem, ale mimo jiné i Chaucerem, který Lukricii zmiňuje ve své *Legendě o dobrých ženách*. V dané době bylo znásilnění trestným činem, kdy chtěl prostřednictvím tohoto činu násilník ukojit své touhy, nebo únos vdané ženy a krádež majetku jejího manžela. Pokud byla žena svobodná, tak by se mohlo jednat i o vynucený sňatek. U *Znásilnění Lukrécie* šlo výhradně o ukojení Tarquinovy touhy. Vydává se za přítele jejího muže a nechává se hostit Lukrécií. Pozdě v noci se k ní do ložnice vkrade a dává jí dvě možnosti: buďto bude Lukrécie svolná, nebo ji poté zavraždí a naličí její mrtvou postavu tak, aby vypadalo, že byla muži nevěrná s otrokem, čímž by neumřela jen Lukrécie, ale i její pověst. *Brutalita a zvrácenost této tak zvané*

volby je zřejmá na první pohled, a přesto mnozí čtenáři Lukrécieiina příběhu vznášeli a někdy dodnes vznášejí otázku její možné spoluviny. (Hilský, 2019, str. 735–736) V kvartovém vydání, ze 17. století se zachovala poznámka anonymního čtenáře, který tvrdí, že přece Lukrécie pozvala Tarquina na večeři i bez přítomnosti svého manžela. Zároveň dle svatého Augustina, by Lukrécie nespáchala sebevraždu, pokud by byl čin proti její vůli a ona by tak zůstala cudnou. Zároveň si hned po aktu ale Tarquin uvědomuje, že sice získal, co chtěl, ale zároveň ztratil vše. Lukrécie ztratila život, ale Řím díky ní vzkvétal. Její muž nechal vyhnat Tarquina i jeho otce krále z Říma a Řím se stal republikou. (Hilský, 2019, str. 734–738)

*Košilkou bílou Tarquin bezohledně
zavře jí ústa, pak se vrhne na ni,
zbrunátní vášní, ona hrůzou zbledne,
zoufalství do očí jí slzy vhání,
před jeho chťicem ji však neochrání –
poskrvnu, kterou Tarquin způsobil,
oceán jejích slz by neomyl.*

*O víc než o život ji připravil
A to, co získal, vzápětí hned ztrácí,
Násilím nelze vymutit si smír,
Chvilková slast se krutě nevyplácí
A dlouho se pak v utrpení splácí:*

Nejistší cudnost byla popleněna

A zloděj Chťič, ač krad, nic stejně nemá. (Shakespeare, 2011, str. 113)

2.6 Sonety

Žádné dílo autora kromě *Hamleta* nevzneslo tolik otázek a dohadů jako u Shakespearových sonetů. Nikdy s jistotou nebudeme vědět, kdy Shakespeare sonety psal, pro koho je psal a proč je psal. Důležité je dodat, že Shakespeare nikdy své sonety sám nevydal a nepřihlásil se k jejich autorství. Roku 1609 je vydal Thomas Thorpe pod názvem *Shakespearovy sonety*. Už jen díky názvu můžeme usoudit, že k tomu Shakespeare nedal svolení, protože se vždy podepisoval celým svým jménem. Zároveň své předešlé básně vždy věnoval hraběti ze Southamptonu, avšak ve vydání sonetů jsou iniciály hraběte W.H. přehozeny, což by Shakespeare neudělal. (Hilský, 2019, str. 748–749) Zároveň se nedochoval ani jediný rukopis, autor do sonetů nevložil jedinou poznámku, která by ho identifikovala.

Detailní analýzy stylu, rétoriky i básnických obrazů sonetů dokazují Shakespearovo autorství. V textu sonetů jsou narážky na Shakespearovo křestní jméno (135, 136) a dochovala se řada literárněhistorických dokumentů dokazujících, že Shakespeare básně ve formě sonetů psal. (Hilský, 2019, str. 752) Ačkoli si můžeme všimnout, že autor neměl nikdy v plánu své sonety uveřejnit a byly určeny pouze pro jeho nejbližší přátele, stejně se dostaly do tisku. V dané době se několikrát stalo, že byla díla kradena a vydávána pirátsky. Stalo se to i Samuelu Danielovi nebo Philipu Sydneymu. Do osmnáctého století pak byly sonety vydány pirátsky ještě dvakrát. Po smrti Thomase Thorpa je uveřejnil John Benson, který je však celé proměnil. Změnil jejich pořadí, upravil je (jen osm zůstalo v původní formě) a změnil pohlaví adresáta na ženu, aby dílo nebylo pro čtenáře pobuřující. V 18. století tak ještě provedl Edmund Malone. Ten ale autorovy sonety zařadil do celkového díla Williama Shakespeara, a tak se staly jeho nedílnou součástí. *Zároveň rozdělil sonety na dvě části podle jejich adresáta a dal konkrétní význam onomu „ty“, které spoluvytváří komunikační model sonetů, a kritickými argumenty prosadil názor, že sonety 1–126 napsal Shakespeare mladému muži, sonety 127–152 pak jistě dámě černých vlasů.* (Hilský, 2019, str. 750) Přičemž už v dobách Thorpových byly sonety rodově odlišeny na prvních 126 sonetů, které adresoval mladému aristokratovi, sonety 127–152 „černé dámě“ a zbylé dva nepatřily do žádné skupiny. Malone tak odhalil skandál, který se snažil Benson zakrýt. Zároveň odkryl i pokusy W. H. Irelanda, který padělal dopis královně Alžbětě, aby to vypadalo, že jí je Shakespeare věnoval. Důležité je také říci, že Malone text sonetů nijak více nepozměnil a snažil se pouze modernizovat první vydání sonetů. Zároveň poukázal na skutečnost, že Shakespeare se tímto jazykem a přisouzením sonetů mladému muži snažil vzdát hold aristokratům, což bylo v dané době běžné, avšak později nepochopeno. (Hilský, 2019, str. 748–752)

Počátky sonetů datujeme o několik století dřív, než je napsal Shakespeare. Ve 13. století se začaly sonety formovat pod dohledem Giacomu da Lentina. Za předchůdce sonetů můžeme označit kancony³. Sonety dříve označovaly jakoukoli báseň. (Hilský, 2019, str. 765–766) *Giacomo da Lentino sám složil několik kancon, ale do dějin evropské poezie se zapsal tím, že provensálskou hudební strukturu přetvořil na strukturu syntaktickou. Dvě části kancony, původně určené hudebně a melodicky, přebudoval na rétorické prostředky, z té první udělal oktávu a z druhé sestet, čímž vytvořil básnický prostor sonetu.* (Hilský, 2019, str. 766) A tak se sonety jako argumentační nástroj začaly šířit ze Sicílie na sever. Už v této době obsahovaly čtrnáct veršů, měly formu oktávy a sestiny a tematickou strukturu – úvod tématu, rozvinutí

³ dlouhé zpívané básně, které byly vytvořené provensálskými trubadúry

a ukončení tématu. Zároveň stejně jako u dnešních sonetů už sonety této doby obsahovaly na konci pointu. Změnu do sonetů přinesli až básníci „sladkého nového stylu“ (v originále: dolce stil nuovo), mezi které patřil například i Dante Alighieri. Tito básníci dali sonetům novou hudebnost a dali jim novou funkci, a tou bylo opěvování ženy. A tak se stalo zobrazování ideálu krásy a uctívání žen nedílnou součástí sonetů, kterou převzali všichni evropští autoři, avšak vrcholným dílem, které později inspirovalo nespočet autorů byl až sborník italského básníka Francesca Petrarkey *Canzoniere* (v češtině označováno jako Zpěvník), který obsahoval kromě kancon i 317 sonetů opěvujících Lauře. Petrarca zachoval strukturu na oktávu a sestinu, ale zároveň tímto dílem vtiskl sonetům strukturu ABAB ABAB CDE/CDC CDE/DCD. Svě sonety rozdělil na dvě části, kdy Laura ještě žila, a kdy už není na pozemském světě. (Hilský, 2019, str. 767–770)

První sonetovou sbírkou, která vyšla v Anglii, byla autorky Anne Lockové v roce 1560. Avšak pravá „sonetová horečka“ vypukla v Anglii až v 90. letech 16. století. Mezi známé autory patří například Philip Sydney, Samuel Daniel, Edmund Spenser nebo později John Donne. Sonet za doby vlády krále Jindřicha VIII. přivezl Thomas Wyatt z Itálie zároveň se strambottem (italská venkovská píseň struktury ABABABCC). *Strambotto se jako samostatná básnická forma neujal, ale radikálně pozměnil strukturu anglického sonetu: Wyatta zaujaly možnosti vyhrocené radikální závěrečné pointy, vtělil ji do sonetu a pozměnil rýmové schéma druhé části sonetu z 3+3 na 4+2.* (Hilský, 2019, str. 770) Umístěním hrdinského dvojverší radikálně odlišil anglický sonet od italského nejen po formální stránce, ale zároveň to dodalo anglickému sonetu dramatický spád ve formě ABBA CDDC EFFE GG. Poté jeho přítel Henry Howard, hrabě ze Surrey, tuto strukturu proměnil na ABABCDCDEFEGG. (Hilský, 2019, str. 770–772)

Shakespeare přejal sonet v podobě od Wyatta a Surreyho. Avšak by to nebyl Shakespeare, kdyby dodržoval renesanční tradice a nevštípil svým dílům originalitu. Ani sonety nejsou výjimkou. Autor sice rozdělil svoji sbírku sonetů na dvě části jako Petrarca, avšak větší část sonetů věnoval mladému muži, a i když se vyjádření přátelství často v dané době vyjadřovalo rétorikou lásky, můžeme i přesto tento způsob považovat za neobvyklý ve vztahu ke konvencím té doby. Zároveň druhou část sonetů věnuje tzv. černé dámě (v originále Dark Lady), kde se vzpírá klasickému tématu sonetů uctívání žen a zobrazování nenaplněné lásky a vytváří svoji černou dámu jako ženu dosažitelnou. Můžeme tedy sonety rozdělit jako sonety s láskou bez sexu (pro přítele) a sonety spíše sexuální (černé dámě) a místo ideálu krásy do sonetů promítá lidské zkušenosti. Zároveň oba adresáty nedělá nedotknutelnými a poukazuje

na jejich chyby – mladíka sice popisuje jako půvabného, ale zároveň zahleděného jen do sebe a černou dámu jako opak sonetové krásy, ženu nevěrnou, která ho podvedla i s jeho mladým přítelem. Zároveň adresáty a ani sebe jako básníka neidentifikuje jmény jako ostatní autoři (Petrarca – *Sonety Lauře*, Philip Sydney – *Astrofel a Stella*), v čemž dělá sonety nadčasovými, protože čtenář si z nich odnáší komunikační model „já a ty“. (Hilský, 2019, str. 777–779) *Sonety jsou utvářeny diskrétností a utajením, ale právě tak i sdíleným vzrušením, opakujícími se hlavními myšlenkami a taktikami svádění. Bylo by pošetilostí považovat je za nějaký důvěrný deník, za přímočarý záznam toho, co se ve skutečnosti odehrávalo ve vztahu mezi Shakespearem a jeho zrádnou černou dámou, at' již ji byl ve skutečném životě kdokoli, nebo mezi Shakespearem a aristokratickým mladíkem, at' již to byl Southampton, nebo někdo jiný, či snad směs několika milenců.* (Greenblatt, 2007, str. 215) Zároveň model „já (herec) a ty (publikum)“ dodává sonetům jistou dramatičnost (Hilský, 2019, str. 779). *Dramatičnost sonetů spočívá v tom, že lidské vztahy, jejich napětí a paradoxy v nich fungují či „vystupují“ jako dramatické osoby. Prostřednictvím lyrického „já“ sonetů nepromlouvá nutně Shakespeare sám (jak předpokládá biografické čtení sonetů), spíše je to jedna z dramatických masek, s nimiž v sonetech pracuje. Rovněž aristokratický přítel, černá dáma i básnický sok jsou dramatické masky a jejich skutečná identita je nejenom nezjistitelná, ale pro čtení sonetů také irelevantní.* (Hilský, 2019, str. 780)

Z hlediska rozsahu práce není vhodné interpretovat všechny sonety jednotlivě, avšak je důležité si alespoň pár příkladů uvést. Ze všech 154 sonetů bude v této práci uvedeno 5 sonetů, které nám pomohou udělat si aspoň částečný obrázek na autorovo dílo.

Jak už bylo dříve zmíněno, tak autor svých prvních 126 sonetů věnoval mladému aristokratovi. V těchto sonetech poskytuje mladému muži komplimenty, ale zaznamenává zároveň jejich kvetoucí přátelství. Sonety se začínají stupňovat prohlubováním intimity až na hranice vztahu milostného, čímž autor rozpoutal tzv. skandál. Nezachoval si odstup a ve svých sonetech zdůraznil nečekanou intenzitu citů. Prvních sedmnáct sonetů se věnuje tématu plození (Dunton-Downer & Riding, 2006, str. 457). V sonetu č. 18 můžeme pozorovat, že autor opouští plození a zabývá se krásou. Tímto sonetem se autor nejvíce přiblížil Petrarcovi, kdy i přes to, že struktura je čistě anglického sonetu, tak hrdinské dvojverší nepředstavuje nijaký zvrat. Autor opěvuje krásu adresáta, avšak můžeme tu vypořadovat i sebereklamu autora, když zmiňuje nejen nesmrtelnost adresáta, ale i jeho textu. (Hilský, 2012, str. 119)

Mám srovnávat tě s krásným letním dnem?

Tvá krása září víc, víc laskavá je:

*vždyť létu brzy skončí pronájem
a vichr serve něžné poupě máje.
Vždyť Slunce někdy příliš prudce září
a za mrak jindy zmizí jeho jas,
a každou krásu vždycky něco zmaří,
náhoda, stáří, bezohledný Čas.
Tvé věčné léto však nic nezahubí,
tvá něžná krása bude věčná též,
na tebe Smrt si marně brousí zuby,
v mých věčných verších věčně přežiješ.*

*Vždyť v očích těch, kdo tohle budou číst,
budeš žít ty i popsáný můj list. (Shakespeare, 2012, str. 119)*

Jak už bylo dříve zmíněno, tak Shakespeare i své poezii propůjčuje dramatičnost. To lze vidět v sonetu 23, kdy využívá divadelní metaforu k vyjádření lásky. Zajímavé na tomto sonetu také je, že básník adresáta oslovuje až na úplném konci sonetu, i když cítíme, že je přítomný po celou dobu sonetu. (Hilský, 2012, str. 129)

*Tak jako špatný herec na scéně,
co samou trémou neví, co má říci,
či zuřivec, co křičí zmateně,
v návalu vášně neřekne však nic,
tak já tu stojím bez dechu a němý,
breviář lásky jak bych zapomněl,
přívalem citu tak jsem roztřesený,
že vůbec nevím, co bych říci měl.
Ať moje oči jsou mí tlumočníci,
ač nemluví, jsou výmluvné až dost,
v nich najde posly srdce žadonící
a já zas ztracenou svou výřečnost.*

Nauč se číst, co pohledy mé píší,

očima přece pravá láska slyší. (Shakespeare, 2012, str. 129)

Sonet č. 66 je nejslavnějším ze všech sonetů vůbec. Jedním z důvodů může být výskyt anafory, která je využita neustálým opakováním spojky „jak“. Můžeme v něm pozorovat rysy *Hamleta*, ale i zachycení divadelní cenzury v tehdejší době. Tento sonet se stává nesmrtelným už jen proto, že se dá uplatnit v každé době, kdy si čtenář mění význam sonetu podle dané doby. Zajímavý je i tím, že básník zmiňuje jedenáct důvodů, proč chce zemřít, avšak stejně se rozhodne v heroickém kupletu, že zůstane naživu kvůli jedinému důvodu, který všechny ostatní předčí. (Hilský, 2012, str. 215)

*Znaven tím vším, já chci jen smrt a klid,
jen nevidět, jak žebrá poctivec,
jak pýchou dme se pouhý parazit,
jak pokřiví se každá čistá věc,
jak trapně září pozlátka všech poct,
jak divčí cudnost brutálně rve chťič,
jak sprostota se sápe na slušnost,
jak blbost na schopné si bere bič,
jak umění je pořád služkou mocných,
jak hloupost zpupně chytrým poroučí,
jak prostá pravda je všem prostě pro smích,
jak zlo se dobru chechtá do očí.*

*Znaven tím vším, já umřel bych tak rád,
jen nemuset tu tebe zanechat.* (Shakespeare, 2012, str. 215)

Častým tématem Shakespearových sonetů je i pomíjivost času, a tu nádherně zachycuje sonet č. 73. Shakespeare stejně jako u ostatních sonetů se snaží vyjádřit čas, v tomto případě ročním obdobím. Sonet zachycuje stárnutí prostřednictvím podzimu. Velice zajímavé je, že lze v tomto sonetu vidět i členění básně. Každé čtyřverší i závěrečný kuplet obsahují různou podobu slova vidět, čímž se autor snaží vyvolat vizuální představivost. „*Sonet lze číst jako podzimní sonátu, melancholické nocturno, které po ovidiovském začátku nabývá křesťanského spodního tónu.*“ (Shakespeare, 2019, str. 229)

*Ten roční čas je, vidíš, na mně znát,
kdy žluté listy, těch pár posledních,
na větvích visí, jimiž třese chlad –
v těch pustých kůrech ptačí zpěv už ztich.
Smrákání toho dne už ve mně uvidíš,
co po západu slunce skomírá;
černá noc kradmo unáší ho pryč –
ta pečeť klidu, smrti druhé já.
Ve mně už vidíš žár se tetelit,
co na popelu svého mládí leží
jak v poslední své žhavé posteli;
čím plál, tím dohořel – teď doutná stěží.*

Když tohle vidíš, rozhoříš se touhou

milovat víc, co ztratíš zanedlouho. (Shakespeare, 2012, str. 229)

Posledním sonet věnovaný černé dámě č. 152 zachycuje všechna témata sonetů, které se objevují v druhé části sonetů. Zároveň jsou tu zachyceny všechny důležité protiklady – pravda a lež, láska a nenávisť, zaslepenost a vidění, bílá a černá, cnost a hřích a jiné. Autor tímto sonetem shrnuje všechny své pocity k černé dámě. Zároveň spojením slov „zhřešil jsem“ ukazuje, že i přesto, že on zradil přítele, tak černá dáma zhřešila dvakrát víc, už nejen protože byla vdaná a podvádí svého muže, ale i zároveň podvádí básníka. (Hilský, 2012, str. 387)

*Pro lásku k tobě zhřešil jsem, jak víš,
ty dvakrát víc, když lásku přísaháš mi:
trháš slib manželský, když se mnou spíš,
a nenávisť pak za mou lásku dáš mi.
Proč vyčítám však tobě ty dvě chyby,
když já snad stokrát oklamat tě chtěl?
Tak křivdil jsem ti falešnými sliby,
až všichni čest jsem v tobě poztrácel:
přísahal jsem, žeš laskavá a milá,*

*čistá jak sníh a věrně milující,
oslepil oči, abys světlem byla,
tvou krásu nalhával svým zřítelnicím:
lhal jsem jim, lhal, že krásná jsi a věrná
když pravda je, žes falešná a černá. (Shakespeare, 2012, str. 387)*

3. Převyprávěné příběhy a transformace textů Williama Shakespeara

Tato kapitola pojednává o možných alternativách zpracování textů Williama Shakespeara, které lze využít při integraci textů Williama Shakespeara do literární výchovy. Často se můžeme setkat u literárních děl s tím, že jsou po určitém čase transformovány do jiné podoby, aby text byl bližší čtenářům dané doby. Čím jsou díla známější, tím víc podob získávají a my se budeme snažit si v této kapitole uvést alespoň několik příkladů, jakým způsobem byly Shakespearovy texty transformovány.

3.1 Filmové adaptace

Jednou z variant je transformace textu do filmového zpracování. Tato varianta je nejspíš jednou z nejčastějších, se kterou se můžeme v rámci transformace textu setkat. U děl Williama Shakespeara se můžeme setkat s několika desítkami filmových adaptací. Nejznámější díla jako je *Hamlet* a *Romeo a Julie* mají přes dvě desítky adaptací, kdežto některé méně známé hry pouze několik málo adaptací (například *Zimní pohádka*). U některých adaptací můžeme pozorovat snahu „zachovat co nejvíce Shakespeara“, zde můžeme zařadit například filmovou adaptaci *Hamleta* z roku 1996. Některé adaptace si naopak vzaly jenom kostru z textu a dílem se pouze inspirovaly a snažily se o modernizaci, zde patří například *Romeo a Julie* z roku 1996.

Nejvíce filmových adaptací vzniklo k Shakespearově dílu *Hamlet*. Jednou z prvních adaptací byl *Hamlet* z roku 1948. Tato adaptace byla zrežirovaná Laurencem Oliverem, který sám hrál hlavní roli Hamleta. Další velice známou adaptací je stejnojmenný film *Hamlet* z roku 1990, který zrežiroval Franco Zeffirelli a hlavní roli Hamleta si zahrál Mel Gibson. Jednou z nejznámějších verzí adaptace *Hamlet* je z roku 1996, kdy tuto adaptaci zrežiroval Kenneth Branagh a i on sám si zahrál hlavní roli Hamleta.

Jednou z nejznámějších her Williama Shakespeara je *Romeo a Julie*, a i proto má toto dílo velkou řadu filmových adaptací. Z těch známějších si zmíníme adaptaci *Romeo a Julie* z roku 1968, kterou režíroval opět Franco Zeffirelli. Hlavní roli milenců získal Leonard Whiting a Olivia Hussey. Další adaptací, která je oproti první zmíněné velice zmodernizovaná, je *Romeo a Julie* režiséra Baza Luhrmanna z roku 1996, ve kterém si roli Romea zahrál Leonardo DiCaprio a roli Julie Claire Danes. Jednou z novějších adaptací je *Romeo & Julie* Carla Carleia z roku 2013, v hlavních rolích s Hailee Steinfeld a Douglasem Boothem.

Hra *Macbeth* je jedním z děl Williama Shakespeara, které má také více než dvě desítky adaptací. Jednou z nich je stejnojmenná adaptace režiséra Romana Polanského z roku 1971, ve které si roli Macbetha zahrál herec Jon Finch. Mezi novější adaptace patří například *Macbeth* z roku 2015, kterou režíroval Justin Kurzel a roli Macbetha si zahrál Michael Fassbender nebo *The Tragedy of Macbeth* režiséra Joela Coena z roku 2021 s hlavní rolí Macbetha ztvárněného Denzelem Washingtonem.

I hra *Othello* má několik filmových adaptací. Jednou z nejznámějších je stejnojmenná adaptace z roku 1965, režírovaná Stuartem Burgem a Laurencem Oliverem v roli Othella. Jednou z modernějších verzí je *Othello* Geoffreyho Saxe z roku 2001, kde roli Othella získal Eamonn Walker.

Z komedií můžeme zmínit například hru *Zkrocení zlé ženy*, která má několik adaptací. Velice známá je filmová adaptace z roku 1967, kterou zrežíroval Franco Zeffirelli a hlavní role si zahráli Elizabeth Taylor a Robert Burton. Velmi zmodernizovanou adaptací, která se držela jen kostry díla, je adaptace s názvem *10 věcí, které na tobě nesnáším* od režiséra Gila Jungera z roku 1999. Hlavní role adaptace získali Heath Ledger a Julia Stiles.

U komedie *Sen noci svatojánské* můžeme zmínit jednu z úspěšných adaptací z roku 1999 od režiséra Michael Hoffmana, který obsadil do hlavních rolí Kevina Klineho, Michelle Pfeiffer, Ruperta Everetta, and Calistu Flockhart.

Známa adaptace hry *Mnoho povyku pro nic* je z roku 1993. Zrežíroval ji opět Kenneth Branagh. Režisér ztvárnil roli Benedicka a roli Beatrice hrála Emma Thompson.

Účelem této podkapitoly není vyjmenovat všechny filmové adaptace všech Shakespearových děl, avšak poukázat na některé z těchto adaptací k možnému využití v rámci literární výchovy.

3.2 Inscenace

Mezi další nejužívanější formy transformace textu patří i proměna textu do divadelní inscenace. Shakespearovy hry se hrají po celém světě a každá z nich je jedinečná, jelikož se v každém divadelním ztvárnění projevuje rukopis jednotlivých režisérů. Tuto transformaci můžeme pozorovat například, pokud se budeme inspirovat začátkem článku Zdeňka Hořínka *Mezi dvěma texty*:

Dvojím textem míním na jedné straně text dramatický, výchozí text divadelní tvorby, a na druhé straně text divadelní, konečnou podobu divadelního díla (inscenaci textu dramatického, audiovizuální strukturu v pohybu). (Hořínek, 1991, str. 1)

V České republice je Shakespeare na divadelních prknech stálým favoritem nejen u herců, ale především u diváků a jeho hry se hrají neustále v mnoha divadlech po celém našem území. Divadelní inscenace lze integrovat do literární výchovy prostřednictvím návštěvy divadelního představení či zhlédnutí audiovizuálního záznamu z představení během výuky. V současné době máme možnost si vybrat z velkého množství představení v nespočtu divadlech zpracovávajících shakespearovskou tematiku.

Divadlo	Inscenace	Poznámka
Národní divadlo	Hamlet	prem.: 7.12.2023
Národní divadlo [Stavovské divadlo]	Mnoho povyku pro nic	prem.: 12.5.2022
Divadlo na Vinohradech [velká scéna]	Romeo a Julie	prem.: 12.12.2015
Divadlo Kolowrat [ArtWay]	Macbeth	prem.: 10.11.2022
Divadlo pod Palmovkou [velká scéna]	Sen noci svatojánské	prem.: 21.4.2023
	Zkrocení zlé ženy	prem.: 21.4.2021
Švandovo divadlo [velký sál]	Hamlet	prem.: 7.12.2013
Městská divadla pražská [Divadlo ABC]	Hamlet	prem.: 30.10.2021
	Romeo a Julie	prem.: 25.5.2019
Divadlo Na zábradlí [hlavní scéna]	Macbeth – Too much Blood	prem.: 7.4.2017
Studio Ypsilon [hlavní scéna]	Sen noci svatojánské, jak se nám zdá	prem.: 2.12.2021
Letní shakespearovské slavnosti	Sen noci svatojánské	prem. 18.7.2022
	Hamlet	prem.: 5.7.2022
	Macbeth	prem.: 28.6.2022
	Bouře	prem.: 28.6.2021

	Zkročení zlé ženy	prem.: 15.7.2029
	Zimní pohádka	prem.: 25.6. 2019
Divadelní spolek Kašpar	Romeo a Julie	prem.: 26.6.2021
Divadlo AHA!	Romeo a Julie	prem.: 11.5.2015
OLDstars	Hamlet	prem.: 16.7.2023
Městské divadlo Brno [Činoherní scéna]	Antonius a Kleopatra	prem.: 29.8.2020
	Hamlet aneb Hádala se duše s tělem	prem.: 9.9.2023
Divadlo Petra Bezruče	Hamlet	prem.: 22.9.2023
	Sen čarovné noci	prem.: 18.11.2022
Komorní scéna Aréna	Macbeth	prem.: 22.5.2021
Městské divadlo Zlín [Studio Z]	Bouře	prem.: 18.10.2022
Klicperovo divadlo Hradec Králové [hlavní scéna]	Hamlet	prem.: 16.12.2023
Jihočeské divadlo Č. Budějovice [Na Půdě]	Hamlet	prem.: 22.4.2022
Činoherní studio Ústí nad Labem	Sen noci svatojánské	prem.: 27.6.2019
Slovácké divadlo Uherské Hradiště [hlavní scéna]	Romeo a Julie	prem.: 25.6.2021
Horácké divadlo Jihlava [velká scéna]	Macbeth	prem.: 21.10.2023
Městské divadlo v Mostě	Sen noci svatojánské	prem.: 30.9.2022

Tabulka 2: Aktuálně uváděné inscenace Shakespearových her v České republice (i-divadlo.cz, online) ⁴

⁴ upraveno pro účely diplomové práce, tabulka zachycuje pouze výběr z her, kterým se věnuje diplomová práce, vycházíme z webové stránky: <https://www.i-divadlo.cz/profily/william-shakespeare>

Kromě her zmíněných v rámci vybraných textů v této diplomové práci se i několikrát na české scéně hrály tragédie *Othello* a *Julius Caesar*. Výjimkou není ani komedie *Troilus a Kressida* nebo historická hra *Jindřich VIII*. Vyjma dramát se na divadelních prknech objevila i transformace básně *Znásilnění Lukrécie* do divadelní inscenace divadla OLDstar s názvem *Lukrécie*, nebo *Sonety* v podání Městského divadla Mladá Boleslav nebo Divadla v Dlouhé.

3.3 Komiksy – Manga Shakespeare

Další formou transformace je speciální druh komiksové tvorby, tzv. manga. Manga se začala u nás více objevovat na počátku tohoto století a získává si stále více svých příznivců. Je to souhrnné označení pro širokou škálu grafických románů a komiksů, které má svůj původ v Japonsku. Na rozdíl od amerických komiksů nebo komiksů západního světa, které jsou tištěny barevně, je japonská manga vždy černobílá. Také západní kultury obvykle čtou zleva doprava, zatímco japonská manga jde zprava doleva.

Manga je velmi úzce spjata s japonskou kulturou a zahrnuje různé žánry od dobrodružných a komediálních až po historické, drama, detektivku, romantiku a spousty dalších žánrů. Tento typ umění mívá často vzdělávací nebo zábavný charakter, ale v západním světě je manga zaměřena primárně pro zábavu. Je v obecném podvědomí, že manga je určena pouze dětem, avšak mylně, protože je ve skutečnosti určena lidem všech věkových kategorií. (Charlene, 2023)

Ani Shakespearovo dílo tento typ umění neminul a po světě začaly vznikat mangy transformující texty autora. Jednou z neznámějších sbírek manga na toto téma je *Manga Shakespeare*. Sérii grafických románových adaptací vytvořilo britské nakladatelství SelfMadeHero a poprvé byla manga uvedena na trh v roce 2007. Cílem této série je zpřístupnit Shakespearova díla moderním čtenářům, zejména mladšímu publiku, a učinit je poutavějšími tím, že je představí ve formátu, který je vizuálně dynamický a přitažlivý.

Každý svazek série *Manga Shakespeare* představuje jinou Shakespearovu hru, kterou tým autorů a výtvarníků upravil do formátu manga. Celkem jich bylo zatím přetvořeno čtrnáct. Při transformaci textu se autoři snažili zachytit podstatu her, avšak zároveň i zestručnit dialogy a přenést děj do daného vizuálního formátu. Každá adaptace je doplněna doplňkovými materiály, jako jsou profily postav, shrnutí děje a poznámky k shakespeareovskému jazyku a tématům, které čtenářům poskytují další souvislosti a poznatky. Série *Manga Shakespeare* dokonce získala i několik cen za inovativní zpřístupňování Shakespeara novým divákům.

Knihy byly přeloženy do mnoha jazyků a čeština nebyla výjimkou. S využitím překladu Martina Hilského si můžeme přečíst čtyři knihy z této série, a to knihy *Hamlet*, *Romeo a Julie*, *Sen noci svatojánské* a *Richard III.*

Obrázek 1: ukázka ze série *Manga Shakespeare – Hamlet* (Vieceli, 2010, str. 87)

3.4 Převyprávěné příběhy

Často se v rámci transformace textu setkáváme s převyprávěním příběhů. Tento druh transformace, stejně jako i ty ostatní, může přinášet mnoho výhod, ale i výzev. Přepřacování textu může být v hotové fázi přístupnější pro širší oblast čtenářů, kteří by si například netroufli na původní text. Tohle může být například podpořeno modernizací příběhu nebo vyprávěním příběhu z jiného úhlu či perspektivy. Zároveň tím, že příběh je převyprávěn se utvrzuje jeho trvalá aktuálnost. Na druhou stranu jsou často transformované texty podrobované srovnávání s texty původními. Často se kritizuje, zda byla zachována rovnováha zachování věrnosti původního textu a přizpůsobení potřebám publika, případně narušení komplexnosti díla

z důvodu cílení na širší publikum. Ačkoli je přístupnost důležitá, je nezbytné co nejvíce zachovat hloubku a bohatost výchozího materiálu.

V anglicky mluvících zemích se často můžeme setkat i s opačným názorem. V článku, který vyšel v časopise *The New Yorker* s názvem *Why rewrite Shakespeare?* autor kritizuje, že přepisování textů Shakespeara narušujeme hodnotový systém autora.

K tematice, zda převyprávět díla, se vyjádřila i česká spisovatelka a ilustrátorka Renata Fučíková v rozhovoru pro Českou televizi: *Odpověděla bych shakespearovským: převyprávět, či neprevyprávět? Myslím, že pro dnešní čtenáře převyprávět. Dnešní teenager se jen těžko prokouše sebelepším překladem.* (Fučíková, 2017). Dle doktorky Ivony Mišterové, působící na Katedře anglického jazyka a literatury Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, je možné, že Shakespeare si získá přízeň dnešních čtenářů prostřednictvím on-line světa. Jako příklad uvádí sérii knih *OMG Shakespeare* (viz níže).

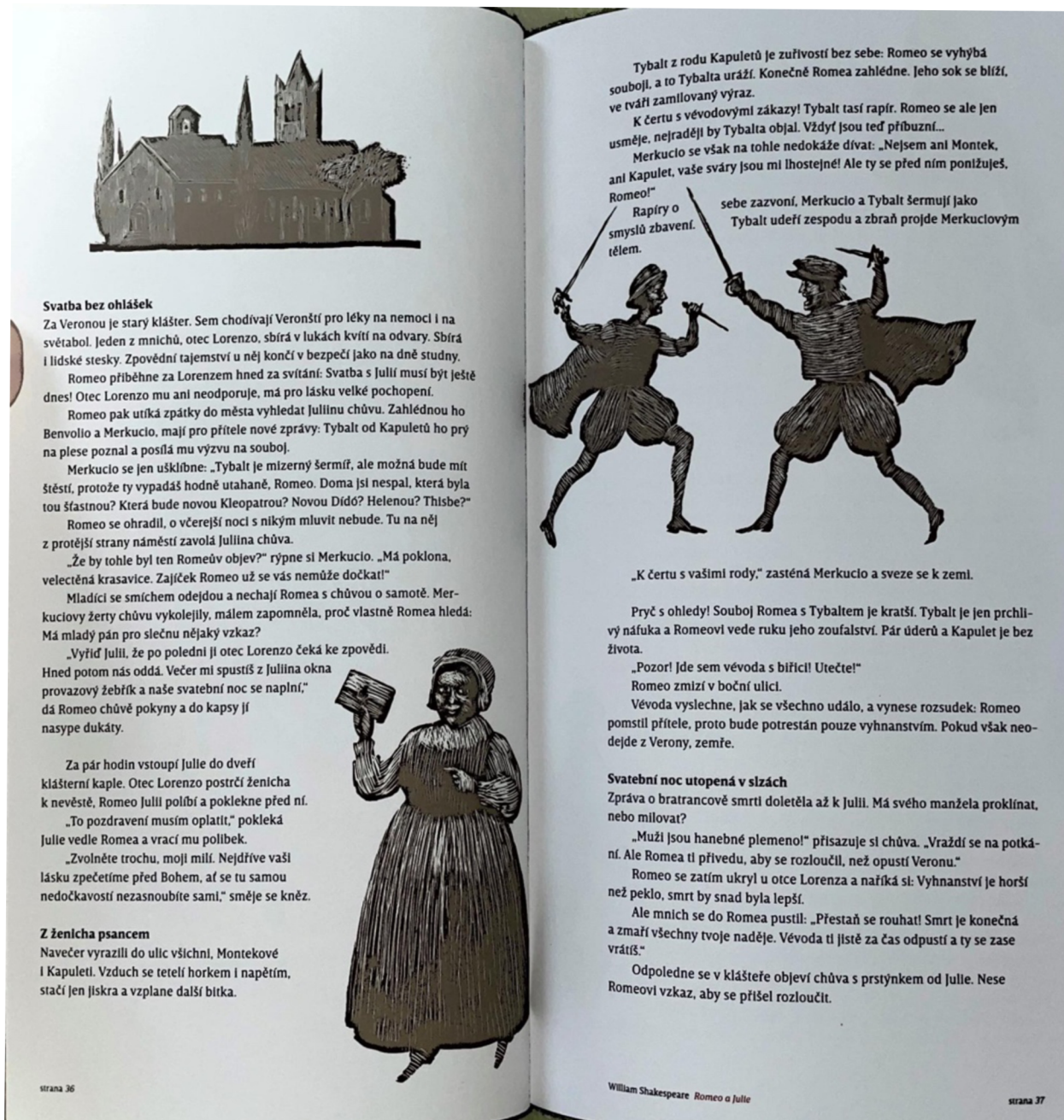
3.4.1 České převyprávěné příběhy

Jedním z nejznámějších autorů převyprávěných příběhů Shakespeara v České republice je Vladimír Hulpach. V roce 1997 v nakladatelství Aventinum vyšla kniha *Příběhy ze Shakespeara II.* navazující na knihu *Příběhy ze Shakespeara I.* zahraničních autorů Mary a Charlese Lambových (viz níže). Hulpach na knihu navazuje převyprávěním 18 her Shakespeara, od komedií přes tragédie až po romance. Do knihy byly vloženy ilustrace Karla Tomana. V roce 2000 poté byla vydána v nakladatelství Knižní klub další kniha autora s názvem *Příběhy ze Shakespeara*, která obsahuje 13 převyprávěných her, z čehož 5 z nich můžeme najít už v knize z roku 1997 a 8 zbývajících doplnil. V roce 2011 vyšla ve spolupráci s Janem Hendriksem další kniha s názvem *William Shakespeare – Příběhy z her.* Tato kniha obsahuje celkově 33 her. Je rozdělena na dvě části. V první části Jan Hendriks přeložil z anglického originálu Lambových 15 her a v druhé části se nachází 18 převyprávěných her Vladimíra Hulpacha, které se objevily už ve vydání z roku 1997. Všechny tyto knihy obsahují poslední kapitolu, která se zabývá rozmluvou nad Williamem Shakesparem a jeho hrami.

Jednou z nejnovějších knih, která převypráví Shakespearovy hry, je *Shakespeare* od Renáty Fučíkové. Kniha vyšla v roce 2016 v nakladatelství Vyšehrad. Obsahuje 12 převyprávěných příběhů a od ostatních zmíněných se liší tím, že kromě převyprávění Shakespearových her autorka do knihy zahrnula náhled do historických souvislostí a knihu

sama ilustrovala. Mimo jiné je do každého příběhu i zasazena část originálního textu v překladu Jiřího Joska.

Dnešní teenager se jen těžko prokouše sebelepším překladem, takže proto vznikla tato kniha dvanácti přepravě. Ale když mě vyzvalo nakladatelství, abych se o ně pokusila, tak mi jen přepravě připadalo málo, takže jsem se ho pokusila doprovodit nejen svými ilustracemi, ale, jak to mám ráda, i určitými historickými exkurzemi. (Fučíková, 2017)

Obrázek 2: Ukázka z díla Shakespeare (Fučíková, 2016, str. 36–37)

3.4.2 Zahraniční převyprávěné příběhy

Zahraničních publikací, které se vážou k převyprávěným příběhům Shakespeara najdeme nespočet. V rámci této podkapitoly jsme vybírali pár publikací, které nás oslovily. Jednou z těchto publikací je kniha od sourozenců Mary a Charlese Lambových, kteří knihu vydali už v roce 1807 v angl. originále *Tales from Shakespeare*. Kniha obsahuje 20 převyprávěných příběhu, komedie a romance převyprávěla Mary Lamb, tragédie Charles Lamb, avšak historické hry nejsou v publikaci zahrnuté. Tato kniha byla mnohokrát znovu vydávána a překládána do jiných jazyků, včetně českého jazyka. V nakladatelství Aventinum vyšla v roce 1995 kniha Lambových v překladu Jiřího Joska s názvem *Příběhy ze Shakespeara (I)*. V této knize se nachází 15 přeložených příběhů od sourozenců Lambových. Knihu ilustroval i v tomto případě Karel Toman.

V 21. století bylo vydáno již mnoho knih zabývajících se touto tematikou. Patří mezi ně i například publikace *Shakespeare Retold* autorky Edith Nesbit v novějším vydání roku 2016. Kniha obsahuje 7 převyprávěných příběhů. Do knihy byly přidána biografie Williama Shakespeara a časová osa související s jeho životem a díly. Další kniha, která obsahuje převyprávěné příběhy Williama Shakespeara, se v anglickém originále jmenuje *A Stage Full of Shakespeare Stories*. Autorkou této knihy je Angela McAllister, která knihu nechala vydat v roce 2018. Kniha obsahuje dvanáct příběhů doprovázených ilustracemi Alice Lindstrom. Kniha je ozvláštněna tím, že každá kapitola začíná citátem z daného originálního textu hry Shakespeara, seznamem postav a jejich bližším upřesněním. Spisovatel Andrew Matthews se od ostatních autorů převyprávěných textů odlišuje tím, že každá Shakespearova převyprávěná hra má svoji publikaci. Vytvořil sérii převyprávěných knih s názvem *A Shakespeare Story* (2016), do které zařadil 16 knih, tzn. 16 převyprávěných příběhů. Převyprávěné texty jsou doprovázeny černobílými ilustracemi Tonyho Rosse. Příběhy byly přeloženy do několika jazyků. Do slovenštiny bylo v roce 2017 přeloženo 6 publikací autora, ze kterých vznikla dvojjazyčná vydání.

Macbeth listened in disbelief. "But the Thane of Cawdor is alive."

"That man is a traitor," explained the messenger. "He confessed to helping the rebels, so his land and title are given to you."

Macbeth drew Banquo close. "If one of the old hags' prophecies has come true," he murmured, "maybe the rest will follow!"

"Beware, my friend," said Banquo. "Dark powers often use tricks to lead men into wickedness."

Macbeth pulled his cloak across his chest and concealed the ambition the witches' words had sown in his heart. "Come," he said, "we must go to the King."

When Macbeth and Banquo arrived at King Duncan's palace they were greeted as heroes. Macbeth sent a letter to his wife telling her all that had happened.

Lady Macbeth read about the witches' prophecies with great interest. "Fate may need my help in this," she thought cunningly. "I know Macbeth longs for greatness, but he is an honest man. I must teach him to be ruthless and grasp the promised crown for himself."

Later that day, Macbeth returned home to his castle on Dunsinane hill. "King Duncan is to honour us with a visit tonight," he told his wife.

Lady Macbeth smiled. "This is your chance to fulfil the witches' prophecy, husband," she said. "You must kill the King while he sleeps."

Macbeth was alarmed. "I cannot murder the King," he protested but even as he spoke his ambition grew.

"Where is your courage?" asked his wife. "Will you take the crown you long for, or live a coward for not daring to try?" Lady Macbeth used all her skills of persuasion, tempting and taunting her husband until, at last, Macbeth could no longer resist his hunger for power.

"I shall arrange everything," promised Lady Macbeth. "Just do as I say"

That night, Lady Macbeth gave King Duncan's guards a sleeping potion. When everyone in the castle was asleep, Macbeth slipped through the shadows to the King's chamber. At the door

Obrázek 3: Ukázka z kapitoly Macbeth v knize *Stage Full of Shakespeare* (McAllister, 2018, str. 8)

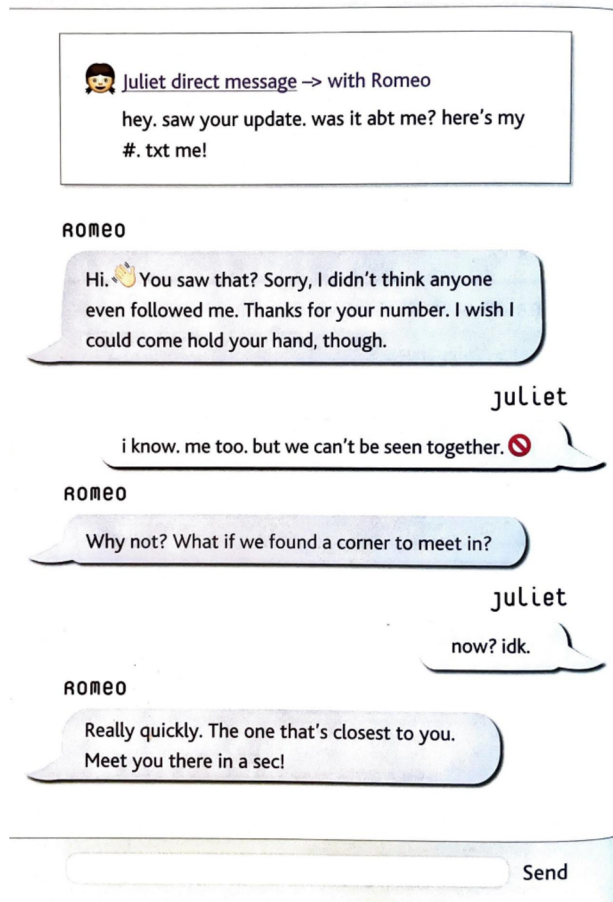
V roce 2016 byla vydána kniha Anny Milbourne s anglickým názvem *Complete Shakespeare*. Tato kniha obsahuje 34 převyprávěných příběhů, z nichž je každý doplněn o charakteristiku postav a drobný vizuální doprovod. Do textu jsou vloženy i Shakespearovy originální citáty z původních her doplněny přesným umístěním promluv ve hrách.

Obrázek 4: Přehled postav z kapitoly *Sen noci svatojánské* v knize *Complete Shakespeare* (Milbourne, 2016, str. 6–7)

V dnešní době je častým prvkem každodenního života rychlá komunikace prostřednictvím on-line komunikace. Na základě této skutečnosti vznikla sbírka knih s názvem *OMG Shakespeare*, kde autoři transformovali text her Williama Shakespeara do formy zpráv připomínajících komunikaci na sociálních sítích. Dle doktorky Ivony Mišterové je kniha psána jazykem mladých a může zaujmout i čtenáře, kteří se řídí heslem TLDR (too long did not read). V knize se objevuje spousta zkratk, emotikonů a hashtagů. Tato série obsahuje 4 převyprávěné příběhy – *YOLO Juliet*, *A Midsummer night #nofilter*, *srsly Hamlet* a *Macbeth #killingit*. Autory jsou Brett Wright a Courtney Carbone.

Takže i tohle vlastně si myslím, že je velice vtipně, ale zároveň tedy velice profesionálně uděláno. Nechci to vůbec snižovat, i když ta reakce může být rozporuplná, ale myslím, že i shakespeareolog se rád pobaví takovýmto specifickým Hamletem. (Mišterová, 2022, 25:42–26:02) ... A myslím si, že i záměrem třeba této adaptace je motivovat čtenáře, ať už je to tedy mladý čtenář, nebo čtenář vyzrálý, ať je to laik čtenářský, nebo shakespeareolog, zasvěcený literát, motivovat ho přečíst si to původní dílo. (Mišterová, 2022, 28:43–29:01)

Obrázek 5: Ukázka z knihy *YOLO Juliet* (Shakespeare & Wright, 2015, str. 16)

K výročí úmrtí Shakespeara se rozhodlo nakladatelství Hogarth Press vytvořit projekt, kde známí autoři Shakespearovy texty zmodernizují. Tento projekt nese název Shakespeare 400, ale často jej můžeme vyhledat i pod názvem *Hogarth Shakespeare Project*. Dosud se do projektu zapojilo 7 autorů a každý z nich převyprávěl jednu Shakesperovu hru. Mezi nejznámější knihy z této série patří například *Macbeth* od Jo Nesba.

3.5 Transformace textu v rámci literární výchovy

I v rámci literární výchovy můžeme využívat transformace textu. Často můžeme takovéto transformace textu ve výuce používat k pochopení smyslu textu. Této problematice se v rámci didaktiky literatury věnuje například Ondřej Hník, dle kterého můžeme transformaci v rámci výuky dělit na hry rekonstrukční a hry konstrukční. Autor tyto aktivity považuje za plnohodnotnou interpretaci textu. Jednotlivé možnosti rekonstrukce a konstrukce textu shrnul v rámci několika tabulek.

Náměty pro tvořivou práci s konstrukcí a re-konstrukcí textu pro základní a střední školu jsou pro přehled shrnuty do pěti tabulek odpovídajících povaze práce s textem. Jsou jimi: 1. transformace textu jako celku, 2. transformace jedné z textových rovin, 3. konstrukce textu z částí / rekonstrukce chybějících částí textu, 4. kondenzace/diluce (tj. rozředění) textu, 5. substituce části textu. Horizontálně se v aktivitách uplatňují tři stupně konkretizace. (Hník, 2021, str. 77)

Typy žákovských aktivit na obecné rovině	Možné konkretizace	Příklady zadání
Transformace textu do odlišného literárního druhu. (1)	Přepis básně do prózy.	Dokážeš přepsat tuto milostně laděnou báseň do milostného dopisu?
	Přepis prózy do básně.	Dokážeš napsat tento odstavec jako báseň? Obsah sdělení by měl zůstat zachován.
	Přepis textu praktické povahy do poezie.	Před sebou máš návod k používání elektrického kadeřnického strojku. Ztvární ho jako báseň. Pozor, návod musí fungovat!
Transformace textu do příbuzného žánru. (2)	Přepiš (části) detektivní povídky do povídky s detektivními prvky nebo do povídky s tajemstvím.	Jsi spisovatel/ka. Před dvaceti lety jsi napsal/a tuto detektivní povídku. Detektivky ale mezitím vyšly z módy. Dokážeš oslabit detektivní zápletku?
Transformace textu do odlišného žánru. (3)	Přepiš části komedie v tragikomedii nebo tragédii.	Dokážete ve dvojicích předělat následující dialogy, tak aby se z komedie stala tragédie?
Změna celkové intence textu. (4)	Redukce detektivního příběhu do policejního zápisu.	Jak by vypadal zápis z četnické stanice o krádeži kola? Pokus se ho vyhotovit. K dispozici máš současný policejní zápis o rušení nočního klidu.

Tabulka 3: Transformace textu jako celku (Hník, 2021)

Typy žákovských aktivit na obecné rovině	Možné konkretizace	Příklady zadání
Transformace roviny postavy. (5)	Substituce dětských hrdinů za dospělé nebo <i>vice versa</i> .	Představ si, že úryvek dostal jiného hlavního hrdinu, o 20 let staršího. Které části textu musíš nejvíce předělat? Jak je předěláš?
	Substituce chlapeckých protagonistů za dívčí protagonistky nebo <i>vice versa</i> .	Hlavním hrdinou úryvku už není Jirka, ale Maruška. Dokážeš přepsat alespoň část textu tak, aby odpovídal dívčí postavě?
	Přesazování postav do jiného prostředí.	Petr, Lukáš a Věra se tak, jak je znáš, se všemi jejich vlastnostmi, najednou ocitli v džungli. Která dobrodružství tam budou prožívat?
Transformace tématu jako celku. (6)	Změna závažnosti tématu textu/jeho části.	Dokážeš odlehčit úryvek tím, že „vyměníš“ Pavlův útěk z domova za nějakou „klukovinu“?
Transformace druhu řeči. (7)	Změna přímé řeči na řeč nepřímou a <i>vice versa</i> .	Změň všechny přímé řeči v úryvku za nepřímé. Který z textů je ti bližší a proč? Původní, s přímou řečí, nebo nový, bez přímé řeči?
Změna vypravěčské perspektivy. (8)	Změna vševědoucího vypravěče na personálního a <i>vice versa</i> .	Příběh nyní převyprávěj tak, jako by se stal tobě.

Tabulka 4: Transformace jedné z textových rovin (Hník, 2021)

Typy žákovských aktivit na obecné rovině	Možné konkretizace	Příklady zadání
Celková konstrukce / rekonstrukce textu. (9)	Rekonstrukce básně rozstříhané na strofy, verše, poloverše, slova.	Každá skupina dostala obálku, ve které najde báseň. Ta je však rozstříhaná na jednotlivé verše.

		Dokáže je složit tak, aby výsledný text dával smysl?
Konstrukce / rekonstrukce textu z klíčových motivů. (10)	Rekonstrukce naučného textu z osnovy.	Nyní tě čeká písemný výklad pravidel známé karetní hry <i>Prší</i> . Můžeš se držet osnovy, kterou máš před sebou.
	Rekonstrukce beletristického textu z osnovy.	Dokážeš pět minut vyprávět podle zadané osnovy tak, abys ve vymezeném čase dokončil vyprávění?
	Konstrukce textu z klíčových slov.	Na tabuli máš pět slov. Jsou to klíčová slova, ze kterých máš nyní složit krátký úsměvný příběh. Pořadí slov nemůžeš měnit, tvar slov ano.
Doplňování slov do textu. (11)	Doplňování z vybraných slov.	Dokážeš na vynechaná místa v textu doplnit některá z nabízených slovních spojení? Svůj výběr zdůvodni.
	Doplňování podle vlastní invence.	Ve starém textu, který máš před sebou, nejsou čitelná některá slova a slovní spojení. Dokážeš je sám/sama doplnit tak, aby text dával smysl?

Tabulka 5: Konstrukce textu z částí / rekonstrukce chybějících částí textu (Hník, 2021)

Typy žákovských aktivit na obecné rovině	Možné konkretizace	Příklady zadání
Čištění kontaminovaného textu. (12)	Eliminace nadbytečných slov.	Do textu se vloudila nadbytečná slova a slovní spojení. Najdi je a škrtni.
Kondenzace sdělení. (13)	Hledání minimálního sdělení.	Dokážeš z textu vyškrtnout co nejvíce slov tak, aby zbylý text ještě dával smysl?
	Přepis textu do sms zprávy.	Obsah sdělení napiš do jedné sms zprávy.

Diluce (rozředění) sdělení. (14)	Vicestupňová rekonstrukce příběhu z sms zprávy.	Drahoš poslal Jardovi následující sms: <i>Jardo, potkal jsem v buse Vladku, musíme s našim mazlíčkem k veterináři. Nezlob se, D.</i> Napiš osnovu, ve které zachytíš sled událostí. Dokážeš podle této osnovy vyprávět?
----------------------------------	---	---

Tabulka 6: Kondenzace/diluce textu (Hník, 2021)

Typy žákovských aktivit na obecné rovině	Možné konkretizace	Příklady zadání
Substituce vyznačených slov či slovních spojení na úrovni různých sémantických vztahů. (15)	Substituce slov významově podřazených za slova významově nadřazená.	Některá slova v básni jsou podtržená. Nahradejte je slovy, která máte k dispozici pod textem. (Podtržená slova jsou slova významově podřazená slovům, kterými je mají žáci nahrazovat.) Přemýšlejte, co se stalo s básní poté, co jste nahradili slova významově podřazená za slova významově nadřazená?
Substituce doslovných konstrukcí za obrazné. (16)	Nahrazování doslovné konstrukce přirovnáním.	Dokážeš nahradit doslovná pojmenování přirovnáními? / Dokážeš ozvláštnit doslovná pojmenování?
Substituce obrazných konstrukcí za doslovné. (17)	Substituce metafor za běžně mluvený jazyk.	Dokážeš vyjádřit označené metafory běžně mluveným jazykem?
Substituce obrazných konstrukcí za obrazné konstrukce jiného řádu. (18)	Substituce přirovnání za metaforu.	Dokážeš z přirovnání, které jsi sám/sama v předchozím cvičení vymyslel/a, udělat metaforu?

Tabulka 7: Substituce částí textu (Hník, 2021)

4. Didaktika literatury

4.1 Literární výchova jako vzdělávací předmět

Vzdělávací obor *Český jazyk a literatura* v RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní školy) najdeme ve vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace* spolu s cizími jazyky. Tato oblast má za úkol víc než kterákoli jiná rozvíjet komunikační dovednosti žáků. Literární výchova je jednou ze tří složek, ze kterých je vzdělávací předmět *Český jazyk a literatura* složen. Další složky jsou jazyková a komunikační a slohová výchova. Často se setkáváme s tím, že učitelé se snaží učit jednotlivé složky odděleně, avšak z hlediska komplexnosti oboru by se měly navzájem prolínat. (Vala, 2015, str. 26) Literární výchova by měla být propojena ostatními složkami předmětu, například prostřednictvím rozvoje komunikačních schopností, rozvojem slovní zásoby a kultivováním mluvené řeči žáka. (Höflerová, 2006, str. 65) Zároveň by však měla výuka být i v rámci literární výchovy také intradisciplinární, a to například propojováním literární teorie a historie s uměleckými texty. Literární výchova by měla také být interdisciplinární, a to například prostřednictvím průřezových témat a mezipředmětových vztahů. V literární výchově často dochází k naplňování mezipředmětových vztahu především s dějepisem, ale i například s výtvarnou výchovou. (Novák a kol., 2017, str. 30–31) *Schopnost integrace, kooperace a vzájemného využívání poznatků, vzájemného ovlivňování odpovídá současnému postoji člověka ke světu a dává vzniknout novým hraničním vědám... Interdisciplinárnost předpokládá, že konkrétní předměty, jevy, situace, události, významové a příčinné souvislosti mezi nimi, se stanou společným objektem zkoumání více vědních oborů...* (Novák a kol., 2017, str. 31)

Po roce 1989 se české školství výrazně transformovalo. Základem této proměny bylo orientování výuky na dítě a zároveň větší důraz na komunikačně zaměřené vzdělávání. A to se týkalo i literární výchovy. (Vala, 2015, str. 26) Dnes v RVP můžeme nalézt, že obsahem literární výchovy je především literární text, se kterým je spojována četba daného textu a následně tvořivé činnosti s textem, interpretace textu, ale zároveň i poznání literárních druhů, žánrů a literární teorie a historie. (RVP, 2023, str. 24) *Byť mají tyto texty ze své podstaty fikční povahu, dovolují nám chápat svět (a jeho řád), přibližují nás, explicitně či implicitně, (národní) kultuře a tradici, zároveň však poskytují čtenářský, estetický, tedy umělecký zážitek. V rámci čtenářského zážitku nám literatura nabízí emocionální prožitek, vzory, předkládá životní příběhy (epika, drama) nebo situace (lyrika).* (Hník, 2021, str. 11–12) I přesto, že by měli

všichni učitelé dodržovat učivo dané v RVP, nikde není psáno v jaké míře. Někteří učitelé se spíše orientují na literárněhistorické učivo, jiní dávají přednost četbě ukázek a následné interpretaci díla, a proto dochází k rozdílné míře pozornosti k jednotlivým bodům učiva. Avšak na čem se většina učitelů shoduje je, že cílem literární výchovy na základní škole je přivést žáky k četbě. (Šíbllová, 2006, str. 89)

I přesto, že po roce 1989 se školství transformovalo, tak ve výuce literární výchovy přetrvává naukový přístup, který se vyznačuje především nepřímou zkušeností žáků s textem, sdělováním či diktováním obsahu žákům, důrazem na paměťové osvojování znalostí, minimalizací práce s literárním dílem, minimalizací četby a dále například pasivitou žáka (viz příloha 2). Proti tomuto přístupu jde přístup expresivní neboli uměleckovýchovný, který klade důraz na přímou zkušenost s textem, konstruování poznatků, maximalizaci práce s textem, prostor pro čtenářský zážitek anebo aktivitu žáka (viz příloha 2). Avšak to neznamená, že by expresivní přístup chtěl opomíjet poznatky nebo celkový proces osvojování poznatků, avšak na rozdíl od literárněhistorického (naukového) jsou poznatky orientovány na expresi a její pozdější reflexi. Na základě této reflexe žáci vyvozují dané poznatky. (Hník, 2021, str. 32–33) *Znalost v inovativním pojetí předmětu je jinak motivována než znalost v pojetí tradičním. Z hlediska kvality motivačního procesu i vzdělávacího obsahu si dovoluji říci, že je lépe motivována a lépe propracována skrze vlastní tvorbu.* (Hník, 2021, str. 41) V současné době se potýkáme s předimenzováním obsahu v literární výchově, a proto se část učitelům schyluje k naukovému přístupu, čímž však u žáků dochází k neúplnému poznání, které je založeno hlavně na memorování. Žák by se měl při poznání díla opřít i o vlastní zkušenosti, mělo by dojít i k interpretaci a vyjádření vlastních názorů na dílo, aby bylo poznání úplné. (Vala, 2017, str. 18–19)

Naukový přístup v literárním vzdělávání	Uměleckovýchovný přístup v literárním vzdělávání
Nepřímá zkušenost s textem.	Přímá zkušenost s textem.
Text plní především dokládací funkci.	Text plní především esteticko-vzdělávací funkci.
Práce s literárním dílem je minimalizovaná.	Práce s literárním dílem je maximalizovaná.
Obsah literárních děl je sdělován, někdy dokonce diktován k memorování.	Obsah literárních děl je nabízen k reflexi a prožívání.
Formalizované myšlení ve vztahu k textu.	Funkční myšlení ve vztahu k textu.
Předimenzovanost vzdělávacím obsahem.	Prostor pro čtenářský zážitek.
Žáci jsou spíše pasivní.	Žáci jsou spíše aktivní.

Zaměření na dílo-znak.	Zaměření také na dílo-věc.
Interpretace jako derivát literární historie.	Interpretace i jako osobní zážitek.
Tvorba jako appendix.	Tvorba jako jedno z východisek.
Operuje s větším podílem znalostí historické (kunsthistorické) povahy a menším podílem znalostí teoretické (teoretickoumělecké) povahy.	Operuje s větším podílem znalostí teoretické (teoretickoumělecké) povahy a menším podílem znalostí historické (kunsthistorické) povahy, popř. se stejným podílem znalostí teoretickouměleckých a kunsthistorických.
Důraz na znalosti.	Důraz na znalosti i imaginaci (ve zprostředkovaném obsahu i v žákovské tvorbě).
Důraz na paměťové osvojení znalostí.	Důraz na vlastní konstrukci znalosti: vyvozování poznatků z reflexe četby a tvorby.
Důraz na výsledek (např. literární dílo jako výsledek tvůrčího aktu).	Důraz na proces četby a tvorby a jejich reflexe (nebo chápání literárního díla jako tvůrčího procesu).

Tabulka 8: Přístupy v literatuře (Vala, 2017, str. 18–19)

Další důležitou skutečností, která ovlivňuje výuku literární výchovy je pojetí učiva. I zde nacházíme dvě pojetí, a to chronologické a žánrové. V českém školství se na základních školách objevuje často v 6.–7. ročníku pojetí žánrové a v 8.–9. ročníku pojetí chronologické, chronologické pojetí pak pokračuje na střední škole. Avšak je vždy chronologické pojetí správnou volbou? Můžeme říct, že chronologické pojetí je pro kantory lehčí z hlediska utříděnosti učiva a zároveň navazuje na tradici, avšak je důležité zmínit, že ne vždy je vhodné, protože v tomto pojetí nepostupujeme od nejjednoduššího ke složitějšímu, protože právě hned na úvod začínáme nejstarší literaturou, která může být pro žáky nesrozumitelná a nevhodná k danému věku žáků. Zároveň se učitelé často uchylují k naukovému přístupu, neboť informací, které chtějí předat je tolik a kurikulum je předdimenzované, že nestíhají dávat žákům prostor pro vlastní činnost a objevování díla. (Vala, 2017, str. 11)

Aspektem, který také ovlivňuje podobu literární výchovy, je učitelova osobnost a jeho přístup k předmětu. Vala ve *Vybraných kapitolách pro učitele základní školy* (2017) zmiňuje čtyři literární modely na základě přístupu, které uvedla polská metodička Chrzastowska. Jsou to:

1) *Neliterární model*, podle kterého je literatura chápána jako *prostředek k poznání mimoliterární skutečnosti*. Tento model klade důraz na obsah díla a jeho převyprávění. Hlavní pomůckou je učebnice. Aktivita žáka a práce s textem jsou upozaděny.

2) *Model kulturně-historický*, kdy jsou díla *pouhou ilustrací kulturního a literárně-vědeckého kontextu, neanalyzují se, pouze komentují*. Zde je důraz na literárně-historické poznatky na úkor textové interpretace textů. Žáci nerozvíjí čtenářské kompetence, pouze přebírají hotové informace.

3) *Model dezintegrované analýzy*, kdy *žáci odtrhávají obsah od formy: analyzují ideovou náplň a jako přívěšek na závěr identifikují a vyjmenovávají v díle použité literární prostředky, což do procesu analýzy nevnáší nic nového*.

4) *Model textové interpretace*, kdy učitel pohlíží na dílo jako na umělecký text a zkoumá ho z hlediska jak dobového, tak individuálního a propojuje jej s jinými druhy umění. *Žáci vyvozují závěry z vlastního poučeného pozorování, verbalismus je vyloučen*. Tyto modely se často v realitě prolínají, avšak poslední model sám o sobě se vyskytuje pouze ojedinele. (Vala, 2017, str. 10)

4.2 Četba a interpretace díla

Hník ve své knize *Didaktika literatury: výzvy oboru* (2021) uvádí, že aby literární výuka byla smysluplná, nesmí být postavena pouze na osvojování poznatků. Kromě naukové složky by měla výuka obsahovat další složky, a to tvorbu a četbu a její reflexi, doplněné o tvůrčí a čtenářské aktivity. *Teprve organické propojení četby, tvorby a nauky může pomoci zlikvidovat již připomínanou „asymetrii mezi převažující poznatkovostí a nízkou mírou zážitkovosti a estetičnosti“* (Hník, 2021, str. 41)

Četba je nedílnou součástí literární výchovy a celkového poznávání uměleckého textu. Literatura je obecně brána jako souhrn uměleckých textů a bez čtení daných textů nemůžeme učivo plně pochopit. Avšak stále se ve školách setkáváme se skutečností, že četba je koncipovaná tak, aby dokreslila „obrázek učitele“, což žákům neposkytuje nic nového. V tomto pojetí schází čtenářský zážitek a celkově smysl, proč by měl žák dílo číst. Četba sama o sobě by měla být doplněna interpretací a prací se smyslem daného díla. V ostatních evropských zemích je převážně četba nedílnou součástí literární výchovy. Kromě Skandinávie, které je v tomto ohledu často vzorem pro rozvoj čtenářské gramotnosti, tam patří například i Německo

nebo Nizozemsko. Tyto země se snaží zavádět do výuky pravidelně individuální čtení, u nás dnes už taky známé jako čtenářské dílny, nebo důraz na rozhovorech a projektech o knihách či tvoření čtenářského portfolia. (Hník, 2021, str. 43–44)

Důležitým aspektem, který ovlivňuje motivaci žáků v hodině je kromě metod i výběr samotných děl. Souhrn děl by měl být v souladu s cíli a pojetím předmětu, zároveň by měl žáky vybízet, aby si daná díla přečetli celá a korespondovat i s jejich čtenářskými potřebami. Díla dle Tomana (In Schacherl, 2008) jsou vybírána dle jednotlivých kritérií. Jako první bod zmiňuje, že konkrétní tituly si volí pedagog sám, často čerpající z čítanek, avšak je důležité poukázat i na aktualizaci děl a vybírat ty, která jsou pro žáky aktuální. Jako druhý bod zmiňuje, že by výběr knih měl být v souladu s cíli vzdělávacího předmětu a požadavky učebních osnov. Zároveň jako třetí bod zmiňuje při výběru zohledňovat individuální schopnosti jednotlivých žáků, jejich věk a čtenářské zkušenosti. A jako poslední bod zmiňuje, že většina děl je ovlivněna i jejich dostupností a dostatečným počtem výtisků.

Četbu žáků neovlivňují pouze hodiny literární výchovy, ale i to, co se děje mimo ně. A tak je důležité pro kantory vést žáky k tomu, aby četli i mimo hodiny literární výchovy. Důležitým činitelem je v tomto ohledu učitel, který by měl být schopný četbu správně zorganizovat. *Základním organizačním článkem podmiňujícím úspěšnou práci s ní je dobře vybavená a odborně vedená žakovská (studentská) knihovna, obměňování a systematické doplňování jejího knižního fondu (žel zpravidla limitované finančními možnostmi školy)* (Toman in Schacherl, 2008, str. 39). Zároveň je dobré žáky seznámit s díly, se kterými se budou zabývat během školního roku. Učitelova příprava je klíčová pro práci s textem. Učitel vybírá knihu na základě určitých kritérií, musí přitom provést analýzu literárněvědní, psychologickou a psychodidaktickou. Je dobré se neorientovat pouze na ukázkou, ale zabývat se celým dílem. (Toman in Schacherl, 2008, str. 40) *Pro didaktickou transformaci by měly být vybírány texty, jejichž obsahy představují trvalou uměleckou hodnotu, jsou schopny aktualizovat v procesu komunikace své humánní poslání, dobře svou poetikou zastupují určité rysy a významy společné nadřazené kategorie jevů – např. žánru, historického stylu, literárního směru, autorského stylu, tematiky...* (Lederbuchová in Šubrtová, 2006, str. 75–76)

Problematickou částí četby se mnohdy může zdát četba poezie. Vše to ale opět začíná u učitele. Proč je to často takový problém? Už jen učitelův vztah k poezii může být prvním aspektem, který ovlivní celé vyučování. Pokud k poezii nemá vztah, nevede dostatečně žáky k tomu, aby ho měli oni. Někteří učitelé se bojí pracovat s poezií, protože k tomu například

nemají znalosti, nebo tvrdí, že je to moc intimní. Zároveň ale pokud se s ní rozhodnou pracovat, může to skončit špatným výběrem ukázky nebo volbou nevhodných vyučovacích metod. Ze strany žáků může být poezie neoblíbená často v případě, že nedokážou vnímat báseň jako celek nebo spojit ji s vlastní zkušeností. Učitelé někdy volí ukázky básní, jejichž překlady nejsou aktualizované, což může také dělat žákům problém s pochopením básně. Většina žáků nemá ráda poezii už jen z toho důvodu, že někdy působí významově nejednoznačně. (Vala, 2011, str. 30–32)

Četba může být doplněna vytvořením portfolia žáků, kde by si sami vkládali učební materiály dle vlastního výběru a organizační struktury. Do portfolia by mohli vkládat například okopírované úryvky z děl, u kterých by si mohli vyznačovat specifické rysy autorů, nebo ukázky básní, které je zaujaly. Dále by se tam mohly objevit stručné výpisky z literární teorie či historie, které by jim mohly pomoci si utvořit základní přehled. Mimo jiné portfolio může obsahovat i čtenářský deník, který obsahuje kromě povinné četby i četbu vlastního výběru. (Bína & Niklesová, 2007, str. 117) Právě díky čtenářským deníkům se žáci učí samostatné četbě a její reflexi. Žák vytvoří seznam knih, které si do deníku vybral, nejčastěji řazený žánrově či tematicky. Dále zaznamenává základní bibliografické údaje o knihách. Poté přechází k analýze a interpretaci díla. Často mu pomáhají předem dané otázky učitele. (Schacherl, 2008, str. 114) Dále se v portfoliu můžou objevovat i vlastní „výtvory“ žáka například v podobě vypracovaného úkolu (Bína & Niklesová, 2007, str. 117).

Přijmutí uměleckého díla učitele se často liší od přijmutí žáka. Učitelé se často snaží svůj pohled na dílo předávat žákům k memorování. Je to však správně? Spousta odborníků včetně Isera (In Vala, 2017) odmítají názor, že by umělecká díla měla pouze jeden význam zasazený v dané době. Dle Isera se interpretace díla se u každého liší na základě dané doby a společenských podmínek. Už jen u děl Williama Shakespeara můžeme pozorovat, že se odborníci často neshodnou na významu různých aspektů v jednotlivých dílech. Každý člověk si do textů promítá své vlastní myšlenky a významy. *Do procesu čtenářské komunikace vstupuje umělecký text připraven konkretizovat své významy – konkretizovat schematické aspekty své obsahovosti ve zcela individuální, smyslově názorné konkrétní podobě svého obsahu, kterou každý čtenář utváří v korespondenci se svou čtenářskou a životní zkušeností.* (Lederbuchová in Šubrtová, 2006, str.77) Pokud by mělo dílo pouze jeden konkrétní význam, autorův význam, moc čtenářů by dílo nečetlo. Text se stává živým, když je čtený dalšími a dalšími čtenáři. Dílo tak překonává dobu svého vzniku a stává se aktuálním v různých dobách. Iser, stejně

jako představitelé recepční estetiky už v minulém století, tvrdí, že čtenář by měl mít možnost spoluvytvářet význam díla. (Vala, 2011, str. 11) *Text podle Isera musí čtenáři poskytovat prostor pro možné aktualizace, což je umožněno tzv. principem nedourčenosti, který tvoří základní východisko jeho účinku.* (Vala, 2011, str 11)

Za velký metodický pokrok ve srovnání s uplynulými desetiletími je proto třeba označit pojetí tzv. komunikační výchovy, vycházející z předpokladů receptivní estetiky. Žák je díky této teorii konečně (alespoň teoreticky) respektován jako samostatně myslící bytost mající jednoznačné právo pokoušet se v literárním díle hledat své vlastní významy. Naopak učitel se zbavuje své role vševědoucího mentora, je ochoten s žákem nad textem diskutovat, vyslechnout jeho názor (s nímž může, ale nemusí souhlasit) a přidat názor svůj. (Vala, 2017, str. 63)

Po přečtení textu by měla následovat jeho interpretace. Z pedagogického hlediska si uvedeme dva druhy interpretace. Prvním druhem je interpretace literárněvědná, která uchopuje text jako neznámý, připravený k poznání z hlediska jeho smyslu a významů. *Autor vkládá svůj záměr, emoce, poznání, jazykové a stylistické schopnosti do díla a výsledek jeho snažení se dostává ke čtenáři, který přenášené informace přijímá, prostřednictvím jazykového kódu je dekóduje... Jedná se samozřejmě o jednostrannou komunikaci, čtenář nemůže do procesu vzniku díla zasáhnout, pouze zaujmout stanovisko k výslednému produktu.* (Svobodová, 2006, str. 72) Didaktická (literárněvýchovná) interpretace vychází z výsledků literárněvědné interpretace, je však na rozdíl od literárněvědné zaměřena na osobnost čtenáře a jeho komunikaci s textem, kdy cílí k tvořivé komunikaci žáka s textem v míře jeho čtenářských schopností. (Vala, 2011, str. 12) *Literárněvýchovná interpretace oproti literárněvědné neusiluje o komplexnost v porozumění uměleckého textu.* (Svobodová a kol., 2006, str. 75) Lederbuchová uvádí několik zásad, které by se měly při interpretaci dodržovat. Patří mezi ně například zásada čtenářského zážitku jako východiska interpretace, kdy je zážitek důležitou motivací pro četbu žáků a aktivit s četbou spojených, zásada rozvoje komunikace, kdy je zdůrazněna potřeba žáka komunikovat s textem, na tu navazuje zásada provokace hodnotícího postoje žáka, při níž po poznávací části nastává část hodnotící prostřednictvím komunikace s textem, která prohlubuje čtenářský zážitek nebo zásada verbalizace estetického soudu, kdy požadujeme zdůvodnění hodnocení žáka. (Vala, 2017, str. 65)

Interpretace textů je důležitá už jen proto, že mimo jiné aktivizuje žáky během výuky. Žáci díky interpretační činnosti dochází k poznání uměleckého textu a jeho pochopení, zároveň získávají nové poznatky o autorovi a o jeho tvůrčím stylu. Dále díky interpretaci čtenáři rozvíjí

schopnosti literární percepce a osvojování hodnot uměleckého díla. Mimo jiné by měla interpretace ve čtenáři vzbudit zájem o další četbu. (Bína & Niklesová, 2007, str. 112)

Z hlediska pozice role průvodce by kantor neměl během interpretace vnucovat žákům svůj názor nebo nahrazovat díla popisem či výčtem znaků... Častou „závadou“ práce s textem, nejen na úrovni ZŠ, bývá bezradnost způsobená upřednostněním mimoliterární problematiky na úkor specifiky literární a estetické... (Bína & Niklesová, 2007, str. 113)

4.3 Výukové metody a čtenářské strategie

Rozvoj čtenářství u žáků ovlivňují různé faktory. Mezi vnější faktory patří například rodina, škola, pedagogové a jejich výukové metody nebo aktivity mimo školu a rodinu. Mezi faktory vnitřní patří genetické predispozice žáka, charakter, intelektové schopnosti, zájem a motivace žáka, nebo čtenářské strategie. (Řeřichová, 2016, 32–33) Sladová (In Cibáková, 2015) uvádí, že pokud je výuka metodicky a didakticky promyšlená a poté adekvátně realizovaná *může výrazně napomoci nejen talentovaným a dobře motivovaným žákům, ale ... také jedincům, kteří nemají v tomto smyslu podnětné domácí prostředí a jejich vývoj je v důsledku toho zpomalený.* (Sladová In Cibáková, 2015, str. 83)

Výukové metody ovlivňují nejen motivaci žáka, ale také celkovou podobu hodin literární výchovy. Avšak aby jejich realizace byla efektivní, musí se učitel držet několika pravidel. Různé aktivity v hodinách by měly být užitečné vzhledem k učivu a zároveň dopředu promyšlené. Učitel by měl instrukce sdělovat jasně, stručně a srozumitelně a před zahájením aktivity by měl žákům dát prostor pro případné dotazy či nejasnosti. Učitel by měl při vysvětlování pravidel uvést žákům příklad a pravidla během aktivity neměnit. (Ležáková in Bína & Niklesová, 2007, str. 17–18)

Dana Ležáková v knize *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy* (In Bína & Niklesová, 2007) uvádí několik technik, které se používají v hodinách literární výchovy. Klade důraz na hry ve výuce, které podporují komunikaci žáků, rozvoj jejich osobností a spolupráce mezi žáky. Nejčastěji se používají ke zpestření výuky, avšak jejich použití by mělo být opodstatněné a užitečné. Dále zmiňuje práci s literárním textem, která je nedílnou součástí literární výchovy. Pomáhá žákům rozvíjet čtenářské kompetence, a především pracovat s textem, zároveň ale podporuje i formulování hlavních myšlenek díla a celkové rozvíjení kultury mluvené řeči. Ležáková dále uvádí inovační a invenční edukační metody.

Mezi nejznámější metody patří například metoda *E – U – R*, která představuje třífázový model učení dle názvu, a to evokaci, uvědomění si a reflexi. Ve fázi evokace se snaží učitel namotivovat a aktivizovat žáky. Zjišťuje, co už o daném tématu vědí, jaký k tomu mají postoj a co dalšího by se chtěli dozvědět. V druhé fázi, uvědomění si, se žáci setkávají s novými informacemi, snaží se je zařadit a uvědomit si smysl dané informace pro žáka. Ve fázi reflexe si nově získané informace shrnou a propojí s tím, co už předtím věděli. V literární výchově se můžeme setkat i s názvy pro jednotlivé fáze, a to *aktivity před čtením, aktivity během čtení a aktivity po čtení*.

K evokaci je také vhodná *Myšlenková mapa*, kde žáci třídí informace a určují jejich vztahy pomocí kreslení a propojování kruhů. Tuto metodu lze využít i při shrnování poznatků ve fázi reflexe.

V metodě *párové čtení* jsou žáci rozděleni do skupin po čtyřech a každá z těchto skupin dostane jinou část textu. Uvnitř skupiny si žáci ještě rozdělí text na polovinu. (Ležáková in Bína & Niklesová, 2007, str. 19–21)

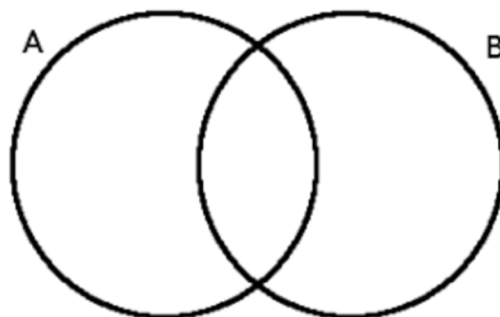
Každý si čte potichu první část, poté ji jeden reprodukuje, ostatní kontrolují správnost obsahu a kladou doplňující otázky, tímto způsobem se vystřídají všichni členové skupiny... Příběh se prezentuje od začátku (od 1. skupiny), takže na sebe jednotlivé části plynule navazují... (Ležáková in Bína & Niklesová, 2007, str. 22)

Podobnou metodou je *skládankové čtení*, kde žáci jsou rozděleni do skupin a každá ze skupin zpracovává jiné téma, které později prezentuje. Každá skupina tak zpracuje něco, co obohatí i ostatní žáky.

Skupinové vyučování je také metoda, která se také zaměřuje na práci ve skupinkách. Žáci jsou rozděleni buď náhodně, nebo dle jednotlivých kritérií (pohlaví, zájmy apod.). Touto metodou se žáci učí spolupráci, ale zároveň schopnost prosadit si vlastní názor.

Další metodou je například *třífázový rozhovor*, kdy učitel rozdělí žáky do trojic a ti se pak navzájem ptají jeden druhého, co si myslí o daném tématu. Jeden žák se ptá, druhý odpovídá a třetí je pozorovatelem rozhovoru. Role si během aktivity mění.

Metoda *Vennových diagramů* žákům pomáhá s utříděním informací (obrázek č. 6). Často se v literární výchově používá k třídění pozitivních a negativních postav či vlastností postav. Zároveň však lze metodu využít k zdůvodnění pro a proti nějakého tvrzení.

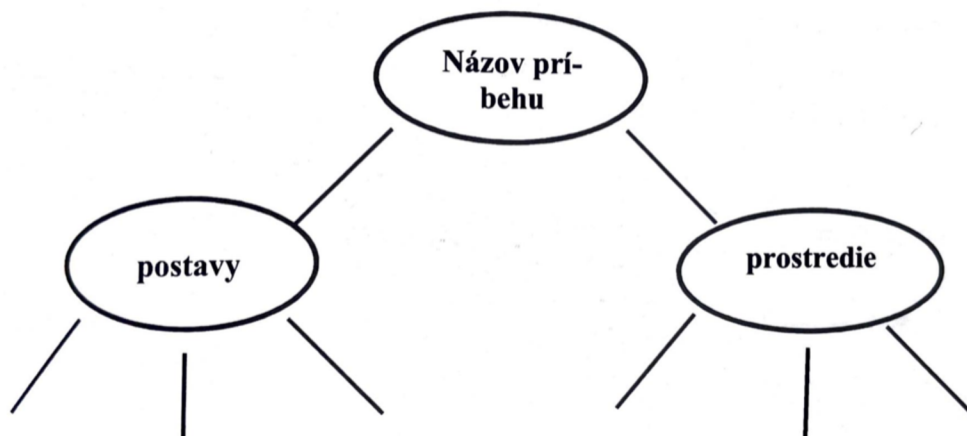

Obrázek 6: Vennovy diagramy (Hovorková Hebrová, 2018)

Ležáková (In Bína & Niklesová, 2007) mezi mnohými metodami zmiňuje například i metodu *ukončení příběhu*, díky které žáci probudí svoji vlastní fantazii, napíšou zakončení příběhu a zdůvodní proč by to tak mělo být. Dále jsou v knize uvedené tzv. metody aktivního učení, mezi které řadí například *diskuzní metody* nebo *inscenační metody*. (Bína & Niklesová, 2007, str. 101–106)

Dana Cibáková v knize *Literární výchova ve škole: vzpomínky, vize, zkušenosti* (In Vala, 2015) zmiňuje také spoustu zajímavých metod. První z nich je *řízené čtení*, kdy žáci pracují s uměleckým textem. Učitel žákům ke čtení textu připraví i několik úloh či otázek. Často jsou zaměřeny na předvídání toho, co se bude v ukázce dít dále.

Autorka zmiňuje metodu *popřehazované věty*, kdy učitel rozstříhá text na několik kusů. *Úlohou žiaka je z týchto viet, odsekov poskladať text, ktorý má zmysel. Po usporiadaní jednotlivých častí do zmysluplného textu si žiaci porovnávajú svoje texty s originálnou predlohou.* (Cibáková in Vala, 2015, str. 36) Obdobou dříve zmíněné myšlenkové mapy může být metoda *mapa příběhu*, kdy žáci graficky znázornují strukturu příběhu (viz obrázek č. 7).

Obrázek 7: Mapa příběhu (Cibáková in Vala, 2015)

Dále autorka zmiňuje metodu *INSERT*, která stejně jako metoda E – U – R má svůj název na základě iniciálů zaznamenávajících v překladu: interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení. Tato metoda se používá pro efektivní čtení a porozumění textu. Skládá se ze čtyř částí, každá z nich je vyznačena určitým znakem (viz obrázek č. 8).

- ✓ informace, které žáci znají/rozumím tomu, toto jsem věděl
- ? informace, které mají pro žáky novou hodnotu/nerozumím, potřebuji se zeptat, vysvětlit
- ! chci zdůraznit nebo mě to překvapilo
- + informace, které mají novou hodnotu/ souhlasím
- informace, které nejsou ve shodě s tím, co si mysleli, že je správné/ nesouhlasím

Obrázek 8: *INSERT* metoda (Hovorková, Hebrová, 2018)

V první části žák zaznamenává, co už o tématu ví. V druhé části žák vypisuje informace, které si o daném tématu myslel, ale nakonec zjistil, že nejsou pravdivé. V další části žák zaznamenává nové poznatky o tématu a v poslední části přemýšlí nad tím, co by se chtěl dozvědět dalšího o tématu.

Metoda *K-W-L* je opět značena iniciály a znamená v překladu Ví-m-Chci vědět-Naučil jsem se. Často se používá zároveň s metodou E – U – R. Ve fázi evokace nastává etapa K, kdy se žáků ptáme, co už o daném tématu ví. Ve fázi uvědomění (etapa W) si žáci zapisují otázky, na které by chtěli během čtení najít odpověď. Ve fázi reflexe (etapa L) si žáci zaznamenávají, co se z textu naučili.

Další metodou je *pětilistek*, jehož cílem je rozvoj schopnosti žáků shrnovat informace do několika slov. Skládá se z pěti řádků. (viz příloha 8) *Pravidlá: 1) riadok: jednoslovné pomenovanie témy (zvyčajne podstatné meno); 2) riadok: dvojslovný opis témy (dve prídavné mená); 3) riadok: trojslovné vyjadrenia deja, činnosti (tri slovesá); 4) riadok (štvorslovné vyjadrenie pocitu, emocionálneho vzťahu k téme); 5) riadok: jednoslovné synonymum vyjadrujúce podstatu.* (Cibáková in Vala, 2015, str. 40)

Bosorka
škaredá zlá
čaruje hnevá sa vysmieva sa
po nociach lieta na metle
strašidlo

Obrázek 9: *Pětilistek* (Cibáková in Vala, 2015)

Metoda *T-schéma* slouží k zaznamenávání názorů na otázky, které jsou protikladné – například názory ano-ne, pro-proti, díky čemuž porovnává žák klady a záporny daného tématu.

Tabuľka 2: T-schéma

ÁNO	NIE
•	•
•	•
•	•

Obrázek 10: T-schéma (Cibáková in Vala, 2015)

Další metodu, kterou autorka uvádí je strategie *PRAISE*, kdy název je opět akronymem a v překladu znamená předvídej-přečti-analyzuj-inovuj-sdílej-vysvětli (viz tabulka č. 9). Tato aktivita prochází všemi fázemi výuky.

PREDICT	Predpovedajte slová, s ktorými by ste sa mohli stretnúť v knihe/texte o _____.
READ	Prečítajte si príbeh.
ANALYZE	Porovnajzte predpovedané slová so slovami, ktoré sa v texte skutočne vyskytujú.
INVOLVE	Zapojte sa do inovovania, zlepšovania príbehu.
SHARE	Ústne alebo písomne sa podelte s triedou o svoju inováciu, zlepšenie.
EXPLAIN	Vysvetlite, ako rozumiete príbehu vy.

Tabulka 9: Metoda *PRAISE* (Cibáková in Vala, 2015)

Strategie *RISE* je založena na vizuálním myšlení žáků. Žáci nejdříve přečtou příběh (R – přečíst), poté kreslí představy, které v nich příběh vyvolal (I – ilustrovat), poté své obrázky prezentují a ve skupince je seřazují dle chronologie příběhu (S – seřadit), v poslední etapě této metody si žáci vyberou z obrázků jeden a zdramatizují to, co se na obrázku odehrává (E – zdramatizovat) a ostatní žáci mají za úkol zjistit, o kterou část příběhu šlo (viz příloha 10).

READ	Čítanie príbehu. Na prvom stupni základnej školy sa učiteľovi odporúča hlasné čítanie náročnejších textov, menej náročné texty žiaci čítajú samostatne.
ILLUSTRATE the story	Kreslenie príbehu. Žiaci ilustrujú svoje najsilnejšie predstavy, ktoré v nich príbeh

	vyvolal. Netreba sa trápiť, keď obrazce nie sú ako od umelca, dôležité je, aby zodpovedali príbehu.
SEQUENCE the sketches	Sled kresieb. Žiaci sa podelia o svoje kresby s triedou. Následne sú rozdelení do skupín po šesť. Úlohou každej skupiny je zoradiť svojich šesť kresieb podľa obsahu príbehu. Po ukončení sa každá skupina postaví pred tabuľu a predstaví svoje poradie kresieb.
ENACT the story	Zdramatizovanie príbehu. Každá skupina si vyberie jeden obrázok a vypracuje spôsob, ako danú scénu parodizovať alebo zahrať. Keď žiaci odohrajú scénu, ostatné skupiny môžu hádať, o ktorú časť príbehu šlo.

Tabulka 10: Strategie RISE (Cibáková in Vala, 2015)

Autorka ďalej zmiňuje stratégiu *REAP*, ktorá je vhodná pre žiakov vyšších ročníkov. Skladá sa už podľa akronymu v názvu z čtyr častí. Prvá je časť *READ*, kedy má žiak skrze text odhaliť myšlienky autora. V druhej fázi *ENCODE* má žiak myšlienky vyjadriť vlastnými slovami. Potom nastáva časť *ANNOTATE*, kedy má žiak okomentovať myšlienky písanou formou a potom v fázi *PONDER* zvažovať význam myšlienok. *Keď si žiaci budú písať poznámky z textu, vzniká „komunikácia“ s myšlienkami autora textu, prebieha syntéza týchto myšlienok do ich vlastného jazyka a táto syntéza sa premieta v ich poznámkach. Na základe písania a transformovania myšlienok textu do vlastného jazyka, ich komentovania, skúmania, sa prehĺbuje proces porozumenia.* (Cibáková in Vala, 2015, str. 42)

Za podpory Európskej únie, Ministerstva školstva, mládeže a športu a Národného ústavu pre vzdelávanie vznikla v rámci projektu KIPR metodická príručka *Nápadník metod pro výuku českého jazyka*. Táto metodická príručka obsahuje viac než štyrida rôznych metód, ktoré sa uplatňujú pri výučbe českého jazyka a literatúry. Metodická príručka, Vendula Hovorková Hebrová, u každej metódy používa podobnú štruktúru textu. Najprv metódu charakterizuje, potom uvedie príklad a nakoniec vypíše, v ktorých oblastiach predmetu jej môžeme použiť a na ktorú učivú sa presne metóda hodí.

Autorka zmiňuje napríklad zložitejšiu obdobu pětílístků s názvom *diamant*. Táto metóda slouží na charakterizáciu vybraného pojmu či tématu. Na rozdiel od pětílístků ale obsahuje miesto päť sedem riadkov. *Prvý riadok obsahuje hlavné téma – jednoslovný názov..., druhý riadok*

obsahuje dvě jména přídavná, která charakterizují daný pojem. Třetí řádek obsahuje tři slovesa, která vypovídají o činnosti daného pojmu. Čtvrtý řádek by měl obsahovat větu ze čtyř pojmů – v případě oboustranného diamantu větu, která je společná oběma pólům diamantu. Pátý řádek obsahuje opět tři slovesa – tentokrát od spodního pólu, šestý řádek obsahuje tři slovesa související s pojmem na opačném pólu, sedmý dvě přídavná jména a osmý pojem, který souvisí s pojmem prvním. (Hovorková Hebrová, 2018, str. 4)

Další metodou je *alfa box*. Tuto metodu lze využívat jak při evokaci, tak i k shrnování a opakování pojmů. Žáci dostanou od učitele tabulku s písmeny abecedy a dle pokynů učitele zapisují k jednotlivým písmenům pojmy, názory a celkově cokoli je napadne. Tuto metodu lze využít i tak, že každý žák dostane jedno písmeno a na dané písmeno vymyslí co nejvíce pojmů, tvrzení nebo i otázek, které ho k tématu napadnou. (Hovorková Hebrová, 2018, str. 4–6)

Metoda *strukturovaná porovnávací tabulka* se v literární výchově používá například ke srovnávání životů autorů nebo k porovnání literárních postav (viz tabulka č. 11). Tuto metodu lze využít i k porovnávání směrů nebo postavy a samotného čtenáře.

Ron Weasley	Postava z knih o Harry Potterovi	Harry Potter
čistokrevný kouzelník	původ	matka z mudl. rod., otec kouzelník
matka v domácnosti, otec na ministerstvu	rodiče	Mrtví, zabil je Lord Voldemort
6	sourozenci	0
Doupě, Vydrník sv. Drába	bydliště	Zobí ulice, Kvikáلكov, Surrey
šachy, famfrpál, odpočinek	záliby	famfrpál, dobrodružství
pavouci	obavy	Lord Voldemort, smrtijedi
pomáhat HP při jeho poslání	úkol	zabít Lorda Voldemorta

Tabulka 11: Strukturovaná porovnávací tabulka (Hovorková Hebrová, 2018)

Obměnou dříve zmiňované metody skládkové učení (jiným názvem *jigsaw I*) je metoda *jigsaw II*, která se od skládkového učení liší tím, že žáci čtou společně text – povídku, životopis, kapitolu z románu. Potom dostane každý člen týmu specifický úkol. Žáci se stejným úkolem se setkávají v expertních skupinách a poté učí ostatní členy v týmu své téma. (Hovorková Hebrová, 2018, str. 24).

Obdobou metody ukončení příběhu je metoda s názvem *tvoreni scénářů*. Žáci při této metodě mohou pracovat samostatně, ve dvojicích nebo i ve skupinách. Učitel žákům zadá, aby vymysleli tři typy scénářů jako možný alternativní konec textu – první pesimistický, druhý optimistický a třetí realistický. Žák může plnit všechny úkoly sám, jak už v individuální práci, nebo ve skupinové, ale zároveň v rámci skupiny si můžou typy scénářů rozdělit. Zároveň lze tuto metodu využívat i při čtenářských dílnách.

Metoda *literární kroužek* se zaměřuje na strukturaci práce s textem. Poskytuje žákům vidět text z různých úhlů pohledu a tím pádem hlubší poznání textu. Žáci si přečtou text. Poté dle pokynů učitele se rozdělí do skupin. Učitel je seznámí s rolami a žáci si vyberou podle toho, která jim je blízká (viz obrázek č. 11).

Hledač citací: Vyhledává v textu několik promluv, které považuje za důležité, přečte je nahlas celé skupině a svůj výběr objasní.

Spojovatel: Hledá spojitost mezi textem a vnějším světem, tedy nejen dnešní dobou.

Tazatel: Vypracuje seznam otázek pro diskusi.

Dohlížitel: Pomáhá ostatním zhostit se dobře úkolu, dohlíží na to, aby se drželi tématu, hovořili jeden po druhém, živě spolupracovali a nepřekračovali stanovené mantinely.

Badatel: Zjistí informace o tématech, která se k textu vážou.

Vykladač postav: Pečlivě se zamýšlí nad postavami a diskutuje o nich s ostatními.

Stopař: Sleduje pohyb postav z místa na místo.

Hledač slov: Vyhledává v textu zajímavá, nejasná, důležitá či nová slova, upozorní na ně ostatní a společně o nich diskutují.

Ilustrátor: Nakreslí obrázky důležitých postav, prostředí či dějů, s ostatními potom o obrázcích diskutuje.

Zpravodaj: Na konci diskuse podá učiteli nebo celé třídě zprávu o tom, jak diskuse proběhla. (Čapek, 2015, s.308).

Obrázek 11: Možné role v metodě Literární kroužek (Hovorková, Hebrová, 2018)

Metoda *pyramida* se využívá při práci s textem. *Žáci se učí dodržovat tuto hierarchii a posilují čtenářskou kompetenci – schopnost najít v textu to nejdůležitější. Žáci si do sešitu nakreslí pyramidu, učitel určí počet pater. Poté čtou text a doplňují do pyramidy – do prvního patra hlavní myšlenku, do dalšího patra argumenty na její podporu atd. V literární výchově lze tuto metodu využít například při interpretaci textu.* (Hovorková Hebrová, 2018, str. 35)

Další metodou, kterou autorka zmiňuje je *pyramidový příběh*. Hovorková Hebrová (2018) zmiňuje, že lze tuto metodu využívat při tvůrčím psaní pro vypracování osnovy, avšak je možné, že by se tato metoda dala využívat i u čtenářských dílen. Zároveň metoda může připomínat složitější obměnu pětílístku či diamantu. Skládá se z osmi řádků: 1) *řádek – jméno hlavního hrdiny příběhu;* 2. *řádek – dvěma slovy popsána postava (věk, vzhled, rysy, vlastnosti);* 3. *řádek – tři slova vystihující prostředí, kde se děj odehrává (město, země, les, škola atd.);* 4. *řádek – čtyři slova, která vystihují zápletku (setkání, ztráta, láska, neposlušnost*

atd.); 5. řádek – pět slov popisujících první událost (co způsobilo zápletku příběhu); 6. řádek – šest slov popisujících druhou událost (co se stane s hlavní postavou poté, co se objeví konflikt); 7. řádek – sedm slov popisujících třetí událost (co kdo udělal pro vyřešení konfliktu) a 8. řádek – osm slov, která popisují rozuzlení zápletky (Hovorková Hebrová, 2018, str. 36)

Metoda *5W* se využívá především při práci s textem. Název nese 5 otázkových slov, v českém překladu: kdo, co, kde, kdy, proč. Žáci se snaží najít v textu odpovědi na tyto otázky, ale zároveň lze tuto metodu využít i při opakování literárních směrů. Poslední metodou, kterou autorka uvádí, je *podvojný/trojný deník*. Žáci při čtení textu do tabulky zapisují slova, slovní spojení nebo věty, které je zaujaly. Do druhé části tabulky pak zapisují zdůvodnění, proč si je vybrali. Pokud by se jednalo o trojný deník, žáci by pak své komentáře sdíleli se spolužákem ve dvojici, který by do tabulky vepsal vedle zdůvodnění svůj názor na myšlenku nebo okomentoval zdůvodnění. Tuto metodu lze využít i při čtenářských dílnách, kdy žáci si navzájem sdělují zajímavé úryvky z knížky, kterou si sami vybrali a přinesli. (Hovorková Hebrová, 2018, str. 6–48)

Při ověřování rozvoje čtenářství lze využívat tzv. čtenářské strategie. Jsou postupy, které čtenářům pomáhají v poznání textu a jeho dekodování. *Čtenář na základě svého individuálního učení zvažuje cíl svého čtení a volí strategie, které mu dosažení tohoto cíle usnadní. Jde o postupy používané vědomě a promyšleně, tedy strategicky.* (Řeřichová, 2016, str. 33) U žáka podněcují přemýšlení o textu a vnímání textu do větší hloubky. Čtenářské strategie se podobají postupům, které nám probíhají v podvědomí, a díky vědomému procvičování těchto strategií se z nich po čase stanou dovednosti. Žák se bude snažit hledat souvislosti mezi tím, co už zná a co získává z textu, pokládat si otázky a hledat na ně odpovědi v textu, nebo přemýšlet nad záměry autora a hlavními myšlenkami textu. (Řeřichová, 2016, str. 33)

Ladislava Whitcroft a kolektiv (2010, online) na internetové stránce *Čtenářská gramotnost a projektové vyučování* (www.ctenarska-gramotnost.cz) napsaly několik článků týkajících se čtenářských strategií. Autorky článků čerpají především z knihy Debbie Millerové *Čtení s porozuměním*, která na základě výsledků výzkumů specifikovala šest čtenářských strategií. Rozvoj čtenářských strategií by měl probíhat prostřednictvím modelování, kdy učitel vyjadřuje své myšlenky nahlas a ukazuje žákům, jak postupovat při práci s textem. Učitel klade žákům otázky a používá startéry, kterými názorně ukazuje, jak pracovat se strategiemi, poté vše zapisuje na tabuli. (Whitcroft, 2010, online)

První strategií, která je na základě knihy Millerové uvedena, je *hledání souvislosti*. Při této strategii by si žáci měli uvědomit, jak dané téma souvisí s tím, co už ví. Díky této skutečnosti by se například měli lépe vžít do literární postavy či pochopit danou situaci. Zároveň by se měl žák cítit více zapojen do děje, čímž by mohl být i více motivovaný ke čtení. Pokud si žák dokáže děj spojit s vlastními zkušenostmi, tak by si měl i lépe zapamatovat danou skutečnost. (Whitcroft, 2010, online) Tato strategie se děje na třech úrovních:

1) *já a text* (jak text souvisí s osobními zkušenostmi), používáme návodné otázky a startéry: *Co mi to připomíná z mého života? Co se v textu podobá mému životu? Stalo se mi něco podobného, když jsem...* (Kratochvílová, 2010, online) Při této strategii můžeme použít například *podvojný deník*.

2) *text a text* (hledání souvislostí mezi různými texty), používáme návodné otázky a startéry: *Četl jsem nějakou podobnou knihu? V čem je text podobný ostatním textům? Tato kniha mi připomíná...* (Kratochvílová, 2010, online) Tuto strategii můžeme využít například prostřednictvím *Vennových diagramů*.

3) *text a svět* (jak text souvisí se světem kolem mě), používáme návodné otázky a startéry: *Setkal jsem se s podobnou situací i v reálném světě? V čem je situace v textu naopak jiná, než jak ji známe? Tato část mi připomíná reálnou situaci, protože...* (Kratochvílová, 2010, online). Při rozvoji této strategie se může použít například výuková metoda *INSERT*.

Kladení otázek k textu je další čtenářskou strategií. Tato strategie rozvíjí motivaci čtenáře. Čtenáři si kladou otázky a následně se na ně v textu snaží najít odpovědi. Odpověď na otázky nemusí najít žáci pouze v textu, odpovědi mohou dedukovat anebo použít vnější zdroje k zodpovězení otázky. Otázky rozdělujeme na tři části. Nejdříve se kladou *otázky před čtením*, které by měly aktivizovat žáka a oživit jeho dosavadní znalosti k textu či tématu. (Kratochvílová, 2011, online) Patří tam například otázky typu: *Co si myslím, že se v příběhu bude odehrávat? Proč autor vybral takový název/titulek? Kdy se příběh odehrává?* (Kratochvílová, 2011, online) Poté můžeme přistoupit ke kladení *otázek během čtení*, kdy bychom měli žáky učit si zapisovat jednotlivé otázky, které je k textu napadnou a poté na ně hledat odpověď. Mezi návodné otázky může patřit například *Co se dalšího v příběhu přihodí? Jak se postava cítí? Co bych dělal já?* (Kratochvílová, 2011) A nakonec můžeme přistoupit ke kladení *otázek po čtení*, kdy žáci zjišťují, jestli jim text odpověděl na otázky, které si zapisovali během čtení. Zároveň otázky po čtení poskytují prostor pro kritické myšlení,

pro možné vyjádření pochybností a pro další dotazování. Mezi otázky můžeme zařadit například: *Jaký je můj názor na...? Co je hlavní myšlenka textu? Co by se mohlo stát, kdyby...? Proč si myslíš, že autor...* (Kratochvílová, 2011, online).

Další strategií je *vytváření vizuálních a jiných smyslových představ*. Prostřednictvím této strategie si čtenáři představují, jak vypadá, voní, chutná či je cítit na dotek něco, o čem se píše v textu, díky čemuž si na základě více detailů vytváří v mysli živější obraz a více si toho zapamatují. Na základě modelování používáme různé otázky, například: *Jakou to má barvu, tvar, co vidíš v pozadí? Jaký to v tobě vyvolává pocit? Jak si myslíš, že ten dům vypadal?* (Whitcroft, 2011, online) Nebo můžeme použít startéry: *Slyším, zní to jako..., Chutná to jako..., Na dotek to působí jako...* (Whitcroft, 2011, online) Důležité je si pro tuto strategii vybrat vhodný text. Vytváření představ se často používá u lyrických básní. (Whitcroft, 2011, online)

Čtenářská strategie s názvem *identifikace nejdůležitějších myšlenek a témat textu* učí žáky oddělovat důležité informace a myšlenky od informací, které pro ně nejsou relevantní. Učitel si v rámci modelace pokládá otázky: *Proč čtu tento text? Potřebuji zjistit nějakou konkrétní informaci? Jakou? Nebo se potřebuji něco naučit? Co si potřebuji zapamatovat a co mohu zapomenout?* (Whitcroft, 2011, online) A to později učí i žáky. Zároveň jim ukazuje způsoby, jak najít důležité informace v textu a následně, jak si je zvýraznit a podtrhávat v textu.

Mezi čtenářské strategie patří i *usuzování*, kdy podle nápovědy textu zjišťujeme, co nám chtěl autor říct. Usuzování je někdy nazýváno jako čtení mezi řádky. Naše vědomosti společně s textem tvoří náš úsudek, který není v textu přímo vyjádřen. Žáci pátrají po skrytém významu a kriticky přemýšlí nad textem, což by mohlo vést k lepšímu zapamatování. Tato strategie se používá například u detektivních příběhů nebo u beletristických textů, které nesou tzv. velké myšlenky. (Whitcroft, 2011, online) Můžeme sem zařadit například texty zahrnující téma šikany, rasové nadřazenosti či ochrany přírody. Často se s usuzováním setkáváme i u lyrické poezie. *Usuzování je velmi důležité při čtení poezie, protože právě básníci nechávají mnohé nevyřčené.* (Whitcroft, 2011, online) Při usuzování můžeme také použít výukovou metodu *Vennovy diagramy*.

Poslední strategií je *syntéza textu*. Žáci si při této strategii skládají starší i nové poznatky dohromady. Při této strategii můžeme využít několik metod, například v rámci *podvojného deníku*, psaní dopisu postavě nebo například při tvorbě plakátu. (Whitcroft, 2011, online)

Autorky článků na internetové stránce *Čtenářská gramotnost a projektové vyučování* uvádí ještě několik čtenářských strategií. Mezi ně patří například metoda s názvem *předvídání*, která je často zařazována pod usuzování. *Předvídat znamená vyvodit ze skrytých vodítek a našich vlastních zkušeností, co se stane v příběhu nebo co se naučíme v textu.* (Kovaříková, 2011, online) Při této metodě můžeme používat například startéry: *Možná se stane..., protože... Příběh (text) bude o...* (Kovaříková, 2011, online). Zároveň však můžeme využít různé výukové metody, například metodu s názvem *Klíčová slova*, kdy žáci hledají souvislosti mezi klíčovými slovy a určují, o čem by mohl příběh být nebo čtení s předvídáním, kdy žáci přečtou postupně úryvky textu.

Další je strategie *shrnování*, jejíž cílem je především naučit žáky vybírat podstatné informace od nepodstatných a také stručně vyjádřit své myšlenky. U této strategie používáme například metodu mapy příběhu nebo novinářské otázky (obdoba výukové metody *5W*), kdy žáci odpovídají na otázky: Kdo? Co? Kde? Kdy? Jak? Proč? Žákům můžeme také pomoci startéry, například *Nejdříve... Potom... A pak... Nakonec..., Příběh se odehrává v..., V příběhu vystupují tyto hrdinové...* (Whitcroft, 2011, online)

Autorky uvádí i strategii *hodnocení*. Dennodenně hodnotíme různé věci či skutečnosti a není to jiné ani při čtení knih. Knihy hodnotíme na základě různých aspektů a kritérií. Důležité je, aby kniha byla přiměřená věku čtenáře. To můžeme zjistit například pomocí metody s názvem *Test pěti prstů*, kdy si žák přečte jednu stranu knihy a když narazí na slovo, kterému nerozumí zvedne prst. Pokud má čtenář po dočtení strany zvednutých všech pět prstů, je pro něj kniha náročná. Učitel učí žáky hodnotit texty například pomocí výukovou metodu s názvem *Doporučujeme knihu spolužákovi*, kdy vytvoří nástěnku o třech sloupcích, *kam budou žáci psát, kterou knihu by doporučili určitému spolužákovi. Své doporučení musí zdůvodnit, čímž se učí nejen hodnotit kvalitu knihy, ale zároveň se zamýšlet i nad tím, proč by se kniha mohla hodit či líbit určitému spolužákovi.* (Whitcroft, 2011, online) K hodnocení lze také využít metodu *Debata s autorem*, kdy učitel s žáky společně hodnotí, co chtěl autor prostřednictvím textu sdělit a jestli se mu to podařilo. (Whitcroft, 2011, online)

5. Analýza učebnic

5.1 Úvod do problematiky

Čítanky jsou jednou z učebních pomůcek, které jsou během výuky hojně využívány. Dle Ivany Gejgušové (2021) mají čítanky nezastupitelné místo při realizování výuky. *V literární výchově jsou čítanky využívány napříč jednotlivými fázemi hodiny. Patrný je vliv využívaných čítanek na formulování příslušných pasáží školních vzdělávacích programů, stávají se tak východiskem pro koncipování literární výchovy v dané etapě vzdělávání, z pohledu učitelů plní funkci odborné a metodické opory při přípravě konkrétních vyučovacích hodin.* (Gejgušová, 2021, str. 134) Dle autorky čítanky mají vliv na vzdělávací obsah prostřednictvím výběru ukázek a jejich seřazením a vytvářením žánrových a tematických celků, ale i výukové metody a postupy prostřednictvím úkolů a otázek u jednotlivých ukázek. Můžeme tedy říct, že volba a kvalita čítanky ovlivňuje i kvalitu hodiny. (Gejgušová, 2021, str. 134)

Dle Hany Lavičkové (2015) je čítanka specifickou učebnicí, která se od ostatních odlišuje tím, že její hlavní rolí je zprostředkování vzdělávacího obsahu, v tomto případě uměleckých textů, jejich recipientům, tj. žákům a také má za cíl zvyšování kvality žakovy čtenářské gramotnosti. Autorka dále zmiňuje, že v českém prostředí je malý výskyt empiricky podložených evaluací čítanek, a také zdůrazňuje potřebu těchto evaluací a jejich význam v souvislosti aktuálních diskusí o koncepci literárního vzdělávání.

Pro smysluplnou školní literární výchovu považujeme za žádoucí, aby podoby zadání otázek, úkolů a námětů k činnostem tvořících didaktický aparát čítanek směřovaly k naplnění přímé práce žáků s uměleckými texty zařazenými do čítanek, a tím přispěly k rozvíjení estetickovýchovného zaměření předmětu literární výchova... (Lavičková, 2015, str. 189)

Čítanky prošly v posledních desetiletích výraznými změnami. Změny se dotkly jednak grafického zpracování, ale především se transformovaly soubory literárních textů po roce 1989. Ukázky v současných čítankách často reagují na aktuální trendy v literatuře, také nám narůstá počet ukázek ze současné literatury pro děti a mládež, na druhém stupni často i ukázky z young adult literatury⁵. (Gejgušová, 2021, str. 134) Požadavky na podobu čítanek se neustále mění na základě přibývání různých názorů na jejich smysl a využití ve výuce (Váňová, 2021, str. 143) *Mezi pedagogy lze registrovat jak pochybnost, zda ještě čítanky plní svou roli a tendenci*

⁵ Literatura pro dospívající

využívat vlastní texty, tak přesvědčení, že čítanka je skvělá pomůcka, zejména je-li sestavena citlivě a s ohledem na potřeby cílové skupiny u vědomí jejich specifík. Položme si tedy otázku, jak by tedy takové čítanky měly vypadat? Co vše musí mít na zřeteli jejich autor? (Váňová, 2021, str. 143)

Kvalita čítanek je ovlivněna strukturou čítanky, jejím obsahem, souladem s cíli předmětu a souladem s aktuálními didaktickými poznatky. V dnešní době se při hodnocení čítanek pro 1. a 2. stupeň přihlíží ke kritériím, která by měly čítankové řady splňovat. Tyto požadavky vymezila Ladislava Lederbuchová:

- *požadavek umělecké hodnoty textů,*
- *požadavek zastoupení kognitivní/poznatkové/složky učiva,*
- *požadavek formativních záměrů,*
- *požadavek umělecké kontextovosti,*
- *požadavek respektování čtenářského zájmu žáka,*
- *požadavek respektování čtenářské kompetence žáka,*
- *požadavek motivační,*
- *požadavek kvality doprovodných textů.* (Lederbuchová, 2003–2004, str. 3–6)

Na základě různorodosti názorů odborníků a pedagogů na smysl a využití čítanek v literární výchově se můžeme často setkat s kritikou spousty aspektů čítanek. Ondřej Hník (2021) stanovil základní problematiku současných čítanek:

- zbytečná řada otázek týkajících se neliterárního aspektu textu (například jazyka),
- otázky, které nesměřují k chápání či hledání smyslu textu (například z literární historie),
- častý výskyt pojmové výuky místo hledání smyslu textu,
- marginalizace některých aspektů literárního díla nebo naopak jejich přeceňování,
- pokládání jednotlivých a dílčích otázek místo úkolů vyžadujících širší spektrum kompetencí a námětů k činnostem,
- málo tvořivých otázek a úkolů,
- formulace úkolů s malou mírou důvěry k žákům,
- úkoly a náměty k činnostem typově chudé,
- pokládání úkolů k činnostem až po četbě,
- striktní a interpretativní pokládání otázek,
- malá motivační síla otázek a úkolů,
- více uzavřených než otevřených otázek,
- špatné zacházení s mezipředmětovými vztahy (Hník, 2021, str. 46–51)

Výzvou oboru literární didaktiky vztahující se k obsahu literárního vzdělávání zakotveného v čítankách (a učebnicích literární výchovy) je plně respektovat transformaci vzdělávacího předmětu. V oblasti tvorby čítanek a učebnic to znamená posílit princip poznávání díla na úkor principu poznávání o díle. V čítankách by přitom mělo poznávání díla z povahy věci dominovat, tím důsledněji na prvním stupni ZŠ (čítanka přináší soubor textů a přímou práci s nimi), v učebnicích by měly být zastoupeny oba principy, tedy jak poznávání o díle, tak poznávání díla. (Hník, 2021, str. 51–52)

5.2 Analýza čítanek a učebnic literární výchovy na 2. stupni základní školy

V následující podkapitole si uvedeme příklady integrace textů Williama Shakespeara v rámci čítanek a učebnic určených pro druhý stupeň základní školy. Uvedené čítanky a učebnice disponují doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) České republiky pro rok 2024. Patří tam čítankové řady Alter, Didaktis, Fraus, Nová škola Brno s.r.o., Nová škola Brno Duha s.r.o., Nová škola s.r.o., Parta, Prodos, SPN (Státní pedagogické nakladatelství) a Taktik International.

Nakladatelství *Alter* zahrnuje texty Williama Shakespeara ve dvou dílech čítankové řady. V 7. ročníku můžeme najít ukázkou z díla *Romeo a Julie* a také převyprávěnou verzi díla *Romeo a Julie* Evou Vrchlickou. V čítance pro 8. ročník nalezneme integraci textů autora na základě jeho básnické tvorby, a to prostřednictvím *Sonetu 91*. K oběma dílům řady se vztahují ještě publikace *Literární výchova – doplněk k čítance (7/8)*, které obsahují informace k zmíněným ukázkám Williama Shakespeara.

Čítankové řady nakladatelství *Didaktis* nám také nabízí texty Williama Shakespeara. V *Literární výchově pro život 8* můžeme nalézt v tematickém celku s názvem *Na divadelních prknech* dílo *Romeo a Julie* a dílo *Shakespeare a jeviště svět* od shakespeareologa Martina Hilského. V publikaci pro 9. ročník nalezneme v tematickém celku *Láska napříč staletími* ukázkou z díla *Sonety*, přesněji *Sonet 66* a *Sonet 130*. Čítanková řada se skládá z učebnice a pracovního sešitu.

Integrace textů Williama Shakespeara je v rámci čítankové řady nakladatelství *Fraus* zahrnuta do čítanky pro 8. ročník. Doložku MŠMT získaly dvě vydání této čítankové řady nakladatelství. Ukázky z díla Williama Shakespeara se nachází ve starším vydání Čítanky 8

(Lederbuchová a kol.). V rámci staršího vydání nalezneme ukázky z díla *Romeo a Julie*, *Sonet 66* a *Sonet 130*. V novějším vydání (Šebesta a kol.) můžeme najít ukázku z díla *Romeo a Julie*.

V rámci nakladatelství *Nová škola Brno s.r.o.* nebyly zjištěny žádné relevantní informace. Na internetových stránkách nakladatelství jsme se dozvěděli, že v rámci čítankových řad pro 2. stupeň základních škol nakladatelství pouze distribuuje čítankovou řadu nakladatelství *Nová škola Brno Duha s.r.o.*

Nakladatelství *Nová škola Brno Duha s.r.o.* uvádí ukázky z díla autora v jedné publikaci z čítankové řady. Ukázky z děl *Romeo a Julie* a *Sonet 91* se nachází v čítance pro 8. ročník. Během analýzy čítankové řady nakladatelství *Nová škola s.r.o.* jsme došli k závěru, že tato čítanková řada neobsahuje ani jednu ukázku z děl Williama Shakespeara. Taktéž i při analýze čítankové řady nakladatelství *Parta* nenalzáme ani jednu ukázku z díla autora.

I nakladatelství *Prodos* zařadilo do své čítankové řady ukázky z díla Williama Shakespeara. Přesněji se jedná o čítanku pro 8. ročník (Čítanka 8), ve které najdeme ukázku z díla *Romeo a Julie* a *Sonet 115* a *Sonet 130*. Čítanková řada obsahuje učebnici a pracovní sešit.

Další nakladatelství, které zde zmíníme je *SPN (Státní pedagogické nakladatelství)*. V čítance 7. ročníku (Čítanka 7) můžeme nalézt převyprávěnou verzi díla *Romeo a Julie* od Evy Vrchlické.

Posledním zmíněným nakladatelstvím je *TAKTIK international*. Čítanková řada tohoto nakladatelství obsahuje v publikaci *Hravá čítanka 7* ukázku z díla *Romeo a Julie*. Čítanková řada se skládá z čítanky, učebnice a pracovního sešitu, avšak ani v učebnici a ani v pracovnímu sešitu pro 7. ročník nebyly nalezeny informace o ukázce *Romeo a Julie* z čítanky pro 7. ročník.

Nakladatelství	Název	Autor	Rok vydání	Platnost doložky	Obsah	Poznámky
Alter	Čítanka 6	Bradáčová, L.; Horáčková, M. a kol.	1998	06.09.2023	/	
	Čítanka 7	Lískovcová, M.; Bradáčová, L. a kol.	2006	23.04.2025	Romeo a Julie + Romeo a	

					Julie (Vrchlická)	
	Čítanka 8	Horáčková, M.; Rezutková, H.	2020	23.04.2025	Sonet 91	
	Čítanka 9	Lískovcová, M.; Rezutková, H. a kol.	2006	23.04.2025	/	
	Literární výchova 6, Doplněk k Čítance 6	Horáčková, M.; Staudková, H. a kol.	1988	06.09.2023	/	
	Literární výchova 7, Doplněk k Čítance 7	Horáčková, M.; Staudková, H.	2006	23.04.2025	Romeo a Julie	
	Literární výchova 8, Doplněk k Čítance 8	Horáčková, M.; Staudková, H.	2006	23.04.2025	Sonet 91	
	Literární výchova 9, Doplněk k Čítance 9	Lískovcová, M.; Staudková, H. a kol.	2006	23.04.2025	/	
Didaktis	Literární výchova pro život 8	Kováčsová, L.; Tarábková, M.; Vala, J.		29.11.2027	Romeo a Julie, Shakespeare a jeviště svět (Hilský)	
	Literární výchova pro život 9	Oplatková, M.; Starý, J.; Treflíková, S.; Vokřínek, P.:	2022	26.05.2028	Sonet 66 + 130	
Fraus	Čítanka pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia	Lederbuchová, L.; Stehlíková, M.	2005	10.01.2024	/	

	Čítanka pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia	Lederbuchová, L.; Stehlíková, M.		20.07.2024	Romeo a Julie, Sonet 66, Sonet 130	
	Čítanka pro 6. ročník základní školy a víceletá gymnázia	Šebesta, K.; Šormová, K.; Synková, P.; Králíková, A.; Marek, A.		23.06.2028	/	
	Čítanka pro 7. ročník základní školy a víceletá gymnázia	Šebesta, K.; Šormová, K.; Synková, P.; Králíková, A.; Marek, A.	2018	25.10.2023	/	
	Čítanka pro 8. ročník základní školy a víceletá gymnázia	Šebesta, K.; Šormová, K.; Synková, P.; Králíková, A.; Marek, A.	2019	21.01.2025	Romeo a Julie	
	Čítanka pro 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia	Šebesta, K.; Šormová, K.; Synková, P.; Králíková, A.; Marek, A.	2020	13.05.2026	/	
Nová škola Brno, s.r.o.	Čítanka 7	Ondrášková, K.; Janáčková, Z.		02.03.2025	Informace nebylo možné ověřit	Distribuce učebnic nakl. Nová škola DUHA, s.r.o.
	Čítanka 8 (učebnice a pracovní sešit)	Janáčková, Z.; Prátová, K.; Vieweghová, T.	2017	13.02.2025	Informace nebylo možné ověřit	Distribuce učebnic nakl. Nová škola DUHA, s.r.o.
	Čítanka 9	Janáčková, Z. a kol.		19.02.2024	Informace nebylo možné ověřit	Distribuce učebnic nakl. Nová škola DUHA, s.r.o.

Nová škola – DUHA s.r.o.	Čítanka pro 6. ročník	Janáčková, Z.; Fejfušová, M.	2007	12.03.2025	/	
	Čítanka pro 8. ročník	Janáčková, Z. a kol.		16.11.2028	Romeo a Julie, Sonet 91	
Nová škola, s.r.o.	Čítanka pro 7. ročník	Vieweghová, T. a kol.	2019	07.03.2 025	/	
	Čítanka pro 8. ročník	Vieweghová, T. a kol.	2014	21.11.2025	/	
	Čítanka pro 9. ročník	Vieweghová, T. a kol.		05.06.2026	/	
	Čítanka pro 6. ročník	Bičanová, L.; Dymáčková, L.	2022	13.05.2027	/	
Parta	Čítanka pro 2. stupeň ZŠ, 1. díl (pro 6. ročník), určená žákům s přiznanými podpůrnými opatřeními	Gebhartová, V., Gregor, M.		08.04.2028	/	
	Čítanka pro 2. stupeň ZŠ, 1. díl (pro 6. ročník), určená žákům s přiznanými podpůrnými opatřeními	Gebhartová, V., Gregor, M.		08.04.2028	/	
	Čítanka pro 2. stupeň ZŠ, 3. díl (pro 8. ročník), určená žákům s přiznanými podpůrnými opatřeními	Gebhartová, V., Gregor, M.		14.04.2028	/	
	Čítanka pro 2. stupeň ZŠ, 4. díl (pro 9. ročník),	Gebhartová, V., Gregor, M.		14.04.2028	/	

	určena žákům s přiznanými podpůrnými opatřeními					
Prodos	Čítanka 6 (učebnice a pracovní sešit)	Dorovská, D.; Řeřichová, V.	2022	22.03.2028	/	
	Čítanka 7 (učebnice a pracovní sešit)	Dorovská, D.; Řeřichová, V.	2017	02.05.2023	/	
	Čítanka 8 (učebnice a pracovní sešit)	Dorovská, D.; Řeřichová, V.		14.05.2024	Romeo a Julie, Sonet 115, Sonet 139	
	Čítanka 9 (učebnice a pracovní sešit)	Dorovská, D.; Řeřichová, V.	2008	10.07.2025	/	
SPN, a.s.	Čítanka 6	Soukal, J.	2019	30.01.2025	/	
	Čítanka 7	Soukal, J.	2019	30.01.2025	Romeo a Julie (Vrchlická)	
	Čítanka 8	Soukal, J.	2019	30.01.2025	/	
	Čítanka 9	Soukal, J.	2019	30.01.202	/	
TAKTIK International	Hravá literatura 6 - Přehled dějin literatury a literární teorie (učebnice a pracovní sešit)	kol. autorů		20.06.2029	/	
	Hravá čítanka 6	kol. autorů		20.06.2029	/	
	Hravá literatura 7 (učebnice a pracovní sešit)	Křivancová, M.		30.04.2024	Romeo a Julie	
	Hravá čítanka 7	kol. autorů		20.06.2029	/	
	Hravá literatura 8 - Přehled dějin literatury a literární teorie	kol. autorů		20.06.2029	/	

	(učebnice a pracovní sešit)					
	Hravá čítanka 8	Nováková, J.; Franta, D.		25.09.2029	/	
	Hravá literatura 9 - Přehled dějin literatury a literární teorie (učebnice a pracovní sešit)	kol. autorů		20.06.2029	/	

Tabulka 12: Informace doložek z MŠMT zaměřující se na integraci textů Williama Shakespeara do literární výchovy (MŠMT, 2024)

6. Rozhovor s prof. Hilským

V této kapitole máme tu čest představit rozhovor se známým shakespearologem Martinem Hilským, osobností, která si získala nejen uznání, ale i respekt ve světě výzkumu literatury a překladatelství. Martin Hilský se stal neoddiskutovatelnou autoritou v oblasti studia děl Williama Shakespeara a jeho překladů do českého jazyka. Jeho práce nejen přinesla nové poznatky o Shakespearových textech, ale také otevřela cestu k hlubšímu porozumění a interpretaci Shakespearova odkazu v české literatuře a kultuře.

Rozhovor s Martinem Hilským je zde zahrnut, nejen jako důležitá součást této práce, ale i jako uznání jeho významné role v propagaci a popularizaci díla Williama Shakespeara v českém prostředí. Jeho vášeň pro Shakespearovo dílo a jeho schopnost předat tuto vášeň dalším generacím čtenářů a diváků nás inspirovala k hlubšímu pochopení a lásce k tomuto významnému dramatikovi a básníkovi. V rozhovoru se zaměřujeme na jeho pohled na problematiku, která se týká této práce. Vzhledem k vytíženosti pana profesora byl rozhovor proveden písemnou formou (informovaný souhlas viz příloha č. 1).

1. Myslíte, že je Shakespeare žádané téma? V čem je podle Vás aktuální?

Shakespeare byl, je a bude aktuální v každé době. Je tomu tak především proto, že jeho hry a básně vyprávějí o paradoxech lidského bytí na tomto světě.

2. Myslíte si, že je vhodné využívat texty Shakespeara na základní škole? Na základě analýzy učebnic schválených MŠMT se v každé učebnici objevuje jedno nebo maximálně dvě díla, a to je Romeo a Julie a Sonety. V některých učebnicích dokonce žádná. Nemyslíte si, že jsou tím žáci ochuzeni o ostatní díla?

Myslím, že Sonety a Romeo a Julie jsou velmi vhodné texty pro školy a představují dobrý úvod k jeho dalším hrám a básním. Ale záleží na učitelích, jak s těmito texty v hodinách naloží. Mohou vzbudit další zájem žáků, anebo je naopak od Shakespeara odradit. To platí pro všechny stupně škol. Není rozhodující, jaký text učitel zvolí, daleko důležitější je, jak Shakespeara žákům podá.

3. V jednom interview jste říkal, že jste dal souhlas s použitím vašeho překladu do komiksové řady. A tak bych se Vás chtěla zeptat, jestli jste někdy četl i převyprávěné příběhy Shakespeara – např. čeští autoři, jako je Fučíková (Shakespeare), Hulpach (Příběhy ze Shakespeara) nebo zahraniční série A Shakespeare story nebo OMG Shakespeare. Co si o nich myslíte? Myslíte si, že se v komiksech a třeba i v těch

převyprávěných příbězích vytrácí shakespearovství? Mohlo by to dle Vás třeba vést v budoucnu k přečtení textů Shakespeara?

O převyprávěných verzích Shakespeara vím, ale zatím jsem neměl důvod se jimi zabývat podrobně. V žádném případě nemohou Shakespeara nahradit. V nejlepším případě mohou vzbudit zájem o něj. Vzhledem k tomu, že Shakespearovy texty jsou pro mladší čtenáře jen těžko srozumitelné, mají převyprávění specifickou společenskou funkci. Z vlastní zkušenosti vím, že například komiksové verze Shakespeara mohou podnítit hlubší zájem o Shakespeara.

4. Které dílo byste doporučil žákům základní školy, a které by mohlo být podle Vás pro ně nesrozumitelné?

To záleží na čtenářích. Obecně platná odpověď na tuto otázku není. Ani již zmíněná tragédie Romeo a Julie není v úplném znění vhodná pro mladší čtenáře, neboť obsahuje velké množství dost drsných erotických hříček. Možná, že komedie Sen noci svatojánské je ideální pro první "zasvěcení" do Shakespeara.

5. Jednou jste řekl: „Shakespeare by mohl češtině závidět nádherný humor a hudebnost.“ Myslíte si, že je jeho dílo v češtině krásnější než v angličtině?

Tím jsem myslel jen to, že i čeština disponuje úžasnou hudbou řeči, ale je to zcela jiná hudba. Ty dvě řeči, angličtina a čeština, nejen jinak znamenají a jinak znějí, ale také jinak myslí a cítí.

6. Měl jste někdy apriorní negace k některému z jeho děl? Žáci často soudí knihu podle obalu nebo jen podle titulu knihy. I já to tak měla. Jindřicha VIII. jsem četla kvůli diplomové práci a dříve jsem si dle názvu myslela, že to bude jen nudná historická hra. Ono to tak ale nebylo. Stává se Vám to taky někdy? Co byste žákům poradil, aby to tak neměli?

Apriorní negaci nepokládám za vhodný a užitečný výchozí princip.

7. Kdybyste v této době seděl ve školní lavici, učil se o Shakespearovi a četl poprvé jeho texty, zamiloval byste se do nich znovu?

Já jsem si Shakespeara ve školních lavicích nezamiloval, protože jsem ho tam nepoznal. Byla to nejspíš chyba těch školních lavic. Ale uznávám, že ve školních lavicích Shakespeara poznat nelze. To musí přijít, když vůbec, tak mnohem později.

8. Ve škole se často učíme o Shakespearovi pouze fakta. I já sama nezažila, že bych se dozvěděla o Shakespearově Anne Hathawayové, o černé vráně, nebo spekulaci

o ztracených rocích. Myslíte si, že by mělo na výuku pozitivní vliv přiblížit Shakespeara jako člověka?

Ale Anne Hathawayová, černá vrána a "ztracená léta" jsou přece fakta. Přes fakta o Shakespearově životě nemůžete pochopit Shakespearovu imaginaci. Tu můžeme objevit jen v jeho hrách a básních.

9. V jednom interview jste říkal, že by v Anglii nebyl moderní překlad Shakespeara „úspěšný“ a v divadlech by se nehrál. Ale v češtině máme vlastně za poslední století několik nových překladů Shakespeara a díky tomu dílu Shakespeara rozumíme, protože i díky vám je v dnešní, moderní podobě. Proč by to v angličtině nefungovalo? Nemohlo by to lidem pomoci tomu lépe rozumět?

Je zásadní rozdíl mezi překladem Shakespeara do cizích jazyků a překlady Shakespeara do současné angličtiny.

7. Integrace textů do výuky

Pro integraci textů Williama Shakespeara do literární výchovy jsme zvolili vytvoření pracovních listů. Při sestavování pracovních listů jsme vycházeli z teoretických znalostí z didaktiky literatury. Pracovní listy obsahují ukázkou z jednoho díla Williama Shakespeara. Každý list zachycuje dílčí ukázkou z díla autora a poté je do každého pracovního listu zařazena ještě jedna ukázkou, buďto pokračování díla autora, některá z transformací textu, podobné téma u jiného autora a jiné.

Pracovní listy mohou být využity nezávisle na sobě. Ve výuce s nimi učitel může pracovat samostatně. Učitel má možnost vybrat si pracovní list ze souboru a použít ho při výuce prostřednictvím integrace pracovních listů. Pracovní listy lze však použít i dohromady na základě tématu (viz níže).

Každý pracovní list zachycuje jednu z možností, jak s dílem Williama Shakespeara můžeme pracovat. Existuje nespočet způsobů, jak s dílem pracovat a jakou ukázkou si vybrat. Ukázky byly vybrány tak, aby žáky motivovaly a oni byli schopni jim porozumět. Zároveň jsme se zaměřili na to, aby ukázky byly srozumitelné pro žáky 8. – 9. třídy. Snažíme se prostřednictvím ukázek zapojit jak průřezová témata, především cílíme na osobnostní a sociální výchovu, tak i na mezipředmětové vztahy, především dějepis.

Důležité je také dodat, jak už bylo zmíněno v teoretické části, že každý žák bude ukázkou vnímat jinak a každý z nich bude do ukázky promítat své myšlenky a názory. Během vytváření textů jsme se snažili postupovat tak, abychom cílili na žáky jednotlivě, na jejich dojmy a pohled na dílo.

Při tvorbě pracovních listů jsme se snažili každý pracovní list vždy zpracovat tak, aby nebyl úplně odtržen kontext díla. K tomuto jsme využili samostatnou část s názvem *Zajímavosti*, ve které shrnujeme několik faktů o díle a také zároveň i druhou ukázkou, která buď navazuje na dílo, nebo si pohled na dílo utváříme prostřednictvím transformace textů a textů jiných autorů. Avšak i přesto je možné, že mohou nastat problémy s odtržeností od celkového díla, které se dají následně vyřešit po čtenářské lekci shrnutím díla s důrazem na různé či potřebné faktory.

Pracovní listy jsme rozdělili do šesti kapitol. Každá z těchto kapitol zachycuje ukázky s podobným tématem, které je naznačeno v názvu kapitoly (*Nehynoucí láska, Co se škádlivá...*,

Pomsta a moc, Magická noc, Oči omráčené, Podvod, nebo lež?). Každý pracovní list má stejnou strukturu. Tato struktura zahrnuje: poznámky o díle, aktivity před čtením, ukázkou, aktivity během čtení, aktivity po čtení, prostor pro myšlenky a tvořivou chvíli (aktivity navíc pro rychlé žáky, kteří budou dříve hotoví s prací). Na konci každé kapitoly se nachází přiřazování názvů k obrázkům na základě přečtených ukázek textu. Celkový soubor pracovních listů i s vizuální stránkou lze najít v této práci jako volnou přílohu č. 1 – *Shakespearova čítanka*. Pracovní listy byly vytvořeny tak, aby odpovídaly struktuře čítanky. Soubor byl vytvořen v programu *Canva* a obrázky, které obsahuje jsou buď vytvořeny prostřednictvím umělé inteligence *Deeply*, nebo přímo citovány v textu.

Jak už bylo zmíněno výše, při tvorbě pracovních listů jsme zahrnuli teoretické poznatky z jednotlivých kapitol této práce, především z didaktiky literatury, díky kterým jsme mohli směřovat využití jednotlivých ukázek. Na základě těchto teoretických poznatků byly voleny jednotlivé metody práce a čtenářské strategie.

7.1 První kapitola: Nehynoucí láska

7.1.1 Sonety

Sonety jsme si vybrali k integraci do výuky především kvůli velikosti a významnosti tohoto díla. Mimo jiné je důležité ve výuce zmínit ustálenost sonetů jako básnické formy. Obě ukázky byly zvoleny, aby ukázaly potenciál díla, ale zároveň i rozdílnost v pojetí sonetů určených mladému aristokratovi a černé dámě zaměřující se hlavně na tón sonetu a vyjádření tématu.

Aktivity před čtením:

1. Ze slovníku vypadlo slovo POEZIE. Zkuste ho definovat. Výsledky porovnejte ve dvojicích.
2. Vysvětlete pojem SONET. Zda nevíte, vyhledejte ve slovníku/na internetu.
3. PĚTILÍSTEK: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma – LÁSKA.

V aktivitách před čtením jsme použili metodu, při které žák bude mít za úkol vysvětlení pojmů a zároveň my si můžeme ověřit jeho dosavadní znalosti o tématu. Poté použijeme metodu *pětílístek*, při které budou žáci rozvíjet svoji fantazii a my zjistíme, jaký mají názor na danou problematiku.

První ukázka: SONET 23

Tak jako špatný herec na scéně,

*co samou trémou neví, co má říct,
či zuřivec, co křičí zmateně,
v návalu vášně neřekne však nic,
tak já tu stojím bez dechu a němý,
breviář lásky jak bych zapomněl,
přívalem citu tak jsem roztřesený,
že vůbec nevím, co bych říci měl.
Ať moje oči jsou mí tlumočníci,
ač nemluví, jsou výmluvné až dost,
v nich najde posly srdce žadonící
a já zas ztracenou svou výřečnost.*

*Nauč se číst, co pohledy mé piší,
očima přece pravá láska slyší. (Shakespeare, 2012, str. 129)*

Aktivity během čtení:

1. Jak na vás báseň působí? Co se v ní odehrává?
2. T-GRAF: Jaké pocity báseň zachycuje? Doložte na příkladech z textu.
3. Komu je podle vás báseň určena? Má konkrétního adresáta?
4. Kdo je vypravěčem? Je mluvčí přímo v textu? Zdůvodněte.
5. Je báseň bohatá na básnické obrazy? Pokud ano, vypište příklady.
6. Vysvětlete význam verše: *ač nemluví, jsou výmluvné až dost...*
7. Jaký je význam slova **BREVIÁŘ**?
8. Je pro vás báseň srozumitelná? Vypište slova, kterým nerozumíte a vyhledejte jejich význam.
9. Jak by mohla báseň pokračovat? Vymyslete další čtyři verše.

Při plnění aktivit během čtení jsou otázky zaměřené na hledání informací v textu, mezi ně patří například shrnování děje, zjištění adresáta básně, kdo je vypravěčem básně, nebo jak je báseň bohatá z hlediska jazyka. Opět zahrnujeme vysvětlení pojmu a zároveň klademe důraz i na předvídání a vlastní pocity čtenáře.

Druhá ukázka: SONET 147

*Má láska je jak horečka, co touží
co nejvíc tu svou nemoc roznítit,
radost má z toho, co ji nejvíc souží,
co nejvíc živí zvrhlý apetyt.*

*Rozum, ten doktor lásky, dostal vztek,
že neléčím, jak řek, tu chorobu,
teď už vím, že když nemám jeho lék,
má touha přivede mne do hrobu.
Pomoci není, komu není rady,
blábolím, blouzním, blázním, bloudím tmou,
a nevím sám, co to mám za nápady,
nechci znát pravdu, pořád vedu svou:
že krásná jsi a že jsi moje světlo,
když jsi jak noc a černější než peklo.* (Shakespeare, 2012, str. 377)

Aktivity během čtení:

1. Jaká je atmosféra básně? Zdůvodněte.
2. Má báseň stejného adresáta jako ta předchozí? Doložte z textu.
3. Co byste dělali, kdybyste byli v kůži básníka?
4. Myslíte si, že se taková situace může objevit v reálném životě? Zdůvodněte.
5. Pokuste se zformulovat hlavní myšlenku obou ukázek básní.

U druhé ukázky se zaměřujeme opět na adresáta básně a smysl daného díla/ukázek. Zároveň zde využíváme hledání souvislostí mezi žákem a textem, předvídání a pocity čtenářů. Tyto strategie by měly žáka motivovat k přemýšlení o díle jiným způsobem.

Aktivity po čtení:

1. Jak se liší od sebe tyto sonety? A co měly naopak společného? Zaměřte se na téma a atmosféru sonetu.
2. Líbily se vám básně? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Která z básní se vám líbila více a proč?
3. Na základě přečtených sonetů, chtěli byste si přečíst další sonety od Williama Shakespeara?

Tvořivá chvíle

1. Zkuste vytvořit vlastní sonet dle pokynů učitele na téma – LÁSKA.

Otázky v aktivitách po čtení jsou především zaměřené na srovnání těchto sonetů, jak z hlediska tématu a atmosféry. Při srovnávání se zaměřujeme i na hodnocení sonetů. Zaměřujeme se na to, co se žákům líbilo, co naopak se jim nelíbilo a zda by si přečetli i další sonety od autora.

Pro žáky, kteří jsou rychle hotoví, jsme do pracovního listu zasadili část s názvem *Tvořivá chvilka*, kde žáci mohou vytvářet své texty. V tomto případě jde o vytvoření sonetu, na základě kterého si žáci osvojují jak formu sonetu, tak i rozvoj fantazie.

7.1.2 Romeo a Julie

Na základě analýzy čítanek i celosvětového povědomí o tomto příběhu, můžeme říct, že dílo *Romeo a Julie* je jedním z děl, které se vyskytuje v čítankách nejčastěji, a proto jsme tuto tragédii zahrnuli do pracovních listů. Danou ukázkou z díla jsme vybrali, protože dle našeho názoru zachycuje podstatu díla. Zároveň tato ukáзка zachycuje i sonetovou tvorbu básníka, což můžeme využít k propojení poznatků z minulé hodiny. Dále jsme zvolili transformaci textu na filmovou adaptaci, která žákům může ukázat, že knihy lze zachytit různými způsoby, motivovat je ke čtení a srovnávat filmovou adaptaci s původním textem.

Aktivity před čtením:

1. Už jste někdy slyšeli o této hře (v knize, písničce, filmu, ...)? Co o té hře již víte?
2. Co se vám vybaví, když se řekne slovo LÁSKA.
3. Jak poznáme, že nás má někdo rád?

V části aktivity před čtením se snažíme prostřednictvím otázek a metod u žáků evokovat povědomí o tomto celosvětově známém příběhu. V této části se také snažíme u žáků vyvolat asociace k danému tématu. Na základě poslední otázky se zaměřujeme na hledání souvislostí mezi žákem a tématem, a tím u něj vzbudit propojenost literatury s osobním životem.

První ukáзка:

*ROMEO: Jestli má ruka nevhodně a směle
znesvěcuje tvou dlaň, tu svatyni,
ať rty jsou poutníci, co uzarděle
svým něžným hříchem ten hřích odčiní.*

*JULIE: Své ruce křivdíš, a to velice,
vždyť jako svátost vzýváš mne svou dlani,
bud poutník se dotkne ruky světice,
dlaň líbá dlaň, než vyřkne zbožné přání.*

ROMEO: Světice mají rty – i poutníci.

JULIE: Ty rty jsou, poutníče, jen na modlení.

*ROMEO: Světice, vyslyš ústa prosící –
beznaděj ihned ve víru se změni.*

JULIE: Vyslechnu mlčky tvoje svaté přání.

ROMEO: Tvé mlčení je pro mne požehnání.

(Políbí ji.)

Tvůj polibek mi ze rtů vnu smyl.

JULIE: Ty mé teď nesou dvojnásobný hřích.

*ROMEO: Polibek napraví, co pokazil,
jen polibkem.*

(Líbá ji.)

JULIE: Ty líbáš jako z knih.

CHŮVA: Chce s vámi, slečno, mluvit vaše matka.

ROMEO: Matka?

*CHŮVA: Když řeknu paní Kapuletová,
vyjde to nastejno. No přece paní domu.*

Dobrá a moudrá dáma, navíc milá.

A dceru jsem jí odkojila – já.

*Dostat ji je terno. Kdyby jen terno
– ráj! Dejte na mě.*

ROMEO: Osud tomu chtěl:

na prahu ráje zírám do pekel.

...

JULIE: Kdo je ten pán, co stojí tamhle, chůvo?

CHŮVA: Syn Tiberia. Bude po něm dědit.

JULIE: A ten, co vychází teď ze dveří?

CHŮVA: To bude, myslím, mladý Petruchio.

JULIE: A tamten za ním, ten, co nechtěl tančit?

CHŮVA: To nevím, slečno.

JULIE: Tak se běž zeptat.

(Chůva odejde.)

*Jestli je ženatý, hned chystejte mi
svatební lože v nejčernější zemi.*

CHŮVA (Vrací se): Romeo je to. Montek Romeo.

Jediný syn vašeho nepřítele.

JULIE: Má lásko, z nenávisti zrozená,

sotva se zrodíš, rodem zrazená,

osudná lásko, vyvedlas to skvěle:

milovat musím svého nepřítele.

CHŮVA: Co je to za nesmysly?

JULIE: Řikanka.

Naučil mě ji jeden z tanečníků. (Shakespeare, 2004, str. 34–37)

Aktivity během čtení:

1. Popište situaci, která se odehrává v ukázce.
2. Co milenci zjistili? Jak na to reagovali?
3. Vysvětlete význam slovního spojení: *na prahu ráje zírám do pekel...*
4. Jakými způsoby je v textu nazývána matka Julie?

5. Je ukázka bohatá na básnické jazykové prostředky? Pokud ano, vypište příklady.
6. V první části ukázky pozorujte strukturu promluv. Liší se od zbytku textu? Pokud to půjde, zkuste určit druh rýmu.
7. Jak se liší mluva Romea a Julie od mluvy chůvy?
8. Jsou v ukázce nějaká slova, kterým nerozumíte? Slova vypište a vyhledejte jejich význam.

Otázky položené v rámci aktivit během čtení jsou zaměřené jak na hledání odpovědí v textu, tak i na rozvíjení své představivosti. Při této ukázce především klademe důraz na jazyk a versologii textu.

Druhá ukázka: ukázka z filmové adaptace *Romeo a Julie* z roku 1996

Aktivity během čtení:

1. Čím se liší filmová adaptace od textu divadelní hry? Vypište příklady.
2. Myslíte si, že zvládne překonat mladý pár překážky, které se vyskytly v jejich vztahu?
3. Jak si myslíte, že bude příběh pokračovat?
4. Myslíte si, že by se tato událost mohla stát v reálném životě?

V této části se zaměřujeme, jak se liší původní text od jeho transformované podoby. Zároveň zde často využíváme čtenářskou strategii *předvidání* pro utváření vlastních názorů a zároveň i rozvoj kreativity. Dále se opět snažíme příběh spojit s reálným světem a pohled žáka na tuto skutečnost.

Aktivity po čtení:

1. Líbil se vám text a filmová adaptace? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Co bylo lepší?
2. **SKUPINOVÁ PRÁCE:** Napište hrdinům krátký dopis, kde jim poradíte, co by měli udělat, aby překonali dané překážky.
3. Na základě ukázek z díla *Romeo a Julie*, chtěli byste se o hře dozvědět více?

Tvořivá chvílka

1. Napište volné pokračování hry *Romeo a Julie* ve formě vyprávění.

V rámci aktivit po čtení se zaměřujeme na tvořivost a spolupráci žáků. Mimo jiné je i dán velký důraz na důležitost vlastního názoru žáka na dané dílo. Hodnocení je proto klíčovou strategií v této části. Pro rychlé žáky jsme opět připravili tvořivý úkol navíc, a to se zaměřením na rozvoj kreativity, ale zároveň i s důrazem na transformaci z textu divadelní hry na vyprávění.

7.1.3 Antonius a Kleopatra

Dílo *Antonius a Kleopatra* jsme do souboru vybrali z několika důvodů. Tato tragédie zachycuje příběh dvou známých historických osobností a díky tomu se nám nabízí využít mezipředmětových vztahů s dějepisem. Mimo jiné je toto dílo obrazem vášnivé lásky a krutého osudu obou postav. Při navazování na přechozí díla zde můžeme pozorovat posun od mladé lásky k lásce vyspělé, což můžeme vyvodit i z ukázky, kde je zobrazena složitost lidských vztahů.

Aktivity před čtením:

1. Kdo byli Antonius a Kleopatra? Vyhledejte o nich základní informace.
2. Proč podle vás napsal William Shakespeare hru o nich?
3. Znáte nějaké filmy, které některou z těchto postav zachycovaly?

V této části se zaměříme na mezipředmětové vztahy s dějepisem a budeme žáky vést k tomu, aby si vybavili a našli informace o hlavních hrdinech příběhu. Do otázek v aktivitách před čtením zapojíme také předvídání k rozvoji fantazie žáků. Zároveň budeme poslední otázkou cílit na kulturní aspekt žáků.

První ukázka:

ANTONIUS: Drahá královno –

KLEOPATRA Pust'te mě k vodě, prosím.

ANTONIUS: Co se děje?

KLEOPATRA: Na očích vám čtu samé dobré zprávy.

Paní choť píše, že se smíte vrátit?

Že vás sem pouštěla, to nepochopím.

Ať neříká, že vás tu držím já!

Co je vám do mne, že? Jste jenom její.

ANTONIUS: Bohové nejlíp vědí –

KLEOPATRA: Nikdy nikdo

nezradil takhle královnu! Já to

tušila od začátku.

ANTONIUS: Kleopatro –

KLEOPATRA: Jak jsem si mohla myslet, že jsi můj?

Tvé sliby, pravda, zbořily by nebe!

Nezradil jsi snad Fulvii? Já blázen!

Na sliby dát, co vzaly za své dřív,

než vypustils je z úst!

ANTONIUS: Má královno –

KLEOPATRA: A výmluvy si nechte od cesty.

*Sbohem. Už at' jste pryč! To bylo řečí,
abyste mohl zůstat! Žádné sbohem.
V mých rtech a očích byla tehdy věčnost,
v obočí ráj, v mém zjevu božský půvab
a samé dary nebe. Jsou tam pořád:
největší voják světa jinak byl by
největší lhář.*

ANTONIUS: Má královno –

*KLEOPATRA: Jen mít
takovou sílu, předvedla bych ti, co zmůže
Egyptánka.*

ANTONIUS: Má paní, vyslyšte mne:

*Železná nutnost volá mě teď pryč,
leč moje srdce zůstává tu s vámi.*

*Tasené meče hrozí Itálii
občanskou válkou. Sextus Pompeius
se blíží k branám Říma, síly jsou
vyrovnané, což plodí frakční boj.*

*Kdo dřív byl nenáviděn, získal moc
a s ní i lásku lidu. Pompeius,
dřív zavržený, ozdobil se slávou
otce a přivlastnil si lásku všech,
jimž nedaří se v dnešních poměrech
a jejichž počet je už hrozivý.*

*Mír ochořel sám sebou. Hledá lék
v jakékoli změně. Osobní můj důvod
vás jistě zklidní: Fulviina smrt.*

*KLEOPATRA: Ač přes svůj věk jsem občas pošetilá,
dětinská nejsem. Fulvie, a umřít?*

ANTONIUS: Je mrtvá, královno.

(Podá jí dopisy.) (Shakespeare, 2006, str. 21–22)

Aktivity během čtení:

1. Co se v ukázce odehrává?
2. Proč musí Antonius odjet?
3. Vysvětlete význam slovního spojení: *pusťte mě k vodě, prosím ...*
4. Myslíte si, že byla Kleopatra naivní, když si myslela, že s ní zůstane v Egyptě? Vrátil se k ní podle vás?
5. Co by se podle vás stalo, kdyby se to Antonius nesnažil Kleopatře vysvětlit a jen odešel?
6. T-GRAF: Z textu vypište části, které vás zaujaly. Svůj výběr zdůvodněte.
7. Jak si myslíte, že bude příběh pokračovat?

V rámci otázek v části aktivity během čtení se opět zaměřujeme především na hledání informací v textu, avšak zahrnujeme i otázky na vysvětlení významu, rozvoj kreativity prostřednictvím předvídání a vyjádření vlastního názoru na ukázkou.

Druhá ukázka:

Antonius, mocný římský vládce, se zamiluje do Kleopatry, královny Egypta. Jeho vášeň a láska k ní ho odvádí od povinností a závazků ve Římě. To vyvolává nepřátelství mezi ním a Octaviánem, jeho spoluvládce, který se obává, že Antonius ztrácí svou moc a zodpovědnost. Antonius opouští Egypt poté, co zjistí, že jeho žena Fulvia zemřela. V Římě se setkává s Octaviánem, a aby s ním uzavřel mír, bere si za ženu jeho sestru Octávii. V Egyptě se Kleopatra dozvídá o Antoniově manželství a je z toho nešťastná.

Triumvirové vyjednávají se Sextem Pompeiem a nabízí mu příměří, které nakonec přijme. Později je ale Octaviánem a Lepidem porušeno uzavřené příměří a Antonius se rozhodne jednat. Opouští Octávii a vrací se do Egypta za Kleopatrou. V Egyptě se s Kleopatrou nechají korunovat vládci Egypta a východní třetiny římského impéria (což byla Antoniova část coby jednoho z Triumvirů).

Nakonec dojde k bitvě u Actia, kde se střetnou Antonius a Octavián. Kleopatra, přesvědčená o Antoniově porážce, opustí bitvu a uteče. Antonius se na ni zlobí, ale odpouští jí. V další bitvě ho opět Kleopatra zradí. Tentokrát jí ale odpustit nechce. Kleopatra se snaží získat jeho lásku zpět tím, že mu nechá vzkázat, že je mrtvá. Antonius na zprávu o smrti ale reaguje jinak, než myslela. Ztrácí veškerou naději a spáchá sebevraždu. Umírá jí v náručí. Mezitím Octaviánus vyzývá Kleopatru, aby se vzdala. Kleopatra je zdrcena ztrátou své lásky a rozhodne se následovat Antonia do smrti. Nechá se uštknout hadem. Octaviánus objeví její tělo a nechá milence pohřbit společně. (Hulpach, 2004, 15–22)

Aktivity během čtení:

1. Ve které části díla se nachází předchozí ukázka?
2. Myslíte si, že šlo smrti předejít? Zdůvodněte.
3. Co je hlavní myšlenkou díla?
4. Charakterizujte hlavní postavy příběhu.

V této části jsme zařadili jako ukázkou děj díla, kdy jsme se inspirovali knihou *Příběhy ze Shakespeara* od Vladimíra Hulpacha. Snažíme se žákům ukázat, jak to s hrdiny dopadlo a cílit na ně, aby se zamysleli, zda to mohlo být jinak. Zaměřujeme se na smysl díla a charakteristiku postav. Případně se jich můžeme později ptát, zda informace, které

o osobnostech zjistili jsou shodné s jejich charakteristikou v příběhu. Do otázek je i zahrnuto zaměření na orientaci v textu.

Aktivity po čtení:

1. Líbil se vám text? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Byl pro vás srozumitelný?
2. DIAMANT: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma – LÁSKA.
3. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste si přečíst celou hru *Antonius a Kleopatra*?

Tvořivá chvílka

1. Ve dvojicích předělejte ukázkou z textu tak, aby se Kleopatra dožadovala Antonia. Před třídou předved'te tuto inscenaci.

V této části jsme se zaměřili na čtenářskou strategii *hodnocení*. Při práci s textem je velice důležité, aby měli žáci prostor vyjádřit své myšlenky, pocity a názory. Mimo jiné využíváme metodu *diamant*, při které chceme, aby se žáci zaměřili na negativní i pozitivní stránku tématu. *Diamant* jsme zvolili jako metodu, která shrne celou kapitolu *Nehynoucí láska*. Pro rychlé žáky jsme zvolili úkol navíc, při kterém by měli využít jak spolupráce, tak i své tvůrčí já. Tímto úkolem cílíme na vzájemnou kooperaci žáků a rozvoj tvořivosti.

7.2 Druhá kapitola: Co se škádlívá...

7.2.1 Zkrocení zlé ženy

Zkrocení zlé ženy je úsměvná komedie, a proto jsme ji vybrali do souboru pracovních listů. Ostrost dialogů ve hře ukazuje Shakespeara úplně v jiném světle. Ukázka byla vybrána cíleně, aby žáky pobavila a motivovala k přečtení díla. Do integrace jsme zařadili i ukázkou nebo návštěvu inscenace této hry na základě vlastní pozitivní zkušenosti.

Aktivity před čtením:

1. Na základě názvu, o čem si myslíte, že hra bude?
2. Ze slovníku vypadlo slovo ZKROCENÍ. Zkuste ho definovat.
3. Co se vám vybaví, když se řekne slovo KOMEDIE.

V této části jsme se zaměřili na strategii *předvídání* a vysvětlení pojmu a jeho definici. Dále jsme zahrnuli otázku, na základě které by žáci měli vytvářet různé asociace a evokovat již už osvojené poznatky.

První ukázka:

PETRUCHIO: Dobrý den, Katko – to je tvoje jméno, jak se mi doneslo.

KATEŘINA: To jméno, pane, je nedonošené. Jsem Kateřina.

Vyřídíte to svým donašečům, ano?

PETRUCHIO: Jakápak Kateřina! Katka jsi, Kačenka milá, někdy rozkacená, Katka, co umí řídit jako kat, pro mě jsi prostě Káča ze všech Káč.

Teď poslouchej, ty moje Kočičko, všude tě tolik chválí pro tvou mírnost, tvou ctnost a krásu, pro něž není slov, že napadlo mne oženit se s tebou.

KATEŘINA: Případný nápad hodný nápadníka!

Když vás to mohlo, pane, napadnout, můžete zase hezky vypadnout!

PETRUCHIO: Šoupeš tu se mnou jako s nábytkem!

KATEŘINA: Já šoupat s vámi? Odsuňte se sám, vy trojnožko!

PETRUCHIO: Já? Já a trojnožka!

Sedni si na mě.

KATEŘINA: Na to jsem moc těžká.

PETRUCHIO: Nebo já na tebe?

KATEŘINA: Nejsem lehká, pane.

PETRUCHIO: Neboj se, zlato, já tě neobtěžkám.

Jsi ještě příliš mladičká a křehká.

KATEŘINA: Obtěžujete! Už mi dejte pokoj!

PETRUCHIO: I s postýlkou, ty má holubičko, vrkú!

KATEŘINA: Prosím vás, pane, alespoň nevrkejte!

PETRUCHIO: Přímou sršíš vtípem, jako sršeň.

KATEŘINA: Dejte si, pane pozor na žihadlo.

PETRUCHIO: Nejlepší bude, když ho vytrhnem.

KATEŘINA: Nevíte, kde ho mám!

PETRUCHIO: Kde ty ho máš?

Kde vosu má svůj orgán bodavý?

KATEŘINA: Tak pozor, pane, já vás popíchám!

PETRUCHIO: A čím čarará, čím, čím, čím?

KATEŘINA: Vy jste

mi ale pěkný ptáček! Jazykem!

PETRUCHIO: Jazykem? To mě teda podrž! Vosím jazykem na pěkného ptáčka? Fuj!

Jsem přeci šlechtic, urozený pán!

KATEŘINA: Uhozený pán!

(Uhodí ho.)

PETRUCHIO: Že já ti jednu šlehnu!

KATEŘINA: To by vás moc nešlechtilo, pane.

Když ušlechtilý šlechtic šlehne dámu,

v tu rámu je z něj hulvát bez titulu.

PETRUCHIO: Já nechci titul, chci tebe, Káčo. (Shakespeare, 2011, str. 51–53)

Aktivity během čtení:

1. Vlastními slovy převyprávějte, co se v ukázce odehrává.
2. Jakými různými způsoby oslovuje Petruchio Kateřinu?
3. Vysvětlete význam slovního spojení: *umí řídit jako kat ...*
4. Myslíte si, že Kateřina znovu udeří Petruchia? Zdůvodněte.
5. Co by se stalo, kdyby ho nakonec odmítla?
6. T-GRAF: Do tabulky zaznačte, jak Kateřina vidí sama sebe a jak ji vidí okolí.
7. Z ukázky vypište: aliteraci, přirovnání a inverzi.

V aktivitách během čtení jsme se snažili využít nejrůznější čtenářské strategie. První otázkou cílíme na žáky, aby byli schopni příběh shrnout nejdůležitější momenty ukázky. Dále v otázkách využíváme strategii *předvidání* nebo také *usuzování*. Mimo jiné dáváme prostřednictvím důraz na orientaci v textu, vysvětlení významu, jazyk a srovnání postavy z pohledu hrdinky a okolí.

Druhá ukázka: ukázka/návštěva inscenace *Zkrocení zlé ženy* na Shakespearovských slavnostech

Aktivity během čtení:

1. Liší se nějak inscenace od textu divadelní hry? Vypište příklady.
2. Jaké pocity ve vás tato inscenace vyvolává?
3. Charakterizujte obě sestry. Napište, v čem se odlišují a co mají společné.
4. Která z nich bude mít podle vás lepší manželství? Zdůvodněte.

V druhé části otázek během čtení žáky směřujeme, aby srovnali první ukázku s inscenací. Zároveň je žákům dám prostor k vyjádření vlastního názoru. Prostřednictvím *Vennových diagramů* žáci budou mít za úkol srovnání hrdinek dramatu. Dále je v otázkách zahrnuta i strategie *usuzování* a jeho zdůvodnění.

Aktivity po čtení:

1. Co je hlavní myšlenkou díla?
2. Líbil se vám text a divadelní inscenace? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Co se vám více líbilo?
3. Na základě ukázek z díla *Zkrocení zlé ženy*, chtěli byste si přečíst více komedií od Williama Shakespeara?

Tvořivá chvílka

1. Vyberte si ukázkou z inscenace a předělejte ji do moderního jazyka.

V aktivitách po čtení se zaměřujeme na postihnutí smyslu díla a na hodnocení díla. Prostřednictvím otázek je žákům dán prostor pro vyjádření svých pocitů a názorů. Pro rychlé žáky je vložen tvořivý úkol k pozměnění inscenace.

7.2.2 Mnoho povyku pro nic

Mnoho povyku pro nic je jednou ze známých autorových komedií, avšak dle našeho názoru ne až tak známou pro žáky základních škol, což je jedním z hlavních důvodů, proč jsme zvolili do souboru pracovních listů tuto komedii. Zajímavé je pozorovat, jak se vyvíjí dva vztahy mezi čtyřmi lidmi, a jak se navzájem mohou ovlivnit. Ukázky byly vybrány tak, aby zachytily kontrast daných vztahů a jejich vývoj. Zvolili jsme zároveň i vložení ukázky z převyprávěného příběhu a umístili ji vedle originálního textu autora k porovnání obou textů.

Aktivity před čtením:

1. Na základě klíčových slov, o čem si myslíte, že hra bude?
šeptání – nic – šok
2. Vysvětlete význam idiomu a vymyslete příklad: *dělá z komára velblouda*
3. Jaké pocity ve vás vyvolává obrázek? Zdůvodněte.

V rámci části aktivity před čtením žáky necháme předvídat na základě klíčových slov. Zároveň se u žáků zaměřujeme na vysvětlení idiomu, jeho použití v praxi a případné kladení otázek, jak by idiom mohl s textem souviset. Na základě obrázku vygenerovaného umělou inteligencí necháme žáky vyjádřit své pocity a myšlenky.

První ukázky:

BEATRICE: Divím se, že pořád ještě mluvíte, pane Benedicku. Nikdo vás neposlouchá.

BENEDICK: No ne! Slečna Nafrněná! Vy pořád ještě žijete? No ne!

BEATRICE: Cožpak by Nafrněnost mohla umřít, když má tak vydatnou potravu jako pan Benedick?

Zdvořilost sama se změní v Nafrněnost, když se k ní přiblížíte vy.

BENEDICK: Pak je ovšem Zdvořilost pěkná potvora – kam vítr, tam plášt'. Jisté však jest, že kromě vás mne všechny dámy milují. Z celého srdce bych si přál, abych neměl srdce jako kámen, protože, věřte, já nemiluju žádnou.

BEATRICE: Jak nevýslovné štěstí pro ženy! Nápadník jako vy je hotové neštěstí. Díky Bohu a své studené krvi jsem v tomhle ohledu stejná jako vy. Snesu spíš psa, co štěká na vrány než mužského, co by mi přisahal lásku.

BENEDICK: Kéž vám toto bohulibé rozpoložení mysli vydrží navěky, madam. Nějaký vzácný pán aspoň nebude mít poškábanou tvář, čemuž by jinak jistě neunikl.

BEATRICE: Takovou tvář, jakou máte vy, žádný škrábanec nemůže pokazit. (Shakespeare, 2014, str. 10–11)

Propadlý lásce

Claudio si krásné Héry všiml hned. Zajímá ho, co si o ní myslí Benedik.

„To se ptáš mě? Víš přece, že si o ženách a o ženění myslím jen to nejhorší,“ ucedí Benedik. Princ Pedro by rád věděl, o čem si to mladíci šuškejí.

„Claudio se chce ženit,“ zvedne Benedik významně obočí. (Fučíková, 2019, str. 82)

Zostuzená dívka

Héra se oblékla do těch nejnádhernejších svatebních šatů, jaké kdo kdy viděl. Měla by se radovat, ale kdoví proč má pocit, jako by jí na prsou ležel balvan.

Celá Messina se sešla v kostele. Otec Francisco zahájí obřad: „Berete si, pane Claudio, tuto panmu, slečnu Héro, za ženu?“

„Ne.“

Kněz otázku zopakuje, myslí, že ženich snad špatně rozuměl.

„Ne! Nevezmu si ji. Nech si ji, Leonato. Je jako nahnílý pomeranč. Navrch půvabná a čistá, uvnitř dočista zkažená...“ přeskakuje rozčilením Claudiovi hlas.

„Ale to přece není pravda! Jsem nevinná a počestná, nevím, z čeho mě tu viníte,“ najde konečně řeč i Héra. (Fučíková, 2019, str. 87)

Aktivita během čtení:

1. Zaznamenejte, v čem se liší vztah Beatrice a Benedicka od Héro a Claudia.

2. Jaký vzájemný vztah mají obě postavy (Beatrice a Benedick). Jak probíhá jejich rozhovor? Zdůvodněte.
3. Proč si myslíte, že si to Claudio rozmyslel u oltáře?
4. Jak se mohla Héro po takovém obvinění cítit? Bude podle vás bojovat za svou čest?
5. Z každé ukázky vypište čtyři slova, která ukázku charakterizují.
6. Jak si myslíte, že budou příběhy hrdinů pokračovat?
7. Vysvětlete význam rčení: *kam vítr, tam plášť*...
8. Myslíte si, že se Beatrice a Benedick opravdu tolik nenávidí? Zdůvodněte.

V aktivitách během čtení klademe důraz na srovnávání. V jedné otázce ke srovnání používáme metodu *Vennových diagramů*. Zároveň v několika otázkách volíme čtenářskou strategii *usuzování* a *předvidání* k podpoře orientace v textu a rozvoje fantazie. Dále žákům dáváme prostor, aby dokázali shrnout příběh na základě klíčových slov, které z příběhu vypíší.

Druhá ukázka:

CLAUDIO: Takže je moje. Ukaž mi svou tvář.

LEONATO: Musíte si ji, pane, nejdřív vzít a před Bohem jí slíbit věčnou lásku.

CLAUDIO: (K Héro)

Před svatým mnichem staň se mojí ženou.

Budu tvůj manžel, když mě budeš chtít.

HÉRO: (Sundá si masku.)

Jsem vaše stejná, přesto jiná žena

a vy můj stejný, přesto jiný muž.

CLAUDIO Má druhá Héro!

HÉRO: Ano, přesně tak.

Ta první Héro v hanbě zemřela, ta druhá

žije pořád jako panna.

DON PEDRO: Héro, jak jsme ji znali! Mrtvá Héro!

LEONATO: Mrtvá jen dotud, pokud žila lež.

MNICH: Ten div vám, věřte, snadno vysvětlím, ale až skončí svatý obřad svatby.

Pak všechno zvíte o té její smrti.

Zatím ten zázrak berte tak, jak je,

a pojdte všichni se mnou do kaple.

BENEDICK: Počkejte! Která z nich je Beatrice?

BEATRICE: (Sundá si masku.)

Na tohle jméno slyším já. Co chcete?

BENEDICK: Máte mě ráda?

BEATRICE: *Já mám rozum, pane.*
 BENEDICK: *Pak ovšem Claudio, váš strýc a kníže se trapně pletou. Říkali, že ano.*
 BEATRICE: *Máte mě rád?*
 BENEDICK: *Já? Já mám rozum, slečno.*
 BEATRICE: *Pak ovšem Meggy, Ursula a Héró se trapně pletou. Říkaly, že ano.*
 BENEDICK: *Prý jste se láskou ke mně rozstónala.*
 BEATRICE: *Prý jste láskou ke mně málem umřel.*
 BENEDICK: *Proč bych to dělal? Nemáte mě ráda?*
 BEATRICE: *Ne. A když, tak jen jako přítele.*
 LEONATO *Milujete ho, neteřinko. Vím to.*
 CLAUDIO: *A on ji taky. Odpřísáhnú vám to. Tady mám sonet psaný jeho rukou - přílišné rýmy, vím, že psal je on. A pro Beatrici.*
 HÉRÓ: *A já mám jiný. Psala ho ona, našla jsem ho u ní. Je plný vášně. K Benedickovi.*
 BENEDICK: *Tomu říkám zázrak. My něco píšem a naše srdce o tom nemají ani páru. Tak já si vás teda vezmu, no, když jinak nedáte. Ale přísahám, že jenom z útrpnosti.*
 BEATRICE: *A já vás neodmrštím. Ale přísahám, že jenom pod nátlakem. A taky proto, abych vám zachránila život. Prý se láskou ke mně celý užíváte.*
 BENEDICK (Libá ji.): *Já už ti zavřu ústa. (Shakespeare, 2014, str. 103–106)*

Aktivita během čtení:

1. Překvapilo vás takové zakončení příběhu? Zdůvodněte.
2. Co by se podle vás stalo, kdyby Héró „nezemřela“?
3. V ukázce textu Williama Shakespeara najděte prvky komedie. Příklady zaznamenejte.
4. Jak se nazývají odborně informace, které jsou v závorce? Jakou jinou formu můžou mít?

V této části necháváme žáky vyjádřit své pocity na své předchozí předvídání a zda se nakonec naplnilo. Opět do otázek zahrnujeme i usuzování, které pomáhá ke kritickému hodnocení textu. Zároveň se zde zaměříme na shrnutí literární teorie k pojmu komedie a prvků spojených s tímto literárním žánrem.

Aktivita po čtení:

1. Shrňte příběhy obou párů prostřednictvím daného schématu dle pokynů učitele.

2. Líbily se vám texty? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Který z nich byl pro vás nejsrozumitelnější?
3. Na základě přečtených ukázek z díla *Mnoho povyku pro nic*, chtěli byste si přečíst celé dílo?

Tvořivá chvílka

1. Vytvořte báseň, která bude popisovat Benedickovy pocity k Beatrice.

Po čtení se zaměřujeme na otázky, na základě kterých žáci hodnotí text. V této části žáci vyjadřují své myšlenky a pocity, názory na dílo. Prostřednictvím schématu *Někdo, Chtěl, Ale, A tak, Nakonec* do výuky zavádíme i shrnování a syntézu textu. Pro rychlé žáky jsme zařadili opět tvořivou činnost navíc, kde budou pocity z textu transformovat do básně.

7.3. Třetí kapitola: Pomsta a moc

7.3.1 Hamlet

Jedním z nejznámějších děl Williama Shakespeara je tragédie *Hamlet*. Avšak na základě analýzy čítanek si můžeme všimnout, že i přes oblíbenost díla se nevyskytuje tak často ve výuce literární výchovy na základní škole, což je jeden z důvodů, proč jsme tuto tragédii do souboru pracovních listů zahrnuli. I na základě tohoto díla si můžeme všimnout různorodosti děl autora. Ukázka, která byla vybrána jako úryvek pro práci s textem, je dle našeho názoru stěžejní pro celé dílo. K ozvláštnění čtenářské lekce jsme jako druhou ukázkou vybrali úryvek z japonské komiksové tvorby *Manga Shakespeare: Hamlet*, čímž chceme žáky motivovat k budoucímu přečtení díla.

Aktivity před čtením:

1. Kdo nebo co je podle vás Hamlet? Jaký/jaké podle vás bude?
2. Co se vám vybaví, když se řekne slovo POMSTA?
3. Mstili jste se někdy někomu? Napište příklady a zdůvodněte.

V první části se snažíme u žáků evokovat prostřednictvím předvídání, kdo nebo co by mohl být Hamlet a povrchní charakteristiku Hamleta. Poté bychom se snažili u žáků vyvolat asociace na téma POMSTA a v poslední otázce bychom mířili na osobní zkušenosti čtenářů a jejich myšlenky.

První ukázka:

*DUCH: Jsem duch tvého otce.
Souzeno mi je v noci obcházet*

*a ve dne v plamenech pak držet pěst,
 v očistném ohni pálit všechny hříchy,
 které jsem spáchal zaživa. A kdybych
 směl vyprávět, jak trpím ve vězení,
 nejslabším slovem toho příběhu
 utýral bych ti duši, zmrazil krev
 a oči by ti vystřelily z důlků
 jak hvězdy ze svých sfér, tvůj upravený
 účes by se rozpadl a každý vlas
 by hrůzou vstal jak osten dikobraza.
 Tajemství věčnosti však nesmím vykřičet
 do uší smrtelníka. – Hamlete,
 jestližes otce miloval, tak slyš –
 HAMLET: Bože!
 DUCH: Pomsti tu zvrácenou a hnusnou vraždu!
 HAMLET: Vraždu!
 DUCH: Tak odpornou, jak vražda musí být,
 ba ještě hnusnější a zvrácenější.
 HAMLET: Mluv, honem mluv, ať moje pomsta rychle
 jak myšlenka či láskyplná touha
 se může mít k činu.
 DUCH: Chápeš mě bystře,
 vždyť linější bys byl než liný plevel,
 co v poklidu tlí podél řeky Léthé,
 kdyby to s tebou nepohmulo.
 Slyš, Hamlete. Říká se, že ve spánku
 mě na zahradě uštkl had. Tak uši
 celého Dánska byly obelhány
 odpornou, hnusnou lží. Věz, že ten had,
 co uštkl tvého otce, dneska má
 na hlavě jeho korunu.
 HAMLET: Ty moje duše prorocká! Můj strýc! ...
 DUCH: Bratrovou rukou ve spánku jsem přišel
 o život, o trůn, o svou královnu,
 mé hříchy ani nestačily odkvést,
 a žádná zpověď, žádné rozřešení
 či pomazání, žádné účty – nic,
 jen hlava ztěžklá břemenem mých vin.
 Ó, hrůza hrůzoucí, ó, hrůza, hrůza!
 Jestli máš trochu citu, tak to nestrp,
 nedopust', aby z královského lože
 byl pelech chlípnosti a smilné krve.
 Ať jakkoli si budeš počínat,
 svou duši nepošpiň a nedotkni*

se v ničem matky – nech ji nebesům;
 ty ostny, které nosí uvnitř sebe,
 ji pobodají dost. Ted' rychle sbohem.
 Světluška pobledlým a chabým světlem
 už ohlašuje blížící se jitro.
 Bud sbohem, Hamlete. A myslí na mne.
 (Odejde.) (Shakespeare, 2002, str. 33–35)

Aktivity během čtení:

1. Co duch sdělil Hamletovi?
2. Myslíte si, že opravdu viděl ducha, nebo se mu to jen zdálo? Zdůvodněte.
3. Vysvětlete význam slovního spojení: *nech ji nebesům...*
4. Jak moc je podle vás zapletená matka Hamleta (královna) do vraždy?
5. Objevují se v textu obrazná pojmenování? Pokud ano, vypište příklady.
6. T-GRAF: Z textu vypište části, které vás zaujaly. Svůj výběr zdůvodněte.
7. Pomstí podle vás Hamlet smrt svého otce? Jakým způsobem?

Část aktivity během čtení bychom zahájili otázkami ověřujícími orientaci v textu a usuzování. Zároveň zahrnujeme i úkol na vysvětlení významu a případného ověření, proč toto slovní spojení bylo v promluvě použito. Zároveň kromě zmíněných metod se zaměřujeme na jazyk a pasáže z textu, ke kterým žáci dokážou vyjádřit své pocity a názory. Sérii otázek zakončujeme čtenářskou strategií *předvidání*, s pomocí které žák rozvíjí svojí imaginaci.

Druhá ukázka:

Obrázek 12: Ukázka z díla Manga Shakespeare: Hamlet (Vieceli, 2010, str. 72–73)

Aktivity během čtení:

1. Jak se nakonec rozhodl Hamlet?
2. Myslíte si, že se mu to podaří? Zdůvodněte.
3. Navažte na druhou ukázkou a dokončete příběh.

Aktivity, které se váží k druhé ukázkou jsou zaměřeny na hledání informací v textu, usuzování a předvídání. Žáci při těchto úkolech rozvíjí schopnost přemýšlet nad příběhem z několika pohledů úhlu.

Aktivity po čtení:

1. Kterou z obou verzí díla byste si vybrali k přečtení? Diskutujte ve dvojicích a zdůvodněte.
2. T-GRAF: Porovnejte text autora s jejím komiksovým ztvárněním a vyvodte, co nového přináší čtenáři úryvek z komiksové verze oproti originálnímu textu. O co ho naopak ochuzuje?
3. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste se více dozvědět o tragédii *Hamlet*?

Tvořivá chvíle

1. Jak by podle vás dílo pokračovalo? Vytvořte pokračování prostřednictvím komiksu.

Po přečtení textu se žáci budou v otázkách zaměřovat především na hodnocení textu a vyjádření vlastního názoru. Důležité je v této části i srovnání divadelního textu s komiksem a jejich porovnání v rámci různých aspektů. Pro rychlé žáky byl na základě aktivit během čtení, kde jim zadáváme úkol na vymyšlení pokračování příběhu, vymyšlen navazující úkol, kde své dokončení příběhu mají transformovat do formy komiksu a tím si upevnit jednotlivé znaky komiksové tvorby. Zároveň tímto úkolem klademe důraz na podporu mezipředmětových vztahů mezi literární výchovou a výtvarnou výchovou.

7.3.2 Julius Caesar

Julius Caesar je jednou z nejznámějších historických osobností všech dob. A neminul ani dramatickou tvorbu Williama Shakespeara. Kromě toho, že je hrdina ikonou své doby, jsme si tento příběh vybrali i z důvodu, aby došlo k naplnění mezipředmětových vztahů mezi literární výchovou a dějepísem. Z tohoto důvodu byl zvolen jako druhá ukázkou text faktografický. Hlavní ukázkou od Williama Shakespeara byla vybrána tak, aby zachycovala hlavní akt a vyvrcholení vlády Julia Caesara a známou promluvu Caesara k Brutovi: „I ty, Brute?“

Aktivity před čtením:

1. Kdo byl Julius Caesar? Co o něm víte?

2. Co se vám vybaví, když se řekne slovo MOC (podst. jm.)?
3. Jaké výhody může mít vedoucí pozice? A naopak jaké nevýhody?

V části aktivit před čtením se věnujeme propojení příběhu s historií. Žáci mají za úkol nashromáždit co nejvíce informací o Juliu Caesarovi, čímž podporujeme rozvoj asociací a předchozích poznatků o tomto vladaři. Zároveň rozvíjíme asociace i z hlediska tématu této kapitoly, které zakončíme zamyšlením nad klady a zápory v rámci daného tématu.

První ukázka:

*METELLUS (Poklekne): Vznešený, mocný, velký Caesare,
Metellus Cimber se v pokoře sklání
před tebou –*

*CAESAR: Metelle, nech toho. Tahle
tvá ponížená pukrlata mohou
udělat dojem na průměrné lidi,
kteří si pletou pevné principy
vládmuť s dětským rozmarem. Má Caesar
tak nestálou a roztěkanou krev,
že slizké lichotky, ohnutý hřbet
i kolena a ponížené řeči
v ní rozpustí hned všemnu její ryzost?*

*Tvůj bratr byl zavržen podle práva.
Když za něho chceš vkleče orodovat,
odkopnu tě hned stranou jako psa.
Caesar, ten bezdůvodně netrestá,
však bezdůvodně také neodpouští.*

*METELLUS: Což nenajde se výmluvnější hlas,
co přimluví se za mě u Caesara,
aby dal milost mému bratrovi?*

*BRUTUS (Poklekne): Líbám tvou ruku a bez lichotek
tě žádám, aby se Publius Cimber
směl ihned vrátit z vyhnanství, můj pane.*

CAESAR: Ty taky, Brute?

*CASSIUS (Poklekne): Caesare, promiň, promiň, Caesare,
že Cassius ti padá k nohám, aby
též přimluvil se za Publiův návrat.*

*AESAR: Být jako vy, dal bych se přesvědčit.
Kdybych sám prosil, vyhověl bych prosbám.*

*Já jsem však stálý jako Severka –
pokud jde o stálost a neměnnost,
na celém nebi nemá sobě rovna.
Nebe je poseto bezpočtem hvězd,*

*každá z nich svítí a každá z nich plane,
jen jediná však stojí nepohmutě.
Na světě je to podobně: je na něm
bezpočet lidí. Jsou z masa a krve
a mají rozum. Z toho množství však
jen jeden stojí pevně jako skála
a nic s ním nehne – ten jeden jsem já.
A dokazují to i v této kauze:
pevně jsem rozhod vyhnat Publia
a pevně trvám na svém rozhodnutí.
CINNA (Poklekne): Caesare –
CAESAR: Ty chceš pohnout Olympem?
DECIUS (Poklekne): Caesare, dej –
CAESAR: Neznám řeč kolenou.
CASCA: Pak musí mluvit naše ruce!
(Bodají Caesara, Casca první, Brutus poslední.)
CAESAR: I ty, Brute? – Padni, Caesare.
(Umře.)
CINNA: Svoboda! Svoboda! Tyran je mrtev!
Běžte a rozhlaste to v ulicích! (Shakespeare, 2017, str. 56–58)*

Aktivity během čtení:

1. Popište, co se stalo v ukázce.
2. Co nejspíše odsouzený provedl?
3. Co by se stalo, kdyby Caesar nechal muže propustit? Změnilo by to činy ostatních?
4. Jak si myslíte, že bude příběh pokračovat? Ocení lid vraždu Caesara?
5. Objevují se v textu obrazná pojmenování? Pokud ano, vypište příklady.
6. Představte si, že jste detektiv a objevíte se na místě činu. Napište policejní zprávu o zločinu.
7. Myslíte si, že byl Caesar překvapen, že byl do činu zapojen i Brutus? Jak se nejspíš musel cítit? Jak byste se cítili vy, kdyby vás podrazil člověk, kterému věříte?

Otázky k první ukázce jsou zaměřeny, jak na orientaci v textu z hlediska děje a jazyka, tak na předvídání jednotlivých aspektů textu. Opět se snažíme příběh směřovat k osobním zkušenostem a myšlenkám žáků. Mimo jiné se zde snažíme zapojit jejich tvůrčí sílu při rekonstrukci textu z divadelní hry na policejní zprávu.

Druhá ukázka:

Caesarova diktatura

Caesar byl oficiálně stejně jako Sulla diktátorem, ale ve skutečnosti už byl vlastně prvním římským císařem. Od Sully se však v jedné věci lišil: nikdy nepronásledoval své politické

odpůrce, některým dokonce svěřil důležitá místa ve státě. Gaius Julius Caesar je nejvýznamnější postavou římského starověku. Stal se samovládcem, ale ke svým nepřítelům se choval velkomyslně. Mezi jeho vrahy však byli i muži, které pokládal za své nejbližší. Proto prý zvolal, když mezi spiklenci spatřil Marka Junia Bruta: „I ty, můj synu?“ nebo podle jiné verze: „I ty, Brute?“

Caesar provedl řadu rozumných reforem. Podporoval kolonizaci v západní oblasti impéria, takže řada bezzemků měla naději získat půdu, nařídil, aby statkáři zaměstnávali určitý počet svobodných, čímž se mírnil růst počtu otroků na venkově a zlepšila se situace bezzemků v Itálii. Římské chudině zabezpečil bezplatné přiděly obilí a poskytoval jí také pracovní příležitosti, většinou při stavebních pracích. Hojně uděloval občanské právo. Občanství mohli získat zvláště cizí lékaři a učitelé, Caesar měl zájem na tom, aby do Říma přicházeli. Velký význam měla úprava kalendáře.

Římský kalendářní rok měl totiž 355 dní a odchylka od slunečního roku se řešila tím, že se ob rok vkládalo 22 dní. To se však delší dobu opomijelo, takže za Caesarovy vlády byla odchylka už značná. Proto byl rok prodloužen na 365 dní a vkládal se pouze jeden den, a to každé čtyři roky. Ani tento takzvaný juliánský kalendář nebyl úplně přesný, proto došlo v Evropě koncem 16. století k dalším úpravám, takže dnes datujeme podle takzvaného gregoriánského kalendáře. Některé státy (například Řecko, tehdejší Sovětský svaz) přestoupily na nový kalendář až počátkem 20. století.

Radu věcí Caesar provést nestačil. Chtěl nechat kodifikovat římské právo, prokopat průplav přes Korintskou šíji, vybudovat veřejnosti přístupné latinské a řecké knihovny, vysoušet močály a přeměňovat je v zemědělskou půdu, vybudovat silnici od Jaderského moře přes Apeniny k Tiberu. Proslýchalo se však také, že hodlá přenést sídlo impéria z Říma do Alexandrie a že se chce nechat provolat králem, protože podle staré věštby dobude východních končin pouze král. Slovo král" však znělo sluchu římských občanů velmi nelibě.

Zřejmě to byla jen poslední kapka do poháru trpělivosti těch, kteří v Caesarovi viděli hrobníka republiky.

Dne 15. března roku 44 př. n. l. byl Caesar v senátě zavražděn. (Popelka & Válková, 2001, str. 107)

Aktivity během čtení:

1. Rozhodněte o každém následujícím tvrzení, zda je pravdivé (P), nebo ne (N).

Julius Caesar byl prvním římským diktátorem a císařem. (P/N)

Caesara zavraždili lidé, se kterými neměl dobré vztahy. (P/N)

Provedl reformy v zemědělství, zavedl nový kalendářní rok a nechal kodifikovat římské právo.

(P/N)

Příčinou jeho zavraždění byl mimo jiné i fakt, že jej lidé vnímali jako „hrobníka republiky”.

(P/N)

2. Jak se první text liší od druhého? Zaměřte se mimo jiné na formu.

Otázky směřované k druhé ukázce se především zaměřují na hledání informací v textu. Mimo jiné žáky směřujeme k porovnávání uměleckého textu s textem naučným, aby si upevnili rozdíly těchto kategorií.

Aktivity po čtení:

1. MAPA PŘÍBĚHU: Doplňte tabulku dle pokynů učitele.
2. Kterou ukázkou byste si vybrali k přečtení? Diskutujte ve dvojicích a zdůvodněte.
3. Vypište informace, které jste se během této lekce dozvěděli o Juliu Caesarovi.
4. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste se více dozvědět o tragédii *Julius Caesar*?

Tvořivá chvílka

1. ÚKOL NAVÍC: Na základě klíčových slov dokončete příběh.

nespokojenost – zrada – válka

V části aktivity po čtení se zaměřujeme na shrnutí příběhu prostřednictvím inovativní metody s názvem *Mapa příběhu*. Žáci si tak zábavnou formou shromáždí nejdůležitější informace z ukázek tohoto pracovního listu. Rovněž u žáků cílíme na porovnání textů z hlediska jejich preference a hodnocení obou ukázek, čímž žákům poskytujeme prostor pro uvažování žáků nad dílem. Pro rychlé žáky jsme v rámci tohoto pracovního listu připravili úkol, kdy na základě klíčových slov mají dokončit příběh, čímž podporujeme tvorbu jednotlivých nápadů žáků.

7.3.3 Macbeth

Jednou ze známých tragédií Williama Shakespeara je i *Macbeth* a důvod, proč jsme si tuto tragédii vybrali do souboru pracovních listů je jednoduchý, Macbeth nás neskutečně oslnil svým příběhem. V tomto díle vidíme velký přínos pro čtenáře. Jako úryvek z textu jsme vybrali ukázkou, která má dle nás velký potenciál. Díky této ukázce můžeme vidět proměnlivost v myšlení Macbetha. V druhé části je k nastínění děje použit obsah díla.

Aktivity před čtením:

1. Na základě klíčových slov určete, o čem by mohl příběh být?
úspěch – našeptávání – osud
2. Jakou atmosféru cítíte z obrázku?
3. Vysvětlete význam daného idiomu a použijte ho ve větě: *být na vázkách*

V první části se zaměříme na představivost žáků a asociace na základě klíčových slov. Zároveň dáváme žákům prostor k vyjádření jejich myšlenek a pocitů. Otázky jsou doplněny i důrazem na vysvětlení významu idiomu a jeho využití.

První ukázka:

*MACBETH: Tu věc pust' z hlavy. Vyznamenal mne
a já si u kdekoho koupil zlaté
minění. Chci je nosit, dokud září
novotou, ne je zahodit tak brzo.
LADY MACBETH: Byla ta naděje snad opilá,
když oblékal ses do ní? Vyspala
se z toho? A teď celá zelená
a bledá žasne, co to natropila?
To je tvá láska. Velká mužná touha,
na mužný čin se ale nezmůže.
Toužíš mít to, co korunou je žití,
a žiješ jako zbabělec, co každé
„já chci” hned zabije svým „já se bojím”,
jak kočka z přísloví, co rybku chtěla,
však smočit tlapku ne?
MACBETH: Mlč, prosím tě!
Udělám vše, co může dělat muž.
Kdo dělá víc, už není člověkem.
LADY MACBETH: Pak o té vraždě se mnou mluvil netvor.
Kdyžs to chtěl udělat, tak byl jsi muž.
A ještě víc jsi mužem byl, čím víc
jsi chtěl být víc. Čas ani místo ti
nepřály, tebou to však neotřáslo.
Teď, když ti přeje vše, jsi otřesen.
Kojila jsem a vím, co je to láska
k děcku, co saje z prsu. Z bezzubých
dásní bych mu jej přesto vyškubla,
a třeba by se na mne zrovna smálo,
mozek mu z hlavy vyrazila, kdybych
se zapřísáhla jako ty.*

MACBETH: *Co když
se nám to nepovede?*

LADY MACBETH: *Nepovede?*

*Jen seber odvahu a povede se
všechno. Až Duncan usne, k čemuž vzhledem
k té namáhavé cestě dojde brzo,
jeho dva komorníky přemůžu
pořádným pitím tak, že paměť, hlídač
rozumu, se jim vypaří a z mozku
se stane pouhý destilační přístroj.*

*Až padnou obě zlitá prasata a
usnou spánkem tvrdším nežli smrt,
Duncan tam bude ležet bez ochrany
a my dva budeme mít volné ruce.*

Ten mord pak svedem na opilé sluhy.

MACBETH: *Budiž ti dáno rodit jenom chlapce.*

Železná nátura má kout jen muže.

*Když pomážeme ty dva spáče krví
a použijem k tomu jejich dýky,
cožpak tu vraždu nepřisoudí jim?*

LADY MACBETH: *Kdo odvážil by se je sprostít viny,
až spustíme svůj srdcervoucí nářek?*

MACBETH: *Každý můj nerv a sval je odhodlán, ... (Shakespeare, 2002, str. 26–28)*

Aktivity během čtení:

1. Mezi kým dialog probíhá? Doložte z textu.
2. Co má pustit Lady Macbeth z hlavy? Jak se k tomu postavila?
3. Proč podle vás chce Lady Macbeth, aby Macbeth zakročil? O koho se jedná?
4. Charakterizujte postavy z ukázky. Co mají společného? V čem jsou odlišní?
5. Vysvětlete význam:
*Byla ta naděje snad opilá,
když oblékal ses do ní?*
6. Zkuste z jejich plánu zkonstruovat příběh s hororovými prvky.
7. Jak bude podle vás příběh pokračovat? Zabijí ho nakonec? Zdůvodněte a doložte příkladem z textu.

V rámci aktivit během čtení jsme otázky zaměřili především na orientaci v textu. Tyto aktivity rozvíjí schopnost vyhledávat informace a přemýšlet nad nimi. Dále se v otázkách zaobíráme vysvětlením významu, charakteristikou postav nebo i předvídáním a usuzováním, což mimo jiné u žáků rozvíjí imaginaci.

Druhá ukázka:

Skotsko je ve válce. Kromě války s Norskem ale král zároveň řeší problém s povstalcí války. Skotští rytíři Macbeth a Banquo vedou královo vojsko, zvládnou se vypořádat s povstalcí a zvítězit nad Nory. Král je šťastný a odměna je nemine. Po cestě ke králi potkává Macbeth a Banquo tři čarodějnice. Čarodějnice předpovídají Macbethovi, že se stane králem, a Banquovi, že jeho potomci budou královskou linií. Zároveň Macbethovi předpověděly, že se stane pánem hradu Cawdor.

Král Macbetha díky jeho zásluhám jmenuje pánem z Cawdoru a Macbeth začne přemýšlet, jestli se vyplní i druhá předpověď. Po návratu domů sdílí Macbeth své vize s manželkou Lady Macbeth. Společně plánují vraždu krále Duncana, aby Macbeth mohl dosáhnout trůnu. Přes své pochyby Macbeth souhlasí s vraždou.

Vraždu vykonají podle domluveného plánu. Macbeth zavraždí krále Duncana a vina padne na královy strážce. Jeho synové si nejsou touto verzí jisti a radši prchají do zahraničí. Skotskem se nese, že krále zabil jeho synové a králem se stává Macbeth.

I přesto, že se naplnila i druhá věštba, tak si král Macbeth nedokáže pomoci. Čarodějnice předpověděly, že Banquo bude otcem budoucích králů. Rozhodne se, že musí Banqua a jeho syna zabít, aby o trůn nepřišel. A tak se i stane, Banquo je mrtev, ale jeho syn stihne utéct. V tu dobu už se začíná šeptat, že vrahem krále a Banqua by mohl být Macbeth.

Kvůli svým činům začne Macbeth trpět halucinacemi. Získává od čarodějnic další věštbu: Nemusí se bát nikoho, koho neporodila žena. Stává se větším tyranem a lidé před ním začínají prchat. Patří mezi ně například i rytíř Macduff, který se k němu obrátil zády. Na tento popud nechá Macbeth vyvraždit celou jeho rodinu. Macduff se spojí se synem zavražděného krále, Malcolmem.

Lady Macbeth se potýká s výčitkami svědomí, a nakonec spáchá sebevraždu. Macbeth se nevzdává a konfrontuje své nepřátele v poslední bitvě, kde je nakonec zabit Macduffem, mužem, který byl dle čarodějnických předpovědí nenarozený ženou. Macduff přináší Macbethovu hlavu jako důkaz jeho porážky. Malcolmovi, synovi krále Duncana, je navrácen trůn a Skotsko se vrací k míru. (Fučíková, 2019, str. 163–172)

Aktivity během čtení:

1. Překvapilo vás takové zakončení příběhu? Zdůvodněte.
2. Co je podle vás poselstvím díla?
3. Co by se podle vás stalo, kdyby Macbeth neusiloval o to být králem? Mohl by být šťastný?

V této části už se zabýváme dílem jako celkem. Na základě uvažování o poselství díla žáci přemýšlejí o významu díla. Dále se zabýváme znovu i předvídaním, ve kterém zvažujeme změnu příběhu a dáváme důraz na reakce žáků na tyto představy. Celkově v této části žákům dáváme prostor pro vyjádření svých myšlenek a pocitů.

Aktivity po čtení:

1. Líbil se vám příběh? Diskutujte ve dvojicích a zdůvodněte. Byla pro vás ukázka srozumitelná?
2. DIAMANT: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma – MOC.
3. Vytvořte plakát k divadelní hře MACBETH.
4. Na základě informací o divadelní hře, chtěli byste si přečíst více ukázek ze hry *Macbeth*?

Tvořivá chvilka

1. Přepište plánování činu hrdinů z první ukázky do formy SMS zpráv.

V části po čtení se zaměřujeme mimo jiné i na rozvoj kreativity prostřednictvím tvorby plakátu a tím propojujeme literární výchovu s výtvarnou výchovou. Zároveň se zaměřujeme i na zhodnocení díla a tím tedy i na vyjádření vlastních názorů žáků. Prostřednictvím metody *diamant* na žáky cílíme, aby si uvědomili obě stránky tohoto tématu – jak negativní, tak pozitivní. Pro rychlé žáky jsme zvolili rekonstrukci textu do formy SMS zprávy, abychom dialog přiblížili dnešní době.

7.4 Čtvrtá kapitola: Magická noc

7.4.1 Bouře

Bouře je jednou z nejkrásnějších romancí Williama Shakespeara, a proto jsme toto dílo vybrali k vytvoření pracovního listu. Svým příběhem je dle našeho názoru zcela jedinečné. Jako ukázkou jsme do pracovního listu zvolili část na začátku díla s cílem většího předvídání v díle. Místo druhé ukázky jsme se rozhodli pro orientační shrnutí děje, u které jsme čerpali z knihy Shakespeare od Renáty Fučíkové. Při sumarizaci děje je využita metoda rekonstrukce rozstříhaného textu, čímž žáci posilují schopnost zpozorovat logickou návaznost textu.

Aktivity před čtením:

1. Co ve vás vyvolává slovo BOUŘE?
2. Proč si podle vás autor vybral takový název?
3. Zažili jste někdy velkou bouřku? Kdy?
4. O kom podle vás příběh bude?

Část před zahájením čtení věnujeme několika čtenářským strategiím. Zpočátku dáváme důraz na vytváření představ u žáků k rozvoji představivosti žáků. Snažíme se toto téma i dát

do souvislosti s osobními prožitky žáků. Mimo jiné nezapomínáme na předvídání, díky čemuž žáci rozvíjí představy o díle.

První ukázka:

*MIRANDA: Ale řekněte mi –
ta otázka mne pořád trápí –, proč
jste rozpoutal tu bouři?*

*PROSPERO: Protože
podivnou náhodou mi přálo štěstí,
jindy tak vrtkavé, a zahnilo
mé nepřátele až sem k našim břehům.
Vyčet jsem z planet, že má šťastná hvězda
se blíží zenitu, a zmeškám-li
její vliv, opustí mne navěky.
A dál se neptej – sladká únava
ti klíží oči – poddej se jí – vím,
že nemáš na vybranou.*

(Miranda usne.)

*Pojď sem, pojď,
můj sluho. Už jsem připraven, tak pojď,
můj Arieli.*

(Vystoupí Ariel.)

*ARIEL: Bud' zdrav, veliký můj pane, bud' zdrav!
Tvé každé přání ihned vyplním.
Chceš, abych létal, plaval, do ohně
skočil či osedlal si nebeské
beránky? Ariel a všechny jeho
schopnosti jsou ti k službám.*

*PROSPERO: Vyvedls
tu bouři, přesně jak jsem kázal, duchu?*

*ARIEL: Do slova a do písmene.
Udeřil jsem na tu loď jak blesk.
Na zádi, na přídi i v podpalubí
šířil děs, v ráhnovi a lanovi
i na stožárech tančil jako plamen,
co rozskočí se a hned zase spojí.
Hromy a blesky boha Jupitera
se na tak velkolepou podívanou
nezmůžou. Burácivý rachot hrom
tak dorážel na boha Neptuna,
že roztrásl se jeho mocné vlny
i jeho obávaný trojzubec*

PROSPERO: Můj skvělý duchu! Byl tam někdo silný

*a neochvějný tak, že zachoval
si v téhle vřavě rozum?
ARIEL: Vyváděli
jak šílenci a kromě námořníků
se všichni vrhli do zpěněných vod.
Loď díky mně už byla v jednom ohni.
Králov syn Ferdinand vyskočil první,
vlasy měl hrůzou zježžené jak rákos
a řval jak šílenec: „Peklo je prázdné!
Ďáblové jsou tu!” (Shakespeare, 2007, str. 17–19)*

Aktivity během čtení:

1. Kde a v jaké době se příběh odehrává? Pokud je možné doložte příkladem z textu.
2. Připomíná vám úryvek nějaký jiný příběh? Zdůvodněte.
3. Co si myslíte o Prosperovi? Souhlasíte s jeho jednáním? Jak byste se zachovali v jeho situaci vy? Zasloužili si to jeho nepřátelé?
4. Do oválů zaznamenejte, jak na vás postavy zmíněné v úryvku působily – řadíte je mezi negativní, nebo pozitivní? Zdůvodněte proč.
5. Jak se naplňuje název hry v ukázce? Vypište alespoň tři příklady.
6. Co by se podle vás stalo, kdyby Prospero situace nevyužil?
7. Popisuje ukázka reálnou událost? Zdůvodněte.

V rámci otázek, které směřují k první ukázce se zaměřujeme na základní informace týkající se textu – kde a kdy se příběh odehrává, popis a reálnost ukázky a zdůvodnění názvu. V této části se věnujeme prostřednictvím metody *Vennovy diagramy* rozdělení postav na kladné a záporné. Toto rozdělení můžeme následně požadovat zdůvodnit. Zároveň se zaměřujeme na strategii *hledání souvislostí mezi texty*. Nezapomínáme ani na usuzování, díky němuž žáci rozvíjí přemýšlení o díle.

Druhá ukázka:

A: Ferdinand přichází po břehu až ke stavení Prospera, kde se setkává s jeho dcerou Mirandou. Zamilují se do sebe. Ferdinand ji později požádá o ruku.

B: Prospero se rozhodne po všech pokusech s pomstou svým nepřátelům skončit. Nechá je všechny přivést do své chýše.

C: Prospero se setkává s králem a jeho rádcem. Král Alonso mu vrací jeho vévodství. Předchozí plány Antonia a Sebastiana jsou odhaleny a je jim pohroženo. Král se opět setkává se svým

synem, který mu představuje svoji nevěstu. Prospero kouzlem opraví loď a všichni se ráno vypraví do Neapole na svatbu Ferdinanda a Mirandy.

D: Mezitím se král vydává hledat svého syna. Duch Ariel ale posádku uvrhne do tvrdého spánku. Vévoda Antonio a Sebastian neusnou a chtějí zabít krále Alonsa pro jeho moc. Nakonec se ale probudí a z jejich plánu sejde.

E: Strašlivá bouře zasáhla loď, která mířila do Neapole. Na lodi byl neapolský král Alonso, jeho bratr Sebastian, syn Ferdinand a milánský vévoda Antonio.

F: Miranda usíná a zároveň usínají i trosečníci, které Ariel dopravil s lodí na břeh ostrova. Jediný syn krále Alonsa byl umístěn na druhou část ostrova.

G: Skupina trosečnicků v lese potkává Prosperova sluhu Kalibana. S Kalibanem sestavují plán, jak Prospera zabít, během čehož pijí víno. Pod vlivem alkoholu chtějí svůj plán uskutečnit. To ale slyší Ariel a varuje svého pána. Plán se nezdaří.

H: Prospero své dceři Mirandě vysvětluje, proč bouři vyvolal. Vypráví jí příběh, jak ho jeho vlastní bratr Antonio vyhnal ze svého vévodství, aby získal vévodský titul. Poté zavolá svého ducha Ariela a ptá se, zda vykonal svůj úkol. (Fučíková, 2019, str. 193–204)

Aktivita během čtení:

1. Seřadte části textu, aby na sebe logicky navazovaly.
2. Myslíte si, že měl Prospero svým nepřátelům odpustit? Nezasloužili si větší trest?
3. Na základě druhého textu opět do oválů zaznamenejte, jak na vás postavy zmíněné v úryvku působily. Pokud jste změnil názor, zdůvodněte.

Mezi otázky k druhé ukázce jsme zahrnuli rekonstrukci textu z částí, která, jak už jsme zmínili, přispívá k povědomí logické návaznosti textu. V této části se věnujeme i vlastním názorům žáků a dáváme žákům možnost, aby prostřednictvím *Vennových diagramů* mohli změnit názor na charakteristiku postav.

Aktivita po čtení:

1. Vypište pět příkladů z textu, které ho dělají pohádkovým.
2. Kdybyste byli v kůži Prospera, udělali byste něco jinak? Diskutujte ve skupinách a nápady zaznamenávejte.
3. Líbily se vám texty? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Byly pro vás srozumitelné?
4. Na základě přečtených textů, chtěli byste si přečíst více z románu od Williama Shakespeara?

Tvořivá chvílka

1. Přepište příběh z pohledu krále Alonsa.

V části aktivity po čtení se snažíme, aby žáci přemýšleli o příběhu v rámci literárních pojmů. Dále se snažíme, aby se žáci dokázali vcítit do situace hlavního hrdiny a vymyslet různá řešení ve skupinách, což podporuje spolupráci žáků. Do otázek zavádíme i strategii *hodnocení*, na základě které mají žáci vyjádřit vlastní názor na dílo. Pro rychlé žáky jsme do souboru otázek vložili úkol rekonstrukce textu z hlediska jiné postavy, což může u žáků vzbudit nové představy a pocity vzhledem k dílu.

7.4.2 Sen noci svatojánské

Komedii *Sen noci svatojánské* jsme si vybrali, abychom na základě tohoto díla do hodin literární výchovy vnesli jakousi tajemnost a kouzelnost. Na základě ukázky, kterou jsme si do pracovního listu vybrali, se snažíme žákům ukázat několik druhů lásky a vztahů a případy, do nichž magie výrazně zasahuje. Jako druhou ukázkou jsme zvolili transformaci díla Williama Shakespeara do japonské komiksové tvorby manga.

Aktivity před čtením:

1. Zamyslete se nad názvem hry. O čem si myslíte, že bude?
2. O čem se vám naposledy zdálo?
3. Co se vám vybaví, když se řekne slovo MAGIE.

V rámci části *aktivity před čtením* se zaměřujeme na asociace hlavně ke slovům *sen* a *magie*. Tyto asociace dále rozvíjíme čtenářskou strategií hledání souvislostí mezi žákem a textem.

První ukázka:

LYSANDR: Před tebou přece nemáme co skrývat:

*až luna bude pozdě k rámu zírat
do ztichlých tůní jako do zrcadel,
až zkropí trávu krůpějemi z perel,
až přijde doba mileneckých spádů,
v úmyslu máme malou eskapádu.*

*HERMIE: Do lesa utečeme při měsíčku,
kde v trávě plné bledých petrklíčků
my důvěrně si spolu šeptávaly.*

*Tam jsme si s Lysandrem teď schůzku dali;
Aténám chceme navždy sbohem dát*

a jiné přátele si vyhledat.

Heleno, sbohem, co jiného zbývá,

přeju ti, věř mi, srdce Demetria.

Přijď včas, můj Lysandře, a nedopust,

aby se protáhl náš milenecký púst.

LYSANDR: Přijdu včas, miláčku.

(Odejde Hermie.)

A tebe at',

Heleno, má zas Demetrius rád.

(Odejde Lysandr.)

HELENA: Někdo má smůlu, někdo šťastný je.

Prý stejně krásná jsem jak Hermie.

Co z toho mám, když on to nevnímá,

pro jinou ženu jenom oči má.

Proč vlastně Hermie je pro něj všim

a pro mě Demetrius? Copak vím? ... (Shakespeare, 2003, str. 113–115)

DEMETRIUS: Těch řeči snad už bylo dost.

Já jdu. A ty mě necháš, sice ti

provedu v lese něco ošklivého.

HELENA: Provádíš mi to všude, jak sám víš.

Jsi hulvát, Demetrie, nic než hulvát,

urážíš ve mně celý ženský rod.

Vymáhat lásku ženám nepřisluší,

od toho přece na světě jsou muži.

(Odejde Demetrius.)

Třeba mne zabij – nehnu se od tebe,

do pekla s tebou půjdu jak do nebe.

(Odejde Helena.)

OBERON: Běž za ním, všechno se zas obrátí,

on bude prosit, prchat budeš ty.

(Znovu vystoupí Puk.)

Našels ten kvítek, tuláku můj milý?

PUK: Tady je, pane.

OBERON: ... Ty si vem trochu téhle vzácné tresti

vyhledej dívku, která láskou třeští

pro hejska z Atén – tomu potři zrak.

Jeho šat poznáš. Udělej to tak,

aby ten frajírek, až probere se,

uviděl svoji dívku tady v lese.

A snaž se – víc at' po ní blázní on

než ona po něm – chce to Oberon.

Sejdem se tady ještě před ránem.

PUK: Tvé přání, pane, je mým rozkazem. (Shakespeare, 2003, str. 143–147)

Aktivity během čtení:

1. Vypište a charakterizujte postavy, které v ukázce vystupují.
2. Proč podle vás chce Oberon pomoci Heleně?
3. Vysvětlete význam slovního spojení: *až bude luna pozdě k rámu zírat*
4. Jakou rostlinu donesl Puk? Co podle vás dokáže?
5. Proč podle vás chtějí Lysandr a Hermie utéct?
6. Vysvětlete vztahy mezi čtyřmi mladými lidmi pomocí tvorby schématu: Helena, Hermie, Lysandr, Demetrius.
7. Z ukázek vypište přirovnání, epizeuxis a synekdochu.

V této části s žáky cílíme na hledání informací v textu. Soustředíme se na postavy, jejich charakteristiku a vztahy mezi nimi, současně dáváme důraz i na jazyk a vysvětlování významu. Otázky nejsou ochuzeny ani o předvídání žáků, na základě čehož o ukázce přemýšlí více a zapojují při tom fantazii.

Druhá ukázka:

Obrázek 13: Ukázka z Manga Shakespeare: Sen noci svatojánské (Brown, 2010, str.138–139)

Aktivity během čtení:

1. Zvládl Puk úkol podle přání svého pána? Jak se vztahy mezi mladými lidmi proměnily?
2. Jak si myslíte, že bude příběh pokračovat? Napraví Puk svoje chyby?

3. Jak se liší tato ukázka od té předchozí? Soustřeďte se především na formu. Charakterizujte ji.

V této části se zaměříme na orientaci v textu, která může být adaptací v japonském stylu manga rozdílná. Zároveň dáváme důraz, aby žáci našli rozdíly v použitých formách a dokázali je popsat.

Aktivity po čtení:

1. Líbily se vám ukázky? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Která z nich se vám líbila více?
2. DIAMANT: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma – MAGIE.
3. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste si přečíst celou hru *Sen noci svatojánské*?

Tvořivá chvílka

1. Přepište ukázkou z této komedie tak, aby se z ní stala tragédie.

Po přečtení textu se soustředíme prostřednictvím inovativní metody *diamant* na charakteristiku pojmu *magie* především na základě přečteného textu. V aktivitách po čtení nechybí ani prostor pro hodnocení díla žákem a vyjádření vlastních myšlenek. Pro rychlé žáky jsme tentokrát zvolili úkol transformovat text na základě změny žánru, čímž si kromě rozvoje představivosti vybaví poznatky z literární teorie.

7.5 Pátá kapitola: Oči omráčené

7.5.1 Sonety

Sonety, jak už jsme dříve zmínili, jsou významným dílem autora, avšak postihnout jejich podstatu jen jednou ukázkou by dle našeho názoru bylo nemožné, a proto jsme je do souboru pracovních listů zařadili dvakrát a do jiných kapitol. Ve zvolené ukázce odkrýváme ještě temnější pohled básníka na svoji múzu. V tomto pracovním listu jsme se rozhodli sonet Williama Shakespeara srovnávat se sonetem jiného autora, a to Francesca Petrarca, u jehož ukázky uvádíme i krátký medailonek autora. Toto srovnání žákům dokáže pomoci umět rozlišit italský sonet od sonetu anglického.

Aktivity před čtením:

1. Máte rádi poezii? Zdůvodněte.
2. Znáte nějaké básně o lásce? Zkuste vypsát alespoň tři.

3. Co vás napadne, když se řekne slovo POEZIE? Jak se liší od ostatních literárních druhů?

V části aktivity před čtením se věnujeme pojmu poezie, jeho charakteristice a vymezení ve srovnání s jinými literárními druhy: Je doprovázen poskytnutím prostoru pro vlastní názory a myšlenky žáků. Mimo jiné se u nich snažíme evokovat vybavení si milostných básní, které už znají.

První ukázka: SONET 130

*Bláznivá láska, cos to provedla,
že pro oči nic nevidí mé oči,
vědí, co krása je, kde sídlo má,
to nejlepší však mají za nejhorší.
Když moje oči, tvýma podplacené,
v zátoce kotví, kam smí kdekdo další,
proč moje srdce chytáš zatraceně
na háčky zrady nabroušené falší?
Místečko v srdci si mi přidělila,
co obecní je, takže co z něj mám?
Falešnou tvář sis pravdou naličila,
nos upřít chceš mi mezi očima?
V srdci i očima jsem chyboval,
tvým zrádným šminkám jsem je navždy dal. (Shakespeare, 2012, str. 357)*

Aktivity během čtení:

1. O čem je báseň?
2. T-GRAF: Vypište z básně dvě pasáže, které vás zaujaly. Svůj výběr zdůvodněte.
3. Komu je podle vás báseň určena? Zdůvodněte.
4. Vysvětlete význam veršů:
*Když moje oči, tvýma podplacené,
v zátoce kotví, kam smí kdekdo další...* (Shakespeare, 2012, str. 357)
5. Je báseň bohatá na básnické obrazy? Pokud ano, vypište příklad.
6. Zkuste změnit tón básně prostřednictvím zaměnění několika slov v básni (např. ze smutné na veselou).

V úvodu otázek k textu se věnujeme shrnutí básně. Současně se v této části zaměřujeme i na jazyk básně, adresáta nebo vysvětlení významu slov. Žákům dáváme souběžně i prostor pro vyjádření svých pocitů prostřednictvím metody *T-graf*. Zároveň směřujeme i k rozvoji tvůrčího ducha žáků prostřednictvím rekonstrukce chybějících částí textu a změny atmosféry.

Druhá ukázka: SONET 2

Mnohokrát odolával nástrahám

boha lásky,

nástraze poslední se neubráníl.

Aby svou sladkou pomstou rázem smyl

a ztrestal tisícery neúspěch,

bůh lásky s lukem napjatým jak špeh

vyčíhal tajně vhodných míst a chvíl.

Ač dávno jsem se ctností obrnil

a zrak i srdce před útoky střeh,

přec úder zhoubný znenadání šleh

tam, kde dřív každý šíp se ulomil.

I zmatena tím náhlým útokem,

nevzchopila se zavčas moje síla,

bud' aby sáhla k osvědčené zbrani,

či na neschůdném srázu vysokém

mě před zlým bohem opatrně skryla.

Dnes, kdy mě bránit chce, už neubrání. (Petrarca & Renč, 1965, str. 11)

Medailonek autora:

Francesco Petrarca byl italský spisovatel a básník, jeden z prvních představitelů renesanční literatury. Je považován za největšího italského lyrického básníka a humanistu.

Jeho nejvýznamnějším dílem je *Zpěvník*, který obsahuje 366 básní. V dílech navazoval např. na Senecu, Ovidia či D. Alighieriho. Sám vedl bohatou korespondenci s jinými spisovateli a učiteli té doby. Psal básně, prózu, polemické a politické texty, filozofická díla či korespondence. Svou tvorbou ovlivnil mimo jiné i Williama Shakespeara. (spisovatele.cz, 2024, online)

Aktivity během čtení:

1. Před čím básník varuje?
2. Vysvětlete význam verše: *mě před zlým bohem opatrně skryla...*
3. Zažili jste někdy podobnou situaci?
4. Pokuste se zformulovat hlavní myšlenku básně.

V otázkách k druhé ukázce se věnujeme vysvětlením významu verše a zároveň i sonetu celkově. Pocity, které báseň zachycuje, se snažíme směřovat k osobním prožitkům a zkušenostem žáků.

Aktivity po čtení:

1. Jak se liší od sebe tyto sonety? A co mají naopak společného? Zaměřte se na formu, způsob vyjádření autora, atmosféru sonetu a jiné.
2. Líbily se vám básně? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Která z básní se vám líbila více?
3. Na základě přečtených sonetů, chtěli byste si přečíst další sonety od zmíněných autorů?

Tvořivá chvílka

1. Vymyslete báseň na téma – ZKLAMÁNÍ Z LÁSKY.

V závěru práce s dílem se soustředíme na rozdíly a podobnosti tvorby obou autorů. Opět dáváme důraz na prostor pro vyjádření žáků, jejich hodnocení díla a motivaci čtení dalších ukázek. Pro rychlé žáky jsme zde zařadili tvořivou činnost skládající se z konstrukce básně na základě zadaného tématu.

7.5.2 Venuše a Adonis

Mezi autorovy básnické prvotiny patří například báseň *Venuše a Adonis*, a jelikož pracovní listy s dramatickou tvorbou výrazně převyšují ty, které obsahují poezii, jsme se rozhodli tuto báseň do pracovního listu zařadit. Dílo je dle našeho názoru poměrně náročné, a proto jsme se snažili ukázky vybrat tak, aby byly vhodné pro žáky 2. stupně základní školy a zobrazovaly pocity hrdinů, které v básni vystupují.

Aktivity před čtením:

1. Co vás napadne, když se řekne slovo VENUŠE?
2. Co si myslíte, že se bude v příběhu odehrávat?
3. Jaké pocity ve vás vyvolává obrázek?

V části, která se odehrává před čtením, jsme se rozhodli zaměřit na asociace ke slovu *Vemuše*. Zároveň zde volíme čtenářskou strategii *předvídání*, která podporuje rozvoj imaginace u žáků. Rovněž se zaměřujeme i na osobní pocity žáků na základě věnování pozornosti vygenerovanému obrázku k básni.

První ukázka:

Cože, ty mluvíš? Užasla jsem celá!

Jak Siréna mě svádíš dvojnásob.

Kéž byl bys němý a já neslyšela!

Dřív jsi mě trápil, teď mi kopeš hrob!

Můj něžný vrahu, božský květe zla,

tvá hudba slov mi srdce prohryzla.

Nemít zrak, sluchem bych se milovala

s neviditelnou hudbou tvého hlasu,

nemít sluch, očím bych hned přikázala

k zbláznění milovat tvou vnější krásu.

Být slepá, k tomu hluchá, milovat

musel by tě můj okouzlený hmat.

A kdybych třeba ztratila i hmat

a ze všech smyslů čich mi jenom zbyl,

já nepřestala bych tě milovat,

svou vůni bys mě zcela ukouzlil.

Tvůj dech v tvých ústech se hned destiluje

a v parfém rozkoše se proměňuje. (Shakespeare, 2011, str. 32–33)

Aktivity během čtení:

1. Jak na vás báseň působí? Co báseň zachycuje?
2. Jaká je atmosféra úryvku? Vypište tři podstatná jména, tři přídavná jména a tři slovesa z textu, které báseň vystihují.
3. Myslíte si, že jí adresát pocity opětuje? Zdůvodněte.
4. Vysvětlete význam verše: *Dřív jsi mě trápil, teď mi kopeš hrob!*
5. Na ose zaznačte, jakou míru pocitů chová žena k muži.

6. Je podle vás taková míra lásky zdravá? Zdůvodněte. Uveďte výhody a nevýhody takového citu.

7. Je báseň bohatá na básnické obrazy? Pokud ano, vypište příklady.

Otázky směřující k první ukázce poskytují žákům prostor pro vyjádření vlastních pocitů a názorů. Zároveň zde zahrnujeme i otázky, které se orientují na hledání informací v textu, např. soustředící se na jazyk a shrnutí, co se v básni odehrálo. Mimo jiné se zaměřujeme na vysvětlení významu částí textu a jejich smysl v básni. Do otázek zahrnujeme i osu intenzity citů a cílíme tímto úkolem na žáky, aby si uvědomili, že někdy láska nemusí být zdravý a pozitivní cit, čímž se snažíme u žáků evokovat u další otázky v rámci vypsaní výhod a nevýhod takového stupně lásky.

Druhá ukázka:

O lásce nemluv! Ta je dávno pryč.

Ve jménu lásky mladou krásu teď

užírá sprostý, upocený chtič

jak nakažlivá, hmusná, zhoubná sněť.

A chtič je lačný, dravě sebejistý,

jak housenka, co plení čerstvé listy.

Láska je slunce, bouři přežije,

chtič je jak smršť, co zháší všečen jas,

láska je jaro, pořád svěží je,

chtič setne léto, jak předčasný mráz.

Láska je střídma, chtič se cpe až k smrti,

láska je pravda, chtič nás ke lži nutí.

Chtěl bych říct víc, však řeči bylo dost –

pisnička stará, řečník zelenáč,

a z lásky zbyla trapná necudnost –

na tváři hanbu, v srdci mám jen pláč,

Tvůj dech v tvých ústech se hned

a v parfém rozkoše se proměňuje. (Shakespeare, 2011, str. 53)

Aktivity během čtení:

1. Jaké jsou pocity muže vůči lásce ženy?
2. Co si myslí muž o jejích pocitech?

3. Jak muž popisuje lásku?
4. Vysvětlete význam slovního spojení: *řečník zelenáč*
5. Vypište z textu enumeraci, přirovnání, anaforu.

V otázkách k druhé ukázce se zabýváme především aspekty díla, ke kterým žáci používají orientaci v ukázce a schopnost vyhledat informace. Prostřednictvím těchto otázek se snažíme postihnout podstatu dané ukázky.

Aktivita po čtení:

1. Líbily se vám úryvky básně? Zdůvodněte.
2. Představte si, že se koukáte klíčovou dírkou a vidíte, co se odehrává v básni. Zkuste to nakreslit.
3. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste si přečíst další ukázkou z básně autora?

Tvořivá chvíle

1. Jak by podle vás báseň pokračovala? Vytvořte pokračování prostřednictvím komiksu.

Po přečtení ukázek jsme zahrnuli inovativní metodu *klíčová dírka* zaměřenou na tvůrčí činnost, která propojí literární výchovu s výchovou výtvarnou. Dále se zaměřujeme na hodnocení díla žáky a poskytujeme jim prostor pro vyjádření svých názorů. Pro rychlé žáky jsme si připravili tvořivý úkol zaměřený na rozvoj fantazie, avšak i osvojené poznatky pro transformaci textu z divadelní hry do komiksu.

7.5.3 Znásilnění Lukrécie

Opět jsme si do souboru listů vybrali úryvek z básně Williama Shakespeara. Tato báseň dle našeho uvážení nese velké téma, které se v současné době neustále objevuje. Je důležité, aby žáci rozuměli pojmu *znásilnění* a rozeznat tento čin od lásky. V tomto případě se snažíme propojit literární výchovu s průřezovým tématem *Osobnostní a sociální výchova*. Ukázky jsme zvolili takové, které zachycují pocity oběti takového činu a jejich snaha vyrovnat se s danou situací. Na základě těchto ukázek bychom chtěli žákům ukázat, že takový čin může člověku změnit celý život a oběť může nést doživotní následky.

Aktivita před čtením:

1. Charakterizujte pojem ZNÁSILNĚNÍ. Případně dohledejte informace na internetu.
2. Setkali jste se někdy se znásilněním ve svém okolí, nebo třeba i v televizi? Byl viník potrestán?

3. Kdo byla podle vás Lukrécie? Informace si zkontrolujte na internetu.

V první části se zaměříme na vysvětlení pojmu *znásilnění*. Je důležité, aby žáci pojmu porozuměli před samotným čtením ukázky. Zároveň se snažíme toto téma směřovat k myšlenkám žáka a propojit toto téma s reálným životem. Mimo jiné se pak zaměřujeme na Lukrécii a vyhledávání faktografických údajů, na základě čehož dochází propojování literární výchovy s dějepisem.

První ukázka:

*Ted' v moři žalu tone Lukrécie,
všemu, co vidí, pořád stěžuje si,
nenajde útěchu, tím víc se děsí,
že jeden běs v ní rodí další běsy.
Chvíli je němá, žal jí mluvit brání,
chvíli zas šílí, mluví bez přestání.
K šílenství ženou její zármutek
ptáci, co pějí ódu na radost,
pro smutné duše radost není lék
spíš vyvolává v nich nepříčetnou zlost –
smutek si žádá smutnou společnost.
Vždyť pravý žal ze spřízněnosti žije
ryzího citu a sympatie.
„Vy posměváčci, to si zasloužím?
Pohřbete písňe do hrobů svých hrudí,
buďte už zticha, ať vás neslyším.
Ten váš zpěv ve mně radost neprobudí,
ve smutné duši jenom odpor vzbudí.
Šetřete své písňe pro veselé uši,
smutku spíš tklivé žalozpěvy sluší...” (Shakespeare, 2011, str. 133–134)
... „Já nemám nikoho, kdo zaplakal by
a sdílel se mnou nevýslovný žal,
kdo nes by se mnou těžký úděl hanby,
soucítit se mnou, útěchu mi dal
a spolu se mnou ten hřích zakrýval –*

*Já pláču sama, upím beznadějně,
slzami jen smáčím skráně země.*” (Shakespeare, 2011, str. 118)

Aktivity během čtení:

1. Co báseň zachycuje? Jakou má báseň atmosféru?
2. Jak se nejspíš cítí Lukrécie?
3. Myslíte si, že bude Lukrécie brzy zase šťastná? Zdůvodněte.
4. Vysvětlete význam verše: *že jeden běs v ní rodí další běsy.*
5. Diskutujte ve skupinách: Co by podle vás měla Lukrécie udělat? Všechny nápady zaznamenávejte.
6. Je mluvčí básně přímo v textu, nebo vystupuje mimo ni? Doložte na příkladu.
7. Lze z básně vyčíst kde a kdy se odehrává? (např. roční období)
8. Jak byste potrestali viníka, který to Lukrécii způsobil?
9. T-GRAF: Vypište z básně pasáž, která vás zaujala. Svůj výběr zdůvodněte.

V rámci aktivit během čtení se prostřednictvím otázek snažíme, aby se žáci dokázali vcítit do ženy vystupující v básni na základě atmosféry a pocitů. Zároveň se zaměřujeme na informace, které lze v textu vyhledat v rámci časoprostoru, vypravěče a vysvětlení významu. Některé otázky se snažíme směřovat na názory žáků, aby se cítili dostatečně zapojení do celého procesu pracovního listu.

Druhá ukázka:

*od té doby co jsi do mě násilím vnikl
jako bych to už nebyla já
nejsem schopná se milovat
dělá se mi zle když na to jen pomyslím
nemůžu spát
nemůžu jíst
vypadám čím dál víc jako kostra potažená kůží
moje ložnice se každou noc změní
na psychiatrické oddělení
kde se z mužů stávají doktoři
snažící se zahnat moje běsy
každý milenec který se mě dotkne mi připomíná tebe
jejich prsty jsou tvoje*

*ústa – tvoje
když na mě leží
nejsou to oni – jsi to zase jen ty
už mě nebaví
stále na tebe narážet
kamkoli se pohnu
– takhle to dál nejde
celé ty roky jsem si lámala hlavu
jestli jsem tomu mohla nějak zabránit
ale slunce nezabrání bouři
strom nezabrání sekyře
musím se už přestat obviňovat
z něčeho za co nemůžu
zacelit nějak tu otevřenou rámu
cos mi zasadil
už mě vyčerpává nosit se s tvou vinou
– je příliš těžká
unavuje mě stydět se za tvou hanbu
jako by byla moje
už se nechci dál smiřovat s tím
cos udělal
když vím že se s tím nikdy nesmírím (Kaur, 2019, str. 70–71)*

Medailonek autorky:

Rupi Kaur je kanadská spisovatelka a ilustrátorka. Narodila se v Indii v roce 1992 a v útlém dětství s rodiči imigrovala do Kanady. Už od dětství si ráda kreslila a malovala, avšak od 17 let se zaměřila na psaní. Od roku 2009 začala sdílet svou poezii na Instagramu, díky čemuž začala být známá – tzv. instagramová poezie. V roce 2015 vydala svoji první sbírku *Mléko a med*, která ji přinesla celosvětovou slávu. Mezi její další sbírky patří *Květy slunce* nebo *Moje tělo, můj chrám*. (SikhNet, 2024, online)

Aktivity během čtení:

1. Jak se liší tato báseň od básně Williama Shakespeara? V čem jsou básně jsou podobné? Zaměřte se např. na téma, formu, vypravěče.
2. Co můžeme v básni od Rupi Kaur pozorovat navíc, co nám báseň Williama Shakespeara neodhaluje?

V této části se zaměřujeme na to, aby žáci byli schopni říct, všechny podobnosti a rozdíly obou básní prostřednictvím metody *Vennovy diagramy*. Zároveň se zaměřujeme na faktory, které nám u Williama Shakespeara zůstaly zahalené a diskuze, proč to tak asi je.

Aktivity po čtení:

1. Líbily se vám básně? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Která z básní se vám líbila více?
2. Co je podle vás hlavní myšlenkou těchto dvou básní.
3. BLACKOUT POETRY: Dle instrukcí učitele začerněte slova, která nejsou pro báseň důležitá, aby čitelná zůstala pouze slova, která jsou klíčová.

*Já nemám nikoho, kdo zaplakal by
a sdílel se mnou nevýslovný žal,
kdo nes by se mnou těžký úděl hanby,
soucítit se mnou, útěchu mi dal
a spolu se mnou ten hřích zakrýval –
Já pláču sama, upím beznadějně,
slzami jen smáčím skráně země.* (Shakespeare, 2011, str. 118)

4. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste si přečíst další ukázkou z básně autora nebo autorky?

Tvořivá chvíle

1. Napište, jak byste postupovali, kdyby se vám něco takového stalo. Využijte formu postupu činnosti.

V rámci aktivit po čtení se prostřednictvím inovativní metody *blackout poetry* zaměříme, aby žáci dokázali vystihnout klíčová slova básně dle svého výběru. Zároveň je vedeme, aby postihli smysl básní. Součástí je i samotné hodnocení básní a poskytnutí prostoru žákům, aby mohli vyjádřit svůj názor. Pro rychlé žáky jsme zvolili zamyšlení nad postupem,

který by v této situaci provedli. Tímto cílíme především na to, aby žáci věděli, jak v takové situaci reagovat, kdyby se někdy stali její součástí.

7.6 Šestá kapitola: Podvod, nebo lež?

7.6.1 Jindřich VIII.

Jindřich VIII. je významnou osobností anglických dějin. I William Shakespeare to zřejmě tušil a zařadil do svého repertoáru historickou hru se stejným názvem. Na anglické dějiny dle našich zkušeností ze studia není dán až tak velký důraz během výuky, a proto bychom na základě mezipředmětových vztahů s dějepisem chtěli tuto skutečnost napravit. Ze hry jsme si vybrali ukázkou, která je dle našeho názoru jednou z nejemotivnějších monologů všech Shakespearových her. Jako druhou ukázkou jsme zařadili faktografický článek o Jindřichu VIII. na jehož základě si žáci zjistí důležitá fakta a milníky vlády Jindřicha VIII., ale zároveň si i ověřují své znalosti ohledně naučných textů a jejich znaků.

Aktivita před čtením:

1. Vypište alespoň čtyři anglické panovníky/panovnice, které znáte.
2. Jak na vás působí obrázek? Zdůvodněte.
3. PĚTILÍSTEK: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma HISTORIE.

Aktivita před čtením jsou zaměřené na evokaci poznatků o historii a současně i o dějinách Anglie. Zároveň dáváme žákům prostor pro vyjádření názoru na obrázek, který byl vygenerován umělou inteligencí na základě popisu hry.

První ukáзка:

VYVOLÁVAČ:

„At předstoupí Kateřina, královna anglická.“

(Královna neodpoví, zvedne se ze židle, obejde celou síň, přistoupí ke Králi a poklekne před ním.)

KRÁLOVNA KATEŘINA:

Žádám vás o právo a spravedlnost,

můj pane. Mějte se mnou slitování.

Ubohá žena jsem a cizinka,

nemám tu zázemí a moje šance

na nestranné a vlídné zacházení

jsou velmi malé. Co jsem provedla,

čím vyvolala vaši nelibost,

proč jste mě takhle zavrhl, můj pane?

*Proč ztratila jsem vaši milou přízeň?
Nebe mi dosvědčí, že jsem vám byla
věrnou a pokornou manželkou, co vždy
a ve všem ctíla vás a vaši vůli,
pořád se bála vaši nelibosti,
i náladu jsem měla podle toho,
jak jste se tvářil vy. Stalo se někdy,
že odepřela jsem vám vaše přání?
Ze všech sil jsem se snažila mít ráda
každého vašeho přítele, i když
to byl můj nepřítel. A když můj přítel
vás popudil, já hněvala se též
a ztratil i mou přízeň. Mějte, pane,
a paměti, že víc než dvacet let
jsem byla vaší poslušnou a dobrou
ženou a měla s vámi mnoho dětí.
Jestli se v průběhu té dlouhé doby
snad stalo něco, co se neslučuje
s mou ctí a věrností a láskou k vaší
posvátné osobě, ve jménu Božím
mě zavrhněte, pohrdejte mnou
a nemilosrdně mě potrestejte.
Váš otec král, můj pane, byl znám svou
moudrostí, rozvahou a soudností.
Můj otec Ferdinand, král španělský,
byl považován za nejmoudřejšího
vladaře, co kdy u nás vládl. Oba
se dlouze radili o našem sňatku
s dalšími mocnáři a shledali
jej zákonným. Proto vás pokorně
prosím, můj pane, posečkejte, abych
tu záležitost mohla znovu probrat
se svými španělskými přáteli –
hodlám se hned na ně obrátit s prosbou
o radu. Když to nedovolíte,
naložte se mnou podle uvážení
a děj se vůle Boží. (Shakespeare, 2009, str. 52–54)*

Aktivita během čtení:

1. Co se v ukázce odehrává?
2. Co si myslíte, že královna Kateřina udělala králi?
3. Myslíte si, že Kateřina krále opravdu milovala, nebo se snažila jen zachránit manželství?

4. T-GRAF: Na základě ukázky charakterizujte Kateřinu, její vlastnost doložte příkladem z textu.
5. Jak bude podle vás příběh pokračovat?
6. Jak byste se cítili vy, kdyby vás někdo nařkl z takové věci?
7. Kde a kdy se podle vás ukázka odehrává?
8. Vysvětlíte význam slovního spojení: *a děj se vůle Boží...*

V rámci otázek k ukázce se zaměřujeme na shrnutí textu žáky, což u žáků rozvíjí schopnost vytáhnout důležité informace z textu a převyprávět je vlastními slovy. Některými otázkami cílíme na orientaci v textu, například z hlediska časoprostoru a vysvětlení významu slovního spojení. V otázkách dáváme důraz i na předvídání, nebo usuzování, což rozvíjí fantazii žáků a nutí je zamyslet se nad textem.

Druhá ukázka:

Jindřich VIII.

Do dějinného povědomí se svérázný král zapsal především tím, že měl šest manželek. Byl to ovšem panovník rozhodný, který neváhal tvrdě prosazovat své názory. Bylo tomu tak i v náboženské otázce. Z reformačních směrů se v Anglii nejprve ujalo luterství a později se rozšířil rovněž kalvinismus. Jeho angličtí přívrženci se nazývali puritáni. Přesto ani jedno vyznání natrvalo nezvítězilo.

Zásluhu na tom měl právě Jindřich VIII., který byl původně katolíkem, ale z osobních důvodů přestoupil k protestantismu a roku 1534 založil samostatnou anglikánskou církev. Sám zároveň stamul v jejím čele. Od té doby až dodnes jsou angličtí králové současně hlavou této církve, která v ostrovní říši získala mnoho stoupenců. Král dal také zrušit všechny kláštery a jejich jmění i statky zabavit ve svůj prospěch.

Úspěch nekatolického vyznání v Anglii přímo ovlivnil mocenské spory na britských ostrovech. Odpor Skotů a Irů proti Angličanům, kteří chtěli své sousedy podmanit, rychle získal náboženský rozměr. Zvláště Iry sjednotila katolická víra natolik, že anglickému tlaku odolávali až do moderní doby.

ŠEST ŽEN JINDŘICHA VIII.

Slavný anglický král se rád ženil, ale stejně rád se svých manželek zbavoval. Dvě z nich dal dokonce popravit. První byla Anna Boleynová, původně dvorní dáma, která nepřímo způsobila vznik samostatné anglikánské církve. Kvůli ní se totiž hodlal Jindřich rozvést s první manželkou Kateřinou Aragonskou. Poněvadž papež nedal k rozvodu souhlas, zřekl se panovník

katolicismu, založil anglikánskou církev a Annu si vzal. Na popravišti skončila také Jindřichova pátá manželka Kateřina Howardová. Z šesti manželek jej přežila jediná. Vysoký, k stáru tělnatý muž, vynikající lovec i milovník hudby, se spolu se svými šesti ženami stal vděčným tématem četných literárních i dramatických ztvárnění. (Čornej & Čornejová, 2001, str. 118)

Aktivity během čtení:

1. Přepište text do formy vyprávění.
2. Zaškrtni, zda jsou informace pravdivé:

Jindřich VIII. se chtěl od malička stát hlavou církve. (P/N)

Jindřich VIII. nechal zavraždit dvě z šesti manželek. (P/N)

Anglikánská církev byla založena roku 1534. (P/N)

Jindřich VIII. neměl rád hudbu ani lov. (P/N)

V rámci aktivit k druhému textu jsme zařadili tvořivý úkol na transformaci textu z naučného do prozaického textu. Také jsme zde zahrnuli otázky, které ověřují, zda jsou žáci schopni vyhledat potřebné informace z textu.

Aktivity po čtení:

1. Na základě obou textů vypište, jaký byl král Jindřich VIII.
2. Líbily se vám texty? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Který z nich se vám četl lépe?
3. Na základě přečtených textů, chtěli byste si přečíst více ze hry *Jindřich VIII.* od Williama Shakespeara?

Tvořivá chvilka

1. Napište povídku s hororovými prvky o některé z událostí života a temné vlády Jindřicha VIII.

Po přečtení ukázky se věnujeme utvoření představy žáků o Jindřichu VIII. na základě těchto dvou ukázek. Navazujeme na to hodnocením díla a srovnáním srozumitelnosti obou textů a případnými komentáři a otázkami žáků k tomu. Pro rychlé žáky jsme v tomto pracovním listu zvolili úkol, při kterém si na základě vlastní volby zvolí událost ze života Jindřicha VIII. a transformují ji do povídky s hororovými prvky.

7.6.2 Zimní pohádka

Zimní pohádku řadíme v rámci tvorby Williama Shakespeara mezi romance. Vybrali jsme ji do souboru pracovních listů z důvodu, že se částečně odehrává v Čechách, což by žáky

mohlo motivovat si ji přečíst. Ukázku jsme vybrali na základě zobrazení vlastnosti *žárlivost* a jak tato vlastnost může ovlivnit životy manželů. Zároveň i prostřednictvím druhé ukázky, u které jsme vybrali část z převyprávěného příběhu, cílíme na pohádkovost hry.

Aktivita před čtením:

1. Co se vám vybaví, když se řekne slovo POHÁDKA?
2. Jaké znáte pohádky? Uveďte alespoň pět příkladů.
3. Na základě názvu, o čem si myslíte, že příběh bude?

V části před čtením cílíme na asociace k pojmu *pohádka* a snažíme se toto téma propojit s osobními zkušenostmi žáků. Poté se věnujeme při práci s názvem předvídaní, na základě kterého rozvíjejí žáci obrazotvornost.

První ukázka:

*LEONTES (Pánovi): Hned odved'te ho pryč!
Ten hoch k ní nesmí! Ať si hraje s tím,
co nosí v břiše. (Hermioně) Tohle nadělení
máš od Polixena!*

(Odejde Mamillius s Dámou.)

*HERMIONA: Ne, říkám ne
a vím, že mi, ač nerad, uvěříte.*

LEONTES: Dobře se na ni podívejte, páni:

„Moc pěkná paní,“ řeknete si asi

a vaše spravedlivé srdce dodá:

„Škoda, že není, ehm, počestná.“

Zapějte chválu na tu její krásu –

vždyť ta si, věru, chválu zaslouží –

a pak hned krčte rameny a buďte

jen samé „ehm“, což je drobná měna

pomluvy ne, ne, chci říct slitování –

pomluvě přece neunikne ani

sama ctnost – „pěkná paní“, řekněte,

a „ehm, ehm, počestná“. Ten, kdo se

tím nejvíc trápí, vám tu říká: „Je to

cizoložnice.“

HERMIONA: I největší lump

na světě by byl dvojnásobný lump,

kdyby mi tohle řekl. Vy, můj pane,

se pouze mýlíte.

LEONTES: A vy ne, madam?

Poplést si Polixena s Leontem!

*Ty... ty... ne, nesluší se takhle nazvat
osobu tvého postavení, neboť
bych tím sám dal příklad k barbarství, co rozdíl
nečiní mezi žebrákem a princem
a mluví hrubě s lidmi vyšších stavů.
Povídám: je to cizoložnice,
a řekl jsem i s kým. A co víc: je to
zrádkyně. Camillo se spolčil s ní
a dobře ví, co jí je trapné přiznat,
i když to dělá s tím svým souložníkem:
že je to obecný lid má pro to pádný výraz!
A věděla vše o jejich
útěku!
HERMIONA: Nic jsem nevěděla. Až se
vám zjasní rozum, bude vám moc líto,
že jste mne takhle potupil! Pak bude
pozdě, můj pane, říct, že jste se mylil –
mou čest mi tím už sotva vrátíte. (Shakespeare, 2001, str. 31–32)*

Aktivita během čtení:

1. Co ukázka zachycuje?
2. Proč si král myslí takové věci o své manželce?
3. Jak se může Hermiona cítit po tom, co ji král obvinil z takové zrady?
4. Najděte v textu epizeuxis, epiforu a anaforu.
5. Vysvětlete význam slova BARBARSTVÍ:
6. Měl by král udělat něco jinak? Diskutujte ve skupinách. Své nápady zaznamenávejte.
7. Co dalšího se podle vás v příběhu přihodí?
8. Popisuje ukázka konkrétní situaci? Může se to stát v reálném životě?

Otázky z textu jsou zaměřeny na hledání informací v textu, zabýváme se například jazykem ukázky, vysvětlením významu nebo prostorem, u kterého se zároveň snažíme o propojení s reálným životem. Opět využíváme shrnování textu, aby žáci rozvíjeli přemýšlení o textu. Zároveň dáváme prostor žákům pro vcítění se do postavy a vyjádření pocitů. Do otázek také zahrnujeme strategii *předvidání*.

Druhá ukázka:

Posléze však Paulina oznámila něco, čím všechny překvapila nejvíc: „Zdá se, že po tolika letech kajícího a lítosti našeho krále přece jen se může jeho duše alespoň trochu zaradovat. Padl si opět do náruče se starým přítelem, jako neočekávaný dar nachází svou dceru, kterou tenkrát

nazval zmetkem, a ta dcera se brzy stane nevěstou českého prince. Myslíš však, můj pane, že tvůj dluh vůči nebohé Hermioně je vyrovnán?”

A tak Leontes znovu zesmutněl a do očí mu vstoupily slzy, než odpověděl: „Jak mohu tak dlouhé době napravit zlý skutek, když moje milovaná žena už dávno nežije? Snad že dám vytesat z mramoru její sochu a budu ji odprošovat?”

„To není tak špatný nápad, jenže jsem na něj přišla sama už mnohem dřív. Taková socha stojí v mém domě a chcete-li, můžete ji shlédnout...”

Celá královská síň zašuměla po těch slovech údivem a Perdita vykřikla: „Jak by ne, vždyť já ani nevím, jak matka vypadala!”

Všichni pak pospíchali celí vzrušení do Paulinina domu. Když tu sochu spatřili, věru, že zapomněli dýchat. Vždyť tak se královně podobala, tak se jí oči leskly, tak se jí kadeřily vlasy nad bílým čelem, až bylo vskutku těžké uvěřit, že jde jen o sochu.

Než se pak kdokoliv nadál, přistoupil král Leontes blíž, aby ji vroucně pohladil po tváři se slovy: „Ach, Hermiono, kdybys mi alespoň dnes mohla odpustit...”

A tu královna vzala jeho ruku do své, aby ji neméně vroucně políbila!

To bylo pozdvižení! Někdo se smál, někdo plakal radostí, zatímco Hermiona tiše vysvětlovala králi: „Tenkrát jsem jenom omdlela a po celou dobu mne zde potají ochraňovala věrná Paulina...”

„Ale vždyť už tenkrát jsem svých činů litoval. Proč mi alespoň ona nedala vědět, že jsi naživu?” podivil se král.

„Poněvadž jsem musela čekat na splnění věštby z Delf – dokud se nenajde, co bylo ztraceno pamatuješ, králi?”

Leontes přikývl: „Ano, a teprve dnes jsme znovu našli ztracenou Perditu.” (Hulpach, 1997, str. 18–19)

Aktivity během čtení:

1. Překvapil vás takový konec? Jak jste si mysleli, že příběh dopadne?
2. Kde se příběh odehrává?
3. Myslíte si, že se král poučil ze svého předchozího jednání?
4. Vypište všechny postavy, které v ukázce vystupovali, a zkuste je charakterizovat.

Otázkami k druhé ukázce cílíme na propojení s ukázkou předchozí a vyjádření názoru a myšlenek žáků. Opět dáváme důraz na vyhledávání informací v textu z hlediska prostoru a charakteristiky postav. V poslední otázce zahrnujeme strategii *předvídání*.

Aktivity po čtení:

1. Zkuste napsat, jak se tento příběh lišil od pohádek, které znáte. Zároveň vypište, v čem se shodovaly.
2. Co nejspíš plyne z tohoto příběhu?
3. Líbily se vám texty? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Byly pro vás srozumitelné?
4. Na základě přečtených textů, chtěli byste si přečíst více z romance od Williama Shakespeara?

Tvořivá chvílka

1. Přepište první ukázkou na pohádku.

Po přečtení ukázek se zaměřujeme na srovnání textu s pohádkou na základě formy, jazyka, příběhu atd. prostřednictvím metody *Vennovy diagramy*. Také směřujeme, aby žáci pochopili smysl díla/ukázek. Do otázek zahrnujeme i ty, které se zaměřují na hodnocení textu a tím pádem i na vyjádření vlastního názoru. Pro rychlé žáky zahrnujeme tvůrčí úkol, na základě kterého přetvoří původní text první ukázkou na formu pohádky.

7.6.3 Troilus a Kressida

Troilus a Kressida patří mezi méně známé hry autora, a proto jsme hru vybrali do pracovního listu. Zároveň však v dané hře můžeme pozorovat velké mísení žánrů, což dělá hru jedinečnou. Prostřednictvím této ukázkou se u žáků zaměřujeme na motivy věrnost a láska. Místo druhé ukázkou se věnujeme shrnutí celého díla, a to pomocí „rozstříhaných“ částí papíru prostřednictvím kterých mají děj sestavit.

Aktivity před čtením:

1. Na základě obrázku, o čem hra bude?
2. Co ve vás vyvolává slovo válka?
3. Jak se liší komedie od tragédie?

V aktivitách před čtením se věnujeme předvídáním děje na základě obrázku vygenerovaného umělou inteligencí. Rovněž cílíme na pocity žáků k pojmu *válka* a dáváme jim prostor na jejich vyjádření. Do otázek zapojujeme i důraz na literární teorii prostřednictvím srovnávání literárních žánrů.

První ukázkou:

KRESSIDA: Opravdu musím k Řekům?

TROILUS: Není zbylí.

*KRESSIDA: Co se mnou bude v prostopášném Řecku?
Kdy tě zas uvidím?*

TROILUS: Poslyš, má lásko, jenom mi buď věrná.

KRESSIDA: Věrná? Proč mi to říkáš? Zač mě máš?

*TROILUS: Pročpak ta výčitka? Proč se chceš hádat?
Na to už není čas.*

*Když říkám „buď mi věrná“, nemyslím
to zle. I smrt bych vyzval na souboj,
jen abych dokázal, že neznáš faleš.*

Ber to jak prosbu: buď mi věrná, prosím.

Já za tebou přijdu.

*KRESSIDA: Tím by ses vydal mnoha nebezpečím,
můj pane. Já ti budu věrná, věř mi.*

TROILUS: Budu si dávat pozor. Nos můj rukáv.

KRESSIDA: A ty mou rukavici. Kdy tě spatřím?

*TROILUS: Podplatím řecké strážce. Každou noc
tě budu navštěvovat. Jenom mi
buď věrná.*

KRESSIDA: Věrná, věrná, zase věrná!

TROILUS: Řeknu ti, proč to říkám, lásko.

Ti řečtí mladíci se mají k světu.

Umějí milovat, dar od přírody je to.

Jsou šikovní a mají praxi,

talent i kouzlo. Změna přitahuje –

já prostě žárlím. Božská žárlivost,

říkejme tomu, ano, ctnostný hřích.

Mám o tebe strach.

KRESSIDA: Ty mě nemiluješ!

TROILUS: Ať bídne zemřu, jestli ne!

Nepochybují o tvé věrnosti,

spíš nevěřím sám sobě. Neumím

tancovat, zpívat ani krásně mluvit,

nejrůznějších hrách se moc nevyznám.

Řekové tohle ovládají skvěle.

V těch půvabech se ale může skrývat

tajná řeč ďábelského pokušení.

Dávej si pozor! Nepodlehni mu!

KRESSIDA: Myslíš si, že se dám svést?

TROILUS: Ne, nemyslím.

Občas však uděláme to, co nechceme.

Poslechnem ďábla ve vlastním těle. (Shakespeare, 2008, str. 91–92)

Aktivity během čtení:

1. Co se v ukázce odehrává?
2. Kde a kdy se ukázka odehrává? Popisuje podle vás reálnou událost? Doložte příkladem z textu.
3. Proč dává Troilus takový důraz na to, aby mu byla Kressida věrná? Věří jí?
4. Myslíte, že to Kressida myslí s Troilem vážně? Zdůvodněte.
5. Pustí podle vás Řekové Kressidu? Zdůvodněte.
6. Co by se stalo, kdyby při návštěvě Kressidy Troila chytli Řekové?

7. Charakterizujte oba hlavní hrdiny.
8. Co si milenci vyměnili pro vzpomínku?
9. Vyhledejte v textu dva příklady figur.

Orientace v textu je často obsažená v otázkách k první ukázce. Soustředíme se přitom například na časoprostor, charakteristiku postav a jazyk. Z hlediska časoprostoru se snažíme společně o propojení s reálným životem. Žáci také vyhledávají klíčové myšlenky díla prostřednictvím strategie *shrnování*. Otázky zahrnují dále i strategie *předvidání* a *usuzování*.

Druhá ukázka:

A: Mezitím v noci otec Kressidy prchá k nepříteli a chce, aby byla dcera s ním. Řekové tak požadují výměnu Kressidy za drženého rukojmího.

B: Mladý trojský bojovník Troilus se zamiloval do mladé a krásné Kressidy. Její strýc mu pomáhá, aby ji získal.

C: K Troilovi se doneslo, že mu Diomédes svádí Kressidu a chce se o tom přesvědčit na vlastní oči. V noci se proplíží do tábora Řeků a uvidí svoji milou, jak vchází do stanu Dioméda. Nemůže uvěřit svým očím. Stále si říká, že to nemůže být jeho věrná Kressida, ale oči ho nešálí. Jeho krásná Kressida podlehla Diomédovi.

D: Kressida zpočátku nejeví velký zájem. Strýc se jí snaží ovlivnit. Avšak poté, co se s Troilem setkala a vyslechla si jeho vyznání lásky, mu také projeví lásku. Dvojice si přísahá lásku a stráví spolu noc ve stanu.

E: Kressida před odvedením vede rozhovor s Troilem. Prosí ji, aby mu byla věrná. Ona mu věrnost slibuje. Loučí se.

F: Řecká královna Helena, žena spartského krále Meneláa, podléhá svádění syna trojského krále Parida. Řekové se vydávají do války. Obléhají Tróju.

G: V táboře se začne Kressida sbližovat s řeckým bojovníkem Diomedem. Zpočátku se snaží jeho svádění nepodléhat. (Hulpach, 1997, str. 20–32)

Aktivita během čtení:

1. Která část zachycuje přečtenou ukázkou z díla?
2. Seřad'te části textu, aby na sebe logicky navazovaly.
3. Je dle vašeho názoru dílo jednoznačná komedie? Nebo v díle můžeme najít i prvky jiného žánru? Doložte příklady.
4. Rozhodněte o pravdivosti tvrzení:

Trojská válka začala, protože trojský král vyhlásil válku Řekům. (P/N)

Kressida se od první chvíle nabízela řeckému vojákovvi Diomédovi. (P/N)

Strýc Pandarus pomáhal Troilovi získat lásku Kressidy. (P/N)

Helena podlehla trojskému králi Paridovi. (P/N)

Troilus nevěřil, že by ho Kressida mohla podvádět. (P/N)

U druhé ukázky mají žáci za úkol příběh sestavit tak, aby na sebe části logicky navazovaly, což podporuje schopnost orientace v textu. Dále cílíme na uplatnění poznatků z literární teorie a jejich doložení z textu. Tato část je zakončena úkolem, který ověřuje, zda žáci dokážou vyhledat potřebné informace v textu.

Aktivity po čtení:

1. Napište hlavnímu hrdinovi Troilovi dopis, ve kterém mu poradíte, jak se dostat z nešťastné lásky.
2. Líbil se vám příběh? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Byl pro vás srozumitelný?
3. Na základě přečtené ukázky ze hry *Troilus a Kressida*, chtěli byste si přečíst celé dílo?

Tvořivá chvílka

1. Přepište ukázkou formou vyprávění.

V aktivitách po čtení se žáci zaměří na rozvoj své imaginace prostřednictvím formy dopisu. Opět zde poskytujeme žákům prostor pro zhodnocení díla a vyjádření vlastního názoru, čímž podporujeme motivaci žáků při práci s textem. Pro rychlé žáky je v pracovním listu připravený tvořivý úkol, při kterém budou ukázkou transformovat do formy vyprávění.

7.6.4 Othello

Tragédie *Othello* je jednou z nejuznávanějších her Williama Shakespeara. Vybrali jsme ji vzhledem k jejímu dramatickému spádu. Čtením ukázek z této knihy můžeme žáky provést několika univerzálními motivy jako je láska, zrada a žárlivost. Ve hře je také důraz na rasismus, na základě čehož můžeme literární výchovu propojit s průřezovým tématem *Multikulturní výchova*. V ukázkách, které jsme do pracovního listu vybrali jsou dle našeho názoru ukázány klíčové momenty této hry.

Aktivity před čtením:

1. Jak na vás působí obrázek? Jaké emoce ve vás vyvolává?
2. PĚTILÍSTEK: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na slovo LEŽ.
3. Myslíte si, že může být lež i někdy prospěšná? Zdůvodněte.

V první části budeme pracovat s obrázkem, na základě kterého se budeme věnovat tématu *rasa*. U prvního úkolu budeme tedy klást další návodné otázky typu: „Jak byste popsali toho člověka, je dle vašeho názoru dobrým člověkem? Zdůvodněte.“ nebo „Napadají vás nějaké stereotypy, které se týkají rasy? Proč si myslíte, že lidé tyto stereotypy stále uznávají? Jsou pravdivé?“ U této ukázky bychom dali prostor pro názory žáků. Poté bychom využili metodu *pětílístek* a evokovali, co žáky napadne, když se řekne lež, současně bychom cílili na propojení tématu s názory žáků.

První ukázka:

*OTHELLO: Chci důkaz,
skutečný důkaz, že je nevěrná.*

*JAGO: Takový úkol je mi proti srsti.
Když už jsem se, hnán hloupou upřímností
a přátelstvím, tak zapletl v té věci,
vyjdu vám vstříc i teď. Když spal jsem tuhle
u Cassia, tak rozbolel mne zub,
že nemohl jsem usnout. Mnozí lidé
ze spaní mluví a vyzradí vám
svá tajemství. A Cassio k nim patří.
Ve spánku volal: „Moje Desdemono,
dávejme pozor, skryjme svoji lásku.“
A pak mne, pane, popad za ruku,
zvolal „Můj miláčku!“ a líbal mne,
jak z kořene by rval ty polibky,
co zasázel mi na ústa. Pak nohou
stisk moje stehno, objal mne a volal:
„Proč krutý osud dal tě Maurovi!“*

OTHELLO: Obludné! Hnusné!

JAGO: To se mu jen zdálo.

OTHELLO: Ten sen však značí, že ji předtím měl.

*JAGO: Ač je to sen, je velmi podezřelý
a možná zpevní jiné důkazy,
zatím spíš chabé.*

OTHELLO: Já ji roztrhnu!

*JAGO: Jen rozvahu! Nic není jasné – zatím.
Může být čistá. Tak mě napadá,
nevšiml jste si, že by měla šátek?
Je na něm vyšit jahodový vzor?*

OTHELLO: Takový jsem jí dal – můj první dárek.

*JAGO: To nevím, ale vím, že takovým
si Cassio dnes otřel vous – byl to
ten její, určitě.*

OTHELLO: Je-li to ten –

*JAGO: Ten nebo onen, hlavně, že byl její:
a další důkaz svědčí proti ní.*

OTHELLO: Kéž má ten padouch tisíc životů!

Pro moji pomstu jeden nestačí!

*Tak je to pravda. Jago, vidíš, já
bláhovou lásku odfouk do nebe.*

Je pryč.

Ted černé peklo zrodí černou pomstu

a láska předá korumu i žezlo

tyranské nenávisti. Srdce mi

otéká hadím jedem lásky.

JAGO: Klid, můj pane.

(Othello poklekne.)

OTHELLO: Poteče krev! Krev! Krev!

JAGO: Klid. Třeba si to ještě rozmyslíte. (Shakespeare, 2006, str. 85–87)

Aktivity během čtení:

1. Co se Othello v ukázce dozvídá? Jak na to reaguje?
2. Myslíte si, že jsou daná obvinění pravdivá? Zdůvodněte.
3. Přijde vám Jago jako dobrý kamarád? Chtěli byste takového kamaráda? Zdůvodněte.
4. Jak se asi musí cítit hlavní hrdina?
5. Charakterizujte postavy, které v ukázce vystupují.
6. Vypište z textu epizeuxis, hyperbolu, přirovnání a objasněte jejich význam v textu.
7. Představte si, že jste hrdina příběhu a pišete své myšlenky do svého diáře. Co se vám honí hlavou?
8. Jak se podle vás problém vyřeší? Zdůvodněte.

U první ukázky se soustředíme na orientaci žáka v textu a zaměřujeme se na postavy, jazyk a děj. Zároveň zde využíváme čtenářskou strategii *usuzování*, na základě které žáci přemýšlejí nad dílem z jiného úhlu pohledu. Také se snažíme propojit situaci v příběhu s osobními prožitky žáků a cílíme, aby se dokázali do hrdiny vcítit.

Druhá ukázka:

*OTHELLO: Ten šátek, co měl jsem tak rád, jsi dala
Cassiovi! Můj dar!*

DESDEMONA: Ne, na mou duši!

Zeptejte se ho!

OTHELLO: Pozor, lásko, pozor!

Přísahat křivě? Na smrtelném loži?

DESDEMONA: *Však ještě neumírám!*
OTHELLO: *Brzo budeš,
tak přiznej ten svůj hřích! Tvé přísahy
nemohou popřít pravdu, co mne dusí,
natožpak odvrátit můj čin! Hned zemřeš!*
DESDEMONA: *Slituj se nade mnou, můj Bože!*
OTHELLO: *Amen.*
DESDEMONA: *I vy se slitujte! Vždyť jsem vás nikdy
a v ničem nepodvedla, Cassiovi
jsem nabídla jen laskavost, ne lásku,
což schvaluje i nebe. Šátek jsem mu
nedala.*
OTHELLO: *Viděl jsem ho v jeho rukou!
Tou strašnou lží mi srdce tuhne v kámen.
Chceš, abych nazval sprostou vraždou to,
co chápu jako spravedlivou oběť?
Já šátek viděl.*
DESDEMONA: *Tak ho musel najít!
Nemá ho ode mne. Ať přijde sem
a přizná, jak to bylo.*
OTHELLO: *Už se přiznal.*
DESDEMONA: *A k čemu?*
OTHELLO: *Že tě měl.*
DESDEMONA: *Měl? Nezákonně?*
OTHELLO: *Ano.*
DESDEMONA: *Ať mi to řekne do očí!*
OTHELLO: *Neřekne. Jago mu už zavřel ústa.*
DESDEMONA: *Můj strach mne učí chápat. On je mrtev?*
OTHELLO: *I kdyby životů měl, kolik vlasů,
má pomsta by je všechny pozřela.*
DESDEMONA: *Někdo ho zradil. Se mnou je teď konec.*
OTHELLO: *Ty děvko! Ještě za něj budeš fňukat?*
DESDEMONA: *Vyžehťte mne, můj pane, jen mne, prosím,
nezabíjejte!*
OTHELLO: *Lehni, couro!*
DESDEMONA: *Zabijte mne až zítra! Dneska ne!*
OTHELLO: *Tak bude to!*
DESDEMONA: *Půl hodiny mi dejte!*
OTHELLO: *Co začalo, to nejde zastavit.*
DESDEMONA: *Jenom se krátce pomodlím!*
OTHELLO: *Je pozdě.*
DESDEMONA: *Ne! Bože! Bože! Bože!*
(Othello ji škrtí.)
EMILIE *(Za dveřmi):* *Pane! Můj pane! Co se děje!*

*OTHELLO: Co je to za křik? Ještě není mrtvá?
Jsem krutý, ale také milosrdný.
Nebudeš trpět déle, než je třeba.
Tak, a je to. (Shakespeare, 2006, str. 137–140)*

Aktivity během čtení:

1. Jakou funkci má použití vulgarismů v ukázce?
2. Jak se nakonec rozhodl Othello? Překvapilo vás takové rozhodnutí?
3. Myslíte si, že za svůj čin bude potrestán? Zdůvodněte.
4. Představte si, že jste detektiv a objevíte se na místě činu. Napište policejní zprávu o zločinu.

U druhé ukázky se snažíme navázat na předvídání v první ukázce a zda žáci přemýšleli nad tímto koncem. Zaměřujeme se i na jazyk použitý v ukázce a jeho smysl. Do této části zahrnujeme i předvídání. Rovněž se snažíme žáky vést k tvořivosti, v poslední otázce mají za úkol část textu transformovat do policejní zprávy.

Aktivity po čtení:

1. Líbily se vám ukázky z díla? Diskutujte ve dvojicích a zdůvodněte. Byly pro vás srozumitelné?
2. Pracujte ve skupinách a zkuste napsat několik otázek, na které byste se hrdiny chtěli zeptat.
3. Na základě přečtených ukázek, chtěli byste si více přečíst z tragédie *Othello*?

Tvořivá chvílka

1. Druhou ukázkou přepište tak, aby na místech, kde je přímá řeč byla řeč nepřímá.

V aktivitách po přečtení ukázek se zaměřujeme na spolupráci žáků a jejich společnou tvořivost. Současně dáváme žákům prostor, aby mohli dílo zhodnotit a vyjádřit svůj pohled na dílo. Pro rychlé žáky jsme v tomto pracovním listě zařadili úkol, na základě kterého text rekonstruují do nepřímé řeči, což podpoří jejich tvořivost.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce byla úvaha nad možnostmi a potencionálem integrace textů Williama Shakespeara do literární výchovy na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií. Stěžejní částí diplomové práce je tvorba sedmnácti pracovních listů, které je možno si prohlédnout i z hlediska vizuální stránky prostřednictvím vytvořené čítanky.

První část diplomové práce je teoretického rázu. Seznamujeme v ní čtenáře s životem a dílem autora, při čemž je dán důraz na interpretaci děl, které byly vybrány do praktické části. Dále se věnujeme transformaci textů z hlediska filmového zpracování, inscenací, převyprávěných příběhů a manga komiksové tvorby. Zvláštní důležitost vidíme i v možnostech transformace textů v rámci literární výchovy.

Dále jsme práci zaměřili na didaktiku literatury v rámci vzdělávacího předmětu *Český jazyk a literatura*. Zmiňujeme současné pojetí vzdělávání literatury a také problematiku předmětu. V práci současně zmiňujeme jednotlivé metody, které je možné při integraci textu použít. Prostřednictvím analýzy existujících čítanek jsme zjistili, v jakém množství čítanky obsahují Shakespearova díla, a zda vůbec, protože existuje pár čítankových řad, které získali MŠMT doložku a ani v jedné ze svých učebnic Shakespeara neobsahují. Do práce byl na závěr teoretické části vložen rozhovor s profesorem Hilským, na základě kterého se dozvídáme úhel pohledu uznávaným shakeseparologem.

Druhá část diplomové práce se zaměřujeme na praktickou implementaci Shakespearových textů do výuky literatury. Nabízí konkrétní metody a strategie výuky, které umožňují aktivní zapojení žáků do porozumění a interpretace Shakespearových děl. Důležitou součástí této části jsou vytvořené pracovní listy a vizuální materiály, jež podporují reflektivní proces porozumění žáků v rámci literární výchovy.

Celkově lze konstatovat, že integrace textů Williama Shakespeara do literární výchovy na druhém stupni základních škol má potenciál posílit literární povědomí a rozvíjet komplexní literární a jazykové dovednosti žáků. Zároveň však vyžaduje pečlivou přípravu učitelů a efektivní metodiku výuky, která bude respektovat potřeby a zájmy žáků. Cílem této práce je poskytnout učitelům inspiraci a praktické nástroje pro úspěšnou integraci Shakespearových textů do výuky literatury na druhém stupni základních škol, a tak přispět k obohacení literárního vzdělávání a kulturního povědomí žáků.

Diskuse

V praktické části této diplomové práce jsme se snažili poskytnout inspiraci pro učitele českého jazyka a literatury, kteří hledají nové přístupy k výuce. Zmíněná látka, zejména v podobě interpretace a adaptace děl Williama Shakespeara, má potenciál být využita na nespočet způsobů. Její flexibilita a bohatství umožňují učitelům přizpůsobit ji různým výukovým prostředím, učebním stylům a potřebám studentů.

Důležité je však zdůraznit, že cílem této práce nebylo zachytit celou tvorbu Williama Shakespeara a provádět rozsáhlé transformace jeho textů. Namísto toho se práce zaměřuje na vybrané aspekty jeho děl, které jsou relevantní pro výuku českého jazyka a literatury. Cílem bylo spíše ukázat, jak lze tyto vybrané prvky aplikovat v moderním vzdělávacím prostředí s důrazem na interaktivní a kreativní metody výuky.

Jako limit této práce může na první pohled působit využití pouze překladů profesora Martina Hilského, avšak z mnoha hledisek je toto rozhodnutí odůvodněné. Zvolení těchto konkrétních překladů bylo motivováno především snahou o konzistenci a srozumitelnost. Použití jednotného překladu umožňuje čtenářům snadněji porozumět a srovnávat analyzované texty. Z našeho odborného pohledu jsou překlady profesora Hilského vhodné pro využití ve výuce na 2. stupni základních škol a nižším stupni gymnázií z několika důvodů. Profesor Hilský se snaží zachovat věrnost původnímu dílu a zároveň přizpůsobit texty modernímu čtenáři, což je klíčové pro jejich srozumitelnost a atraktivitu pro mladší generace.

Rádi bychom v této chvíli využili příležitosti a doporučili i ostatním studentům, kteří se zabývají tematikou Williama Shakespeara a jeho díla, aby tuto látku znovu zpracovali. I přes veškerou snahu a úsilí, které jsme do své práce vložili, si uvědomujeme, že není možné postihnout všechny aspekty a detaily Shakespearovy tvorby. Shakespearova literatura je nevyčerpatelným zdrojem inspirace a poznání a je neustále otevřená novým interpretacím a analýzám. Proto věřím, že další studium a pohledy jiných studentů by mohly přinést nové poznatky a perspektivy, které by obohatily porozumění Shakespearově dílu. Takže i přes naše vlastní úsilí a závazek k této práci, vyzýváme další studenty, aby se ponořili do světa Shakespearovy literatury a přispěli k rozšíření našich znalostí a porozumění této ikonické postavě světového literárního dědictví.

Seznam použité literatury

1. Primární literatura

BROWN, Kate; ZÁTKA, Ondřej a SHAKESPEARE, William. *Sen noci svatojánské*. Přeložil Martin HILSKÝ. Manga Shakespeare. Praha: Cooboo, 2010. ISBN 978-80-7447-025-7.

ČORNEJ, Petr a Ivana ČORNEJOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-152-4.

FUČÍKOVÁ, Renáta. *Shakespeare*. Vydání druhé. Největší dramatici. V Praze: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-100-7.

HULPACH, Vladimír. *Příběhy ze Shakespeara*. Ilustroval Dušan KÁLLAY. V Praze: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-1987-5.

KAUR, Rupí. *Květy slunce*. Přeložil Petr TEICHMANN. Praha: Dobrovský, 2019. Knihy Omega. ISBN 978-80-7585-666-1.

PETRARCA, Francesco a Václav RENČ. *Sto sonetů Lauře*. Praha: SNKLU, 1965. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d8790c40-9d12-11e2-9a9f-005056827e51>

POPELKA, Miroslav a Veronika VÁLKOVÁ. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-145-1.

SHAKESPEARE, William. *Antonius a Kleopatra*. V tomto souboru 1. vyd. Přeložil Martin HILSKÝ. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. Praha: Evropský literární klub, 2006. ISBN 80-242-1774-0.

SHAKESPEARE, William. *Básně*. Vyd. 2. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2011. ISBN 978-80-7108-335-1.

SHAKESPEARE, William. *Bouře*. Vyd. 2. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2007. ISBN 978-80-7108-288-0.

SHAKESPEARE, William. *Dílo*. Třetí, doplněné vydání. Praha: Academia, 2023. ISBN 978-80-200-3359-8.

SHAKESPEARE, William. *Hamlet*. V tomto souboru 1. vyd. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Evropský literární klub, 2002. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. ISBN 80-86316-34-3.

SHAKESPEARE, William. *Jindřich VIII*. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Evropský literární klub, 2009. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. ISBN 978-80-242-2611-8.

SHAKESPEARE, William. *Julius Caesar*. Vydání druhé. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2017. ISBN 978-80-7108-366-5.

SHAKESPEARE, William. *Macbeth*. V tomto souboru 1. vyd. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Evropský literární klub, 2002. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. ISBN 80-86316-35-1.

SHAKESPEARE, William. *Mnoho povyku pro nic*. Vyd. 3. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2014. ISBN 978-80-7108-345-0.

SHAKESPEARE, William. *Othello*. Vyd. 3. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 80-7108-277-5.

SHAKESPEARE, William. *Romeo a Julie*. Přeložil Martin HILSKÝ. Praha: Evropský literární klub, 2004. ISBN 80-86316-55-6.

SHAKESPEARE, William. *Sen noci svatojánské*. Vyd. 2. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2003. ISBN 80-7108-244-9.

SHAKESPEARE, William. *Sonety: The sonnets*. Vyd. 5., rev. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2012. ISBN 978-80-7108-336-8.

SHAKESPEARE, William. *Troilus a Kressida*. V tomto souboru 1. vyd. Přeložil Martin HILSKÝ. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. Praha: Evropský literární klub, 2008. ISBN 978-80-242-2087-1.

SHAKESPEARE, William a Martin HILSKÝ. *Zimní pohádka*. Praha: Evropský literární klub, 2001. Souborné dílo Williama Shakespeara v překladu Martina Hilského. ISBN 80-86316-20-3. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b0376b20-445f-11e2-b246-005056827e52>

SHAKESPEARE, William. *Zkrocení zlé ženy*. Vyd. 2. Přeložil Martin HILSKÝ. Brno: Atlantis, 2011. ISBN 978-80-7108-322-1.

VIECELI, Emma; ZÁTKA, Ondřej a SHAKESPEARE, William. *Hamlet*. Přeložil Martin HILSKÝ. Manga Shakespeare. V Praze: Cooboo, 2010. ISBN 978-80-7447-024-0.

2. Sekundární literatura

BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ, ed. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-059-1.

BRANDES, Georg. *William Shakespeare*. New York: Macmillan, 1924. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uva.x000183839&seq=25>

- CIBÁKOVÁ, Dana. *Recepce textu u žáků základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4744-5.
- Čítanka 7. Vydání čtvrté. Všeň: Alter, 2020. ISBN 978-80-7245-385-6.
- Čítanka 8. Vydání třetí. Všeň: Alter, 2020. ISBN 978-80-7245-388-7.
- Čítanka pro 8. ročník základní školy. Čtení s porozuměním. Brno: Nová škola – Duha, [2017]. ISBN 978-80-87591-83-3.
- ČT24. *Převyprávět, či nepřevyprávět? Renáta Fučíková volí u Shakespeara první možnost*. In: ct24.ceskatelevize.cz [online], 2017. [cit. 16.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/kultura/prevypravet-ci-neprevypravet-renata-fucikova-voli-u-shakespeara-prvni-moznost-103478>
- DOROVSKÁ, Dagmar a Vlasta ŘEŘICHOVÁ. *Čítanka 8*. 2. vyd. Olomouc: Prodos, 2010. ISBN 978-80-7230-172-0.
- DUNTON-DOWNER, Leslie a Alan RIDING. *Shakespeare a jeho svět*. V Praze: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0738-0.
- Fakulta filozofická ŽČU. *Ivona Mišterová: Shakespeare se stal mou vášní i odborným zájmem*. In: Youtube [online], 2022. [cit. 20.03.2023] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dMZPOnRncpU&t=1563s>
- Francesco Petrarca. In: spisovatele.cz [online]. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/francesco-petrarca?search=1>
- FUČÍKOVÁ, Renáta. *Shakespeare*. Vydání druhé. Největší dramatici. V Praze: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-100-7.
- GEJGUŠOVÁ, Ivana, Marcela HRDLIČKOVÁ, Olga KUBECZKOVÁ, Radomil NOVÁK a Vladimíra ZYCHOVÁ. *Principy a cesty školní výuky české literatury*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 978-80-7464-956-1.
- GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Role čítanek při zkvalitňování literární výchovy na základní škole*. O dieťati, jazyku, literatúre. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2021, 9(1), 134. Dostupné z: <https://www.unipo.sk/public/media/39258/2021-odjl-01.pdf>
- GOPNIK, Adam. *Why rewrite Shakespeare?* In: The New Yorker [online]. 2016 [cit. 12.3.2023]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2016/10/17/why-rewrite-shakespeare>
- GRAHAM, Rob. *Shakespeare bleskově*. Praha: Albatros, 2007. Albatros In. ISBN 978-80-00-01617-7.
- GREENBLATT, Stephen. *William Shakespeare: velký příběh neznámého muže*. Praha: Albatros, 2007. Albatros Plus. ISBN isbn978-80-00-01930-7.

- GREER, Germaine. *Shakespeare*. Přeložil Stanislava POŠUSTOVÁ-MENŠÍKOVÁ. Praha: Argo, 1996. Osobnosti (Argo). ISBN 80-85794-97-7.
- HILSKÝ, Martin. *Shakespeare a jeviště svět*. Třetí, doplněné vydání. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-282-0
- HILSKÝ, Martin. *Shakespeareova Anglie: portrét doby*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3168-6.
- HONAN, Park. *Shakespeare: životopis*. Praha: Paseka, 2011. Historická paměť. ISBN 978-80-7432-067-5.
- HORÁČKOVÁ, Miroslava a STAUDKOVÁ, Hana. *Literární výchova 8*. Všeň: Alter, 2000. ISBN 80-7245-010-7.
- HOŘÍNEK, Zdeněk. *Mezi dvěma texty*. STUDIE. Divadelní revue, roč. 2, č. 1, 1991, s. 17–28.
- HÖFLEROVÁ, Eva. *Didaktika českého jazyka pro základní školy*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2006. ISBN 80-7368-203-6.
- HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Druhé vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4959-7.
- HULPACH, Vladimír. *Příběhy ze Shakespeara (II)*. Ilustroval Karel TOMAN. Praha: Aventinum, 1997. ISBN 80-7151-010-6.
- HULPACH, Vladimír. *Příběhy ze Shakespeara*. Ilustroval Dušan KÁLLAY. V Praze: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-1987-5.
- CHARLENE, Lewis. *What Is Manga? – All You Need to Know About Japanese Comics*. Art in Context. In: Art in Context [online]. 2023. [cit. 16.3.2023]. Dostupné z: <https://artincontext.org/what-is-manga/>
- IMDb. *10 důvodů proč tě nenávidím*, 1999. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0147800/?ref_=nv_sr_srsrg_0_tt_8_nm_0_q_10%2520things%2520
- IMDb. *Hamlet*, 1948. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0040416/?ref_=fn_al_tt_2
- IMDb. *Hamlet*, 1990. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0099726/?ref_=fn_al_tt_3
- IMDb. *Hamlet*, 1996. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0116477/?ref_=fn_al_tt_1
- IMDb. *Macbeth*, 2015. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt2884018/?ref_=fn_al_tt_1

IMDb. *Mnoho povyku pro nic*, 1993. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0107616/?ref=fn_al_tt_3

IMDb. *Othello*, 1965. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0114057/?ref=fn_al_tt_1

IMDb. *Othello*, 2001. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0275577/?ref=fn_al_tt_4

IMDb. *Romeo and Juliet*, 1968. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0063518/?ref=fn_al_tt_8

IMDb. *Romeo a Julie*, 1996. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0117509/?ref=fn_al_tt_1

IMDb. *Romeo & Juliet*, 2013. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt1645131/?ref=fn_al_tt_18

IMDb. *Sen noci svatojánské*, 1999. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0140379/?ref=fn_al_tt_2

IMDb. *The Taming of the Shrew*, 1971. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0061407/?ref=nv_sr_srsrg_0_tt_8_nm_0_q_the%2520taming%2520

IMDb. *The Tragedy of Macbeth*, 1971. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt0067372/?ref=fn_al_tt_3

IMDb. *The Tragedy of Macbeth*, 2021. In: imdb.cz [online]. [cit. 25.2.2024]. Dostupné z: https://www.imdb.com/title/tt10095582/?ref=fn_al_tt_4

JIRČÍKOVÁ, Martina; OPLATKOVÁ, Markéta; TREFILÍKOVÁ, Simona a VOKŘÍNEK, Petr. *Literární výchova pro život 8: pro 8. ročník základních škol a víceletá gymnázia*. Učení pro život: edice moderních učebních materiálů. Brno: Didaktis, [2021]. ISBN 978-80-7358-385-9.

KOVAŘÍKOVÁ, Ludmila. *Čtenářské strategie – 20. díl – Předvidání*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-20>

KRATOCHVÍLOVÁ, Silvie. *Čtenářské strategie – 6. díl – Hledání souvislostí*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2010 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/ctenarske-strategie-6>

KRATOCHVÍLOVÁ, Silvie. *Čtenářské strategie – 12. díl – Kladení otázek*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/ctenarske-strategie-12>

LAMB, Charles a Mary LAMB. *Příběhy ze Shakespeara (I)*. Vyd. 3. Ilustroval Karel TOMAN, přeložil Jiří JOSEK. Praha: Aventinum, 1996. ISBN 80-85277-21-2.

LAVIČKOVÁ, Hana. *Umělecký text v didaktickém aparátu čítanek pro primární školy: výsledky analýzy*. Pedagogická orientace. 2015, 25(2), s. 188–189. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/3420/pdf5>

LEDERBUCHOVÁ, L. *K čítankám na 2. stupni základní školy (se zaměřením na čítanky pro 6. ročník)*. In. Český jazyk a literatura, 2003–2004, roč. 54, č. 1. ISSN 0009-0786.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava a STEHLÍKOVÁ, Monika. *Čítanka 9 pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN 80-7238-539-9.

LÍSKOVCOVÁ, Marta a STAUDKOVÁ, Hana. *Literární výchova 7: Doplněk k Čítance 7 Alter*. Všeň: Alter, 1999. ISBN 80-7245-000-X.

LlionTV, 2015. *Hilský Martin – Shakespeare a zrod anglického divadla*. In: Youtube [online], 2015. [cit. 10.08.2023] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gxNhlpVHvYo>

LYNE, Charlotte. *Shakespeare a jeho svět*. Praha: Brána, 2009. ISBN 978-80-7243-420-6.

MATOUŠOVÁ, Alžběta; BERANOVÁ, Lenka; HÝBLOVÁ, Simona; FRIEDL, Tereza; KREJČÍKOVÁ, Renata et al. *Hravá literatura 7: pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP ZV*. 2. vydání. Praha: Taktik, 2019. ISBN 978-80-7563-187-9.

MCALLISTER, Angela. *A Stage Full of Shakespeare Stories*. United Kingdom: Quarto Publishing Group UK, 2018. ISBN 978-1786031143.

MILBOURNE, Anna, et al. *Complete Shakespeare*. United Kingdom: Usborne Publishing Limited, 2016. ISBN 978-1409598770.

NESBIT, E. *Shakespeare Retold*. United States: HarperCollins, 2016. ISBN 978-0062468345

OPLATKOVÁ, Markéta; STARÝ, Jiří; TREFILÍKOVÁ, Simona a VOKŘÍNEK, Petr. *Literární výchova pro život 9: pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia*. Učení pro život: edice moderních učebních materiálů. Brno: Didaktis, [2022]. ISBN 978-80-7358-411-5.

PLEŠTIL, Martin. *Shakespearovské filmové adaptace*. In: kulturio [online]. [cit. 15.3.2024]. Dostupné z: <https://kulturio.cz/william-shakespeare-ve-filmu/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 6. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Úroveň čtenářských strategií patnáctiletých žáků na konci základního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5061-2.

SHAKESPEARE, William, and WRIGHT, Brett. *YOLO Juliet*. United States: Random House Children's Books, 2015. ISBN 978-0553535488.

SOUKAL, Josef. *Čítanka pro 7. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 5., přepracované vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2019. ISBN 978-80-7235-621-8.

STRÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury I*. Praha: Academia, 1987. ISBN není uvedeno

SCHACHERL, Martin a kol. *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2008. ISBN 978-80-254-2030-0.

Schvalovací doložky učebnic – k 22. lednu 2024. In: MŠMT [online]. 2024 [cit. 1.2.2024].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/seznam-ucebnic-a-ucebnych-textu-pro-zs>

ŠEBESTA, Karel; SYNKOVÁ, Pavlína; ŠORMOVÁ, Kateřina; KRÁLÍKOVÁ, Andrea a MAREK, Aleš. *Čítanka 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-390-2.

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Cesty současné literatury při děti a mládeži: Dotyky, kontexty, literatura pro mládež a didaktika*. Slavkov u Brna: bm typy, 2006. ISBN: 80-903339-9-0.

The story of the famous Rupi Kaur. In: SikhNet [online]. [cit. 1.3.2024]. Dostupné z: <https://www.sikhnet.com/news/story-famous-rupi-kaur>

VALA, Jaroslav. *Didaktika literární výchovy: vybrané kapitoly pro učitele základní školy*. Olomouc: Hanex, 2017. ISBN 978-80-7409-086-8.

VALA, Jaroslav. *Literární výchova ve škole: vzpomínky, vize, zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4481-9.

VALA, Jaroslav. *Poezie v literární výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2761-4.

VÁŇOVÁ, Kateřina. *Čítanka a čtenář mladšího a středního školního věku*. O dieťaťi, jazyku, literatúre. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2021, 9 (1), s. 143. Dostupné z: <https://www.unipo.sk/public/media/39258/2021-odj1-01.pdf>

VOZKOVÁ, Kristýna. *Značka Shakespeare – Ivona Mišterová přiblížila, proč je jeho dílo stále živé*. In: BLOGUJNAFF [online]. 2022. [cit. 16.3.2023]. Dostupné z: <https://blogujnaff.zcu.cz/2022/11/23/znacka-shakespeare-ivona-misterova-priblizila-proc-je-jeho-dilo-stale-zive/>

William Shakespeare. In: i-divadlo.cz [online]. [cit. 14.3.2024]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/profilu/william-shakespeare>

WELLS, Stanley. *Věčný Shakespeare*. Přeložil Milena NYKLOVÁ. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-405-8.

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 1. díl – Co jsou čtenářské strategie*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2010 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/kategorie/ctenarska-gramotnost/cg-strategie>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 7. díl – Hledání souvislostí „já a text“*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2010 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/ctenarske-strategie-7>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 8. díl – Hledání souvislostí „text a text“ 1*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2010 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/ctenarske-strategie-8>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 17. díl – Vytváření představ*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-17>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 18. díl – Určování podstatných informací a myšlenek*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-18>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 19. díl – Usuzování*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-19>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 21. díl – Shrnutí a syntéza*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-21>

WHITCROFT, Ladislava. *Čtenářské strategie – 22. díl – Hodnocení 1*. In: Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2011 [cit. 20.3.2024]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/cg-strategie/cg-strategie-22>

Anotace

Jméno a příjmení	Lucie Kubáčková
Katedra	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce	Mgr. Milan Mašát, Ph.D. MBA
Rok obhajoby	2024
Název práce	Integrace textů Williama Shakespeara do literární výchovy
Název práce v angličtině	The integration of selected texts by William Shakespeare into literature classes
Anotace	Diplomová práce se zaměřuje na začlenění textů Williama Shakespeara do literární výchovy na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií. Cílem práce je poskytnout učitelům několik možností, jak efektivně začlenit Shakespearovy texty do výuky literatury a rozvíjet literární a jazykové dovednosti žáků. Teoretická část práce se zabývá životem autora a interpretací jeho vybraných děl. Dále se věnuje transformaci Shakespearových textů do převyprávěných příběhů, filmových adaptací a divadelních inscenací, stejně jako analýze existujících čítanek pro druhý stupeň základních škol. Praktická část práce přináší několik metod a strategií pro integraci Shakespearových textů do výuky, včetně tvorby pracovních listů a vizuálních materiálů. Práce tak nabízí učitelům inspiraci a konkrétní návody pro efektivní využití Shakespearových textů ve výuce literatury na druhém stupni základních škol a nižším stupni gymnázií, s cílem podpořit rozvoj literárního povědomí a jazykových dovedností žáků.
Anotace v angličtině	The Diploma thesis focuses on the integration of William Shakespeare's texts into literary lessons at lower secondary schools. The aim of the thesis is to provide several ways for teachers to effectively include Shakespeare's texts into literature lessons and to develop students' literary and linguistic skills. The theoretical part of the thesis focuses on the life of the author and the interpretation of his selected works. It also explores the transformation of Shakespeare's texts into retold stories, film adaptations and theatrical productions, as well as an analysis of existing reading books for the lower secondary schools. The practical part of the work presents several methods and strategies for integrating Shakespeare's texts into the lessons, including the creation of worksheets and visual materials. Thus, the work offers teachers inspiration and concrete guidelines for the effective use of Shakespeare's texts in the teaching of literature at lower secondary schools, in order to promote the development of students' literary awareness and language skills.
Klíčová slova	William Shakespeare, integrace, dílo, metody, strategie, transformace, analýza
Klíčová slova v angličtině	William Shakespeare, integration, work, methods, strategies, transformation, analysis
Obrázky, tabulky	14 obrázků, 12 tabulek

Přílohy vázané k práci	1
Přílohy volné	1
Rozsah práce	162 stran
Jazyk práce	český

Přílohy

1. Přílohy vázané

Informovaný souhlas s rozhovorem

Vážený pane profesore,

byl jste požádán o rozhovor v rámci diplomové práce s názvem Integrace textů Williama Shakespeara do literární výchovy, která je vedena na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého, studentkou Lucií Kubáčkovou. S Vaším souhlasem bude tento rozhovor zveřejněný ve výše zmíněné práci.

Prosím o udělení souhlasu k uveřejnění rozhovoru za výše uvedených podmínek. Vaše účast na rozhovoru je dobrovolná a můžete ji kdykoli přerušit.

V případě dotazů jsem k dispozici na e-mailové adrese lucie.kubackova01@upol.cz.

Souhlasím tímto s uveřejněním rozhovoru.

V Praze, dne:

14.12.2023

Podpis:

Prof. Martin Hilský

Příloha č. 1: Informovaný souhlas prof. Martina Hilského k poskytnutí rozhovoru

2. Přílohy volně vložené

Vzhledem k velikosti souboru je vytvořený dokument *Shakespearova čítanka* přiložen k diplomové práci samostatně.

Shakespearova čítanka
Lucie Kubáčková

SONETY

básnická sbírka

Poznámky o díle

- Průběžně zaznamenávejte informace, které o sonetech během výuky zjistíte.

Aktivity před čtením

- Ze slovníku vypadlo slovo POEZIE. Zkuste ho definovat. Výsledky porovnejte ve dvojicích.
- Vysvětlíte pojem SONET. Zda nevíte, vyhledejte ve slovníku/na internetu.
- PĚTILÍSTEK: Dle pokynů učitele vyplňte schéma na téma - LÁSKA.

Zajímavosti

- Ostatní básníci ve svých sonetech zmínili jmenno básnickou milovanou (= milázy). Angličtí básníci upřednostňovali svoji smýslenou nebo reálnou milou. Shakespeare ovšem snil v jednom ze sonetů neodrovně láskou milámu.
- Nicméně Shakespeareovy sonety vznikly až po smrti milované, s nimi nikdy sonety nevydal. A nejspíše je snil naplňovat vydát. Velcí čtenáři byly sonety psané v dané době určité posou pro nejdůležitější přítele a do tisku se dostaly kvůli přiblíženému vydání.

Zdroj: Shakespeare a její život, str. 747
Shakespeare a jeho svět, str. 457

SONETY

básnická sbírka

Má láska je jak horečka, co touží
co nevíc tu svou nemoc roznítit,
radost má z toho, co jí nejvíc souží,
co nevíc živí zvrhlý apetyt.
Rozum, ten doktor lásky, dostal vztek,
že neléčím, jak řek, tu chorobu,
teď už vím, že když nemám jeho lék,
má touha přivede mne do hrobu.
Pomoci není, komu není rady,
blábolím, blouzním, blázním, bloudím tmou,
a nevím sám, co to mám za nápady,
nehci znát pravdu, pořád vedu svou:
že krásná jsi a že jsi moje světlo,
když jsi jak noc a černější než peklo.

ze sbírky *Sonety* (Sonet 147)

Aktivity během čtení

- Jaká je atmosféra básně? Zdůvodněte.
- Má básně stejného adresáta jako ta předchozí? Doložte z textu.
- Co byste dělali, kdybyste byli v kůži básníka?

SONETY

básnická sbírka

Aktivity během čtení

- Myslete si, že se taková situace může objevit v reálném životě? Zdůvodněte.
- Pokuste se zformulovat hlavní myšlenku obou ukázek básní.

Aktivity po čtení

- Jak se liší od sebe tyto sonety? A co měly naopak společného? Zaměřte se na téma a atmosféru sonetu.
SONET 23 SONET 147
- Libily se vám básně? Diskutujte ve dvojicích a poté zdůvodněte. Která z básní se vám líbila více a proč?
- Na základě přečtených sonetů, chtěli byste si přečíst další sonety od Williama Shakespeara?

Příloha č. 2: Ukázky z vytvořeného souboru *Shakespearova čítanka*